

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1907.

Andra Kammaren.

N:o 36.

Lördagen den 13 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande april.

§ 2.

Herr talmannen tillkännagaf, att gemensamma omröstningar komme att äga rum onsdagen den 17 innevarande april öfver de voteringspropositioner, som då vore af båda kamrarna godkända.

§ 3.

Föredrogos hvar sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

Till statutskottet öfverlämnades Kungl. Maj:ts propositioner: angående förändrade grunder för den af staten utöfvade egnahemslänerörelse;

angående utlämnande under år 1907 af egnahemslån inom Fors och Klosters socknar af Södermanlands län; och med förslag till bildande af en jordförmedlingsfond.

§ 4.

Vidare föredrogos de på kammarens bord hvilande motionerna; och hänvisades därvid

herr *J. Bengtssons* i Bjärnalt motion, n:o 246, till lagutskottet;

herr *K. Starbäcks* motion, n:o 247, till statsutskottet;

herr *A. Thylanders* motion, n:o 248, till statsutskottet; och

friherre *A. T. Adelswärds* motion, n:o 249, till statsutskottet.

§ 5.

Härefter föredrogos, men bordlades åter lagutskottets utlåtanden n:is 36 och 37.

§ 6.

*Om ändring
af § 28 mom.
1 regerings-
formen.*

Till afgörande förelåg konstitutionsutskottets utlåtande n:o 3, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af § 28 mom. 1 regeringsformen.

I anledning af två motioner, väckta, en inom Första Kammaren af herr *E. Trygger*, n:o 36, och den andra inom Andra Kammaren af herr *K. E. O. Kjellberg*, n:o 180, hvilka motioner hänvisats till konstitutionsutskottet, hade utskottet hemställt, att Riksdagen måtte antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af § 28 mom. 1 regeringsformen:

§ 28.

1:o. Konungen — — — — — ägt rum. Till lärarebefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska läraretjänsterna vid universiteterna likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarebefattningar, må i den ordning, som ofvan sagts, och med tillämpning af grunder, som af Konungen och Riksdagen godkänts, kunna utnännas och befordras äfven infödda svenska kvinnor. Konungen vare ock obetaget att, efter vederbörandes hörande eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, äfvensom till läkarebefattningar, kalla och befordra äfven utländske män af utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna. Likaledes må — — — — — departementet höra.

Reservationer hade emellertid afgifvits af:

herrar *L. A. Sjöholm*, *C. T. af Ekenstam*, *C. H. Björck*, *S. Clason* och *Ahlstrand*;

herr *Centerwall*, som ansett, att utskottets förslag till ny formulering af § 28 mom. 1 regeringsformen bort hafva följande lydelse:

Konungen — — — hittills ägt rum. Till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarebefattningar, provinsial- och militärläkare-

beställningar likväl undantagna, må i den ordning, som ofvan sagts, och med tillämpning af grunder, som af Konungen och Riksdagen godkänts, kunna utnännas och befordras äfven infödda svenska kvinnor. Konungen vare ock obetaget — — — departementet höra;

*Om ändring
af § 28 mom.
i regering-
formen.
(Forts.)*

herr *von Schéele* i fråga om motiveringen, samt

herr *C. H. von Mentzer*.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

herr Ahlstrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarne finna, har jag reserverat mig mot utskottets ifrågasatt varande hemställan. Jag har nämligen ansett, att den ifrågasatta reformen hvarken är af behovet påkallad eller mogen för afgörande i ärendets nuvarande outredda skick. Ändringar i grundlagen böra ske med största varsamhet och, såsom det heter, endast där så anses högst nödigt eller nyttigt. Men en sådan förutsättning föreligger enligt mitt förmenande icke här. Man måste, synes det mig, först ha klart för sig, att kvinnan verkligen passar för de tjänster, hvarom här är fråga.

Kvinnor ha, såsom vi veta, redan nu anställning i en hel del statstjänster, såsom vid samskolor, post och telegraf och äfven vid järnvägen, där de användas i olika grenar af styrelsen, såsom bokhållare på kontrollkontoret m. m. Men denna motion afser att lämna kvinnan tillfälle till ämbeten och tjänster med kunglig fullmakt, d. v. s. lärarebefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska lärare-tjänsterna vid universiteten likväl undantagna, beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd och skön konst samt läkarebefattningar. Om motionen nu bifalles, skulle sålunda kvinnor kunna utnännas till professorer vid högskola eller universitet och till lektorer eller adjunkter vid de högre allmänna läroverken.

Ifrågasättas kan emellertid, huruvida kvinnan verkligen lämpar sig såsom lärare på det högre lärostadiet eller vid undervisningen i de högre läroverken. Jag tror för min del, att det mången gång skall visa sig svårt för henne att uppehålla disciplinen, och dessutom torde i betraktande af hennes, i förhållande till mannens, svagare kroppsconstitution, hennes fysiska krafter knappast räcka till för dylikt arbete.

Jag ber att i sammanhang därmed få erinra om, att det visat sig att i Stockholms folkskolor de manliga lärarna till följd af sjukdom äro tjänstlediga 4,7 dagar per termin, under det att de kvinnliga lärarna äro lediga af samma orsak icke mindre än 11,3 dagar per termin. Och dessutom kan en kvinna, om hon är gift, komma i den belägenheten, att hon svårligen lämpar sig att uppehålla sysslor sådana som dem, hvarom nu är fråga.

Om jag således anser, att kvinnan icke är lämplig såsom lärare i de befattningar, som motionen afser, finner jag henne ännu mindre

Om ändring
af § 28 mom.
1 regerings-
formen.
(Forts.)

lämplig eller skickad till att vara militärläkare eller provinsialläkare. En militärläkare har en ganska grannlaga och besvärlig tjänstgöring, och den lämpar sig knappast för kvinnan. Jag tänker nu närmast på utbildningen och inöfvandet af sjukvårdssoldater och äfven på truppbesiktningar, i den händelse sådana förekomma, hvilket jag nu icke med säkerhet vet. Militärläkarnes tjänstgöring är ju dessutom ganska ansträngande, särskildt under de årligen förekommande fälttjänstöfningarne. Så är också fallet med en provinsialläkarebefattning med de långa tröttande resor, som därmed äro förbundna och hvilka ofta måste företagas med landsvägsskjuts och ibland långa sträckor till fots, där landsvägarne, såsom t. ex. i Norrland, icke räcka till. Om de nuvarande provinsialläkarne ibland känna sig öfveransträngda, hvilket icke borde vara underligt, torde nog de kvinnliga provinsialläkarne blifva det i ännu högre grad. Kvinnan har icke, man må säga hvad man vill, tillräcklig styrka eller tillräcklig uthållighet för de ifrågavarande befattningarne.

Jag ber här att få erinra om, hvad som yttrades angående kvinnans uthållighet, då frågan om löneroglering för postverket var före år 1899. Då yttrade bland annat generalpoststyrelsen bl. a.:

»Dessa kvinnliga expeditörer kunde emellertid, med allt erkännande af deras flit och redbarhet, icke i allo likställas med manliga expeditörer i fråga om användbarhet inom postverket. Den kvinnliga tjänstemannapersonalen kunde nämligen hvarken tjänstgöra vid järnvägsposten eller vid mera kroppsansträngande sysslor och icke heller annat än undantagsvis påräknas vid skötandet af nattposterna, utan måste dessa besvärligare befattningar anförtros åt manlig personal.» Och statsutskottet sade då också uttryckligen, att samma arbete icke kan utföras af kvinnliga postexpeditörer som af manliga.

De enda befattningar med kunglig fullmakt, som möjligen skulle kunna lämpa sig för kvinnan, vore sådana vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst. Men äfven i det speciella fallet torde med hänsyn till frågans outredda skick någon ändring i grundlagen nu icke böra ifrågakomma.

Hvad som särskildt gör mig obenägen att nu öppna möjlighet för kvinnan att få tillträde till sådana tjänster, som innehafvas med kunglig fullmakt, är den sociala sidan af saken. Jag vill högst ogärna vara med om åtgärder, som äro ägnade att rycka kvinnan från hemmet, hennes egentliga verksamhetsfärf, innan man tillräckligt utredt, huru detta skulle verka i socialt hänseende.

Nu kan man visserligen säga, att här endast är fråga om en ändring af grundlagen och att kvinnan blott skulle lämnas rätt att söka dessa ifrågavarande befattningar; sedan skulle ju Riksdag och Kungl. Maj:t gemensamt stifta en lag, som närmare angäfve grunderna härför. En sådan väg anser jag dock rätt farlig och vill icke gärna tillråda densamma. Det blir, såsom någon talare anmärkte vid 1905 års riksdag, en löndörr för att släppa igenom kvinnan. Den store grundlagsvårdaren Hedin yttrade, då denna

fråga var före vid sistnämnda riksdag, bland annat följande: »Vi skulle inskrifva principen i grundlagen beträffande kvinnors tillträde till ifrågavarande tjänster, men sedan lämna åt en annan lagstiftningsmakt än den konstitutionella, d. v. s. åt den legislatoriska eller åt den penningbeviljande, att närmare utveckla, hvad med det oändligt mångtydiga ordet *grunder* kan förstås. Man skulle med tillhjälp af denna mångtydighet kunna vidtaga alla möjliga slag af inskränkningar och så småningom — om också icke kanske det första året, så likväl något af de närmaste — beträda en väg, som man i andra länder otaliga gånger haft skäl att ångra.»

Jag ber, herr talman, att, på grund af hvad jag nu anfört, få yrka bifall till den af mig med flere vid betänkandet fogade reservationen.

Herr af Callerholm: Herr talman! I motsats till den ärade utskottsreservant, som nyss hade ordet, kan jag icke annat än finna den nu föreslagna grundlagsändringen vara af stor betydelse och synnerligen nyttig. Dess betydelse är för visso icke, att den direkt bereder kvinnan tillträde till vissa befattningar i statens tjänst, å hvilka kunglig fullmakt utfärdas, utan att den undanröjer det hinder, som grundlagen nu ställer i vägen för kvinnors tillträde till dylika tjänster. Först sedan detta hinder undanröjts, kan fråga uppkomma om de grunder, efter hvilka kvinnorna i hvarje särskildt fall må beredas tillträde till tjänster af det slag, hvarom här är fråga, och gifvet är, att i hvarje sådant fall Riksdagen ju har sitt afgörande ord med i laget. Då nu genom Riksdagens medverkan kvinnorna beredts tillfälle att erhålla en utbildning, som gör dem skickade för ifrågavarande tjänster, och då det är ställt utom allt tvifvel, att de visat sig utöfva en gagnarlig och samhällsnyttig verksamhet på sådana områden, kan jag för min del icke annat än anse det som en misshushållning, att staten icke begagnar sig af de goda krafter, som sålunda stå till buds i den utsträckning, detta kan befinnas nyttigt och lämpligt.

De reservanter inom utskottet, som ställt sig på den rena afslagsständpunkten, ha som skäl härför åberopat det vid sådana tillfällen alltid vanliga argumentet, att den föreslagna grundlagsändringen icke kan anses högst nödig eller nyttig, och vidare har anförts, att åtskilliga af de befattningar, som här afses, icke lämpa sig att af kvinnor utöfvas, att kvinnornas fysiska uthållighet skulle vara mindre än männens, hvarför det i många fall måste väcka starka betänkligheter mot kvinnors fastläsande för lifstiden vid en dylik verksamhet, att, vid åtskilliga tillfällen af konkurrens mellan kvinna och man, fall måste yppa sig, då nuvarande befodringsgrunder, skicklighet och förtjänst, icke längre kunde ensamt blifva afgörande, utan äfven hänsyn måste tagas till sökandens kön, samt slutligen också, att spörsmålet om gift kvinnas rätt till anställning icke vore fullt klargjordt.

Om ändring af § 28 mom. 1 regeringsformen.
(Forts.)

*Om ändring
af § 28 mom.
1 regerings-
formen.
(Forts.)*

Ja, allt detta är frågor, som sedermera böra komma i betraktande, när det nu i grundlagen befintliga hindret blifvit undanröjdt och fråga blir om de särskilda befattningar, hvilka därefter kunna öppnas för kvinnan. Såvidt jag förstår, bör grundlagen härutinnan icke innehålla annat än de allmänna normerna för hennes inträde i statens tjänst; de speciella bestämmelserna tillhöra ett senare skede.

Till sist ha reservanterna tillagt de, icke annat än jag kan finna, något dunkla orden, att utskottet alldeles skulle förbigått den ytterst viktiga frågan, »hvilka menliga inflytelser i socialt hänseende kunna vara att vänta af åtgärder, som torde komma att draga kvinnor från hemmet samt deras egentliga och i förhållande till nu ifrågavarande verksamhetsområden vida högre kallelse som mödrar.» Ja, skulle reservanternas mening härmed vara den, att frestelsen för kvinnan att erhålla en tjänst med kunglig fullmakt skulle vara så stor, att den skulle öfverväga hennes trängtan och kallelse att verka som maka och moder, då tror jag, att detta påstående innebär en mot kvinnans verkliga natur alltför påtaglig öfverdrift, måhända med undantag för några ytterst sällsynta fall. Och för öfrigt är det mig svårt att förstå, att, i betraktande däraf att kvinnorna länge tillåtits verka på olika områden såsom lärarinnor vid folkskolor, samskolor och flickskolor, i post, telegraf och andra ämbetsverk, utan att det någonsin satts i fråga, att detta skulle utöfva någon menlig inverkan i socialt hänseende, just en kunglig fullmakt skulle vara i stånd att åstadkomma ett sådant menligt socialt inflytande på kvinnorna, och jag kan icke heller förstå, huru det skulle varit möjligt för utskottet att verkställa en utredning, som skulle innebära, huru och på hvad sätt en tjänst med kunglig fullmakt inverkat skadligt i detta afseende.

Ja, mina herrar, vore det så, att för alla Sveriges kvinnor utsikt stode öppen att i eget hem vid en älskad makes sida njuta moderskapets lycka, då komme vi säkert icke att syssla med frågor, sådana som denna. Men det finnes tusen sinom tusen kvinnor i Sveriges land, för hvilka utsikterna äro stängda att bilda ett eget hem och njuta familjelivets lycka, och hvilka alla äro hänvisade att i tjänster sådana som dessa, allmänna eller enskilda, söka sin lifsuppgift. Ett afsevärdt antal af dessa kvinnor hafva genom statens försorg och Riksdagens medverkan erhållit en utbildning, som gör dem väl skickade för befattningar, sådana som äro afsedda att för dem öppnas genom den nu föreslagna grundlagsändringen. Då jag icke kan förstå annat än att det i denna fråga från Riksdagens sida måste vara en gärd af rättvisa mot kvinnorna att för dem öppna dessa banor, och då det från samhällets egen synpunkt måste vara angeläget att taga hand om alla goda krafter, som erbjuda sig till samhällets tjänst, måste för mig den föreslagna grundlagsändringen framstå såsom högst nyttig, och på grund däraf, herr talman, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Tällberg, *Ström*, *Ericsson* i Vallsta, *Sundin*, *Jonsson* i Lycksele, *Berglund*, *Moll*, *Ersson*, *Hultkrantz*, *Thavenius*, *Hörnsten*, *Kronlund*, *Sandin* i Grums, *Thylander*, *Fornander*, *Söderbergh* i Karlshamn, *Johansson* i Öja, *Wawrinsky* i Stockholm, *Lindhagen*, *Broomé* i Bärslöf, *Olsson* i Viken, *Hansson*, *Broomé* i Billsta och *Ericsson* i Alberga.

*Om ändring
af § 28 mom.
i regerings-
formen.
(Forts.)*

Herr Hammarström: Herr talman, mina herrar! Eftersom jag inom utskottet medverkat till det slut, hvartill utskottet kommit, skall jag be att få instämman med utskottets ärade vice ordförande och tillika under återopande af utskottets motivering yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Centerwall: Herr talman, mina herrar! Eftersom jag afgifvit en reservation, åligger det mig väl att försvara densamma. De af herrarne, som läst utskottets betänkande, ha sett, att reservationen icke innebär ett rent afslag å motionerna, men icke heller ett rent bifall, utan jag har tagit mig friheten undantaga vissa befattningar med kunglig fullmakt, hvilka befattningar jag anser dels på grund af vanligt sundt förstånd och dels på grund af min egen personliga erfarenhet vara mindre lämpliga för kvinnorna. Jag skulle dock icke sörja, om alltsammans blefve afslaget. Ty just därför att jag sätter kvinnan så högt, kan jag säga, att det för kvinnan vore allra bäst, ifall det finge vara som hittills. Utskottets ärade vice ordförande har i ett ridderligt anförande häfdat, att det vore synd att undandraga staten de goda krafter, som finnas hos kvinnorna, så att de icke skulle få komma till nyttig och välbehöflig användning på områden, som det här är fråga om. Han har också betonat, att det här icke vore meningen att besluta något positivt, det finge man göra sedan i hvarje särskildt fall och då finge man fastställa de grunder, enligt hvilka i fråga om hvarje särskild befattning skulle uteslutas antingen kvinnor i allmänhet eller särskildt den gifta kvinnan. Men, mina herrar, vi, som varit med någorlunda länge här i Riksdagen, veta, huru åsikterna vackla fram och tillbaka, och sålunda kan det hända, att kvinnan ena gången får rätt att bekläda något ämbete, som hon icke alls duger till, och att hon en annan gång icke får tillstånd att bekläda ett, som hon verkligen duger till. Utskottets ärade vice ordförande sade, att de andra bestämmelserna må komma sedan, men att vi nu skola undanröja det hinder, som ligger i grundlagen för kvinnans tillträde till vissa befattningar, hvilka här äro i fråga. I så fall tycker jag dock, att vi skulle handla så, som om man, då det gällde att uppföra ett hus, först byggde porten och det andra sedan. Man kan möjligen bestrida bildens riktighet, men jag vill dock säga, det jag tror, att man här för kvinnan låtit hägra förhoppningar, som sedermera måhända icke kunna realiseras. Vi kunna råka in i den svårighet, att Riksdagen skulle för kvinnan öppnat

*Om ändring
af § 28 mom.
i regerings-
formen.
(Forts.)*

vissa studiebanor, hvilka icke leda till någonting, som hon kan ha ekonomisk fördel af, och där hon icke kan nå lika långt som mannen, ja, ännu värre, som kunna lända henne till direkt skada. Man kanske anser, att jag borde gifva vika, när så många i dessa saker erfarna och vittnesgilla personer med djup kannedom om läkareyrkets och de pedagogiska tjänsternas kraf här instämt med herr af Callerholm, men jag kan dock icke känna mig öfvertygad af dessa lärda herrars åsikt.

Det har gjorts gällande under den korta debatt, som hittills ägt rum — kanske den icke blir så lång, ty det finnes en stor fraktion i kammaren, i hvars katekes det står, att man skall göra allt för kvinnan, antingen det är henne nyttigt eller icke — det har, säger jag, påståtts, att hon duger så väl för folkskolan. Men herr Ahlstrand har ju med ovederläggliga siffror visat, visserligen icke att kvinnan icke skulle vara duglig för folkskolan, men att hennes sjukdagar äro många flera än mannens, och så måste det väl förväntas bli, så länge kvinnan är kvinna. Redan detta utgör för vissa befattningar ett stort hinder. Jag ville se den rektor vid ett allmänt läroverk, som hade en majoritet af kvinnliga adjunker och lektorer och finge sjukrapport från hvar och en 11 à 12 dagar om året; jag kan sätta mig in i de trefliga känslor, som måste bemäktiga sig honom, när han skulle skaffa vikarie, hvilket i en småstad ofta är lika svårt som, för att begagna ett vanligt uttryck, att taga ned sjustjärnorna.

För öfrigt nekar jag till, att analogien med folkskolan i fråga om de allmänna läroverken är riktigt uttömmande. Man skall komma ihåg, hur olika studiegången är för en folkskollärläroverken och en lärarinna vid ett allmänt läroverk med samma kompetens som en manlig lärare. Må det tillåtas mig att här inom parentes uttryckligen betona, att jag icke ett ögonblick haft den åsikten, att kvinnan vore mindre intelligent och därför mindre lämplig än mannen, ty jag har visserligen icke alltid funnit så stor intelligens hos männen heller. — Men för att återvända till jämförelsen mellan folkskolan och de allmänna läroverken, så bör man komma ihåg, hvad det vill säga att bli folkskollärläroverken, och huru lång tid det kräves för utbildningen härtill. Folkskolan tager fyra år, seminariet fyra, alltså summa åtta år. En folkskollärläroverken kan således vara färdig med sin utbildning vid sjutton år. Om en kvinna återigen vill blifva adjunkt, hur ställer sig saken då? Jo, hon skall först gå i ett elementarläroverk för flickor i åtta år, i gymnasium minst tre år, får beräkna fyra för filosofie kandidatexamen och ett för prof-året, således summa sexton år, eller, skall hon taga licentiatexamen och skriva en afhandling, hvilket fordras för att bli lektor, ända upp till tjugu år. Hon kan sålunda först vid 25 till 29 år vara färdig med sin utbildning. Jag förmodar, att det är någon af eder, mina herrar, som i likhet med mig, som sedan gammalt haft med kvinnlig undervisning att göra, sett dessa utarbetade kvinnor, ofta

komna från fattiga hem, jagade af plikt känsla — som nästan alltid drifver kvinnan starkare än mannen — hvilka äro helt och hållet förstörda, redan då de komma ut för att bli lärarinnor vid flickskolor och dylikt, och efter en kort tid duga till ingenting, därför att de öfveransträngt sig. Den, som sett detta och som sätter värde på kvinnan och håller henne högt, såsom jag hela mitt lif gjort, den har icke mycken lust att kasta henne in i kulturens offerväsen, där hon ofta skall gå under — jag säger visst icke alla, ty det finnes starka kvinnor, som bära studiebördan lätt som en blomma, men flertalet gör det icke, och de bli därför alltför försvagade för att sedan kunna göra den nytta, som de fullt skulle.

Hur länge kunna de stå ut med lärartjänsten, männe till 65 år, som männen få göra, eller skola de få pension förr, och skola de i så fall ha samma lön? Är det då så särdeles stor fördel, att de komma in vid de allmänna läroverken? Jag tycker, att de kunna nöja sig med anställning vid de allt talrikare flickskolorna och samskolorna.

Jag vill nu icke tala om de gifta kvinnorna vid läroverken. Det skulle ju kunna tänkas, att två lektorer eller två adjunkter, en manlig och en kvinnlig, gifte sig med hvarandra. Skulle det icke då vara oriktigt, att staten, hvars löner väl äro beräknade för ett hushåll, i så fall skulle få ge dubbelt underhåll åt detta hushåll? Emellertid skulle jag icke talat om detta speciella fall, om jag icke tyckt, att utskottet alldeles för litet betonat, att åtminstone icke gift kvinna borde få komma i åtnjutande af dessa s. k. förmåner. Efter min åsikt är det nämligen mycket skadliga, visserligen på ytan vackra, men invändigt högst betänkliga frukter, som nu bjudas kvinnorna.

Detta i fråga om de allmänna läroverken: jag säger som lärare och rektor i snart 40 år, att det är min bestämda personliga öfvertygelse — den må nu gälla mera eller mindre — att det icke är till gagn hvarken för de allmänna läroverken eller för kvinnan, om hon kommer in där på samma sätt som mannen.

Gäller detta de allmänna läroverken, är det naturligtvis ännu mera fallet med vissa läkarebefattningar. Jag vet visserligen, att här rustar sig en läkare, som är beredd att smula sönder mina argument till dammkorn, men det kan icke hjälpas; jag kan icke tro, tills jag blir öfverbevisad därom, att kvinnan kan stå på slagfältet och verkställa operationer med såg och knif i handen hela dagen — hon har helt enkelt icke de fysiska krafter, som behövas härför. Och hon må vara hur lämplig som helst till sjuksköterska, men det är dock något helt annat att såsom provinsialläkare skaka i en skjutskärra natt och dag och aldrig få sofva ordentligt. Det tror jag verkligen icke hon är lämpad för, och jag kan på förhand säga, att jag ej kommer att fästa något afseende vid hvad som anföres för en sådan mening. Jag är också viss om att det för de

*Om ändring
af § 28 mom.
1 regerings-
formen.
(Forts.)*

*Om ändring
af § 28 mom.
i regerings-
formen.
(Forts.)*

allra flesta skall förefalla något betänkligt att skicka ut kvinnor på nattliga provinsialläkareexpeditioner.

Utskottet anför Norges exempel. På mig verkar Norges exempel i detta liksom i många andra hänseenden snarast såsom ett varnande exempel. Hvarför har man icke också åberopat Finland? Där ha kvinnorna nått så högt och förvärfvat rättigheter som i intet annat land, men i Finland få kvinnorna hvarken bekläda läkare- eller lärarebefattningar utan att få hvad man med ett egenomligt men godt uttryck lär kalla »dispens från sitt kön». Nå ja, det kan ju visserligen tänkas bli så någon gång, när kvinnorna få majoritet i landtdagen, men hittills har det icke varit så. Om man således åberopar Norge å ena sidan, kan man åberopa Finland å den andra.

Jag vet mer än väl, att hvad jag sagt är mera grundadt på personlig känsla än i hvarje fall på fullt objektiva och påtagliga skäl. Men jag förnekar, att det öfver hufvud finns några objektiva skäl i detta fall, utan allt måste grundas på erfarenhet, och en vidsträckt erfarenhet, gjord af en man, som varit med i lifvet och sett det från många sidor. Den, som icke det gjort, han har icke något omdöme, då det gäller en dylik fråga, han må orera hur mycket som helst.

Jag har naturligtvis allt skäl att yrka bifall till min reservation, men jag skall dock gärna afstå däriifrån, ifall den skulle visa sig icke vinna anklång.

Herr Beckman i Djursholm: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren hade en ridderlig omvårdnad om kvinnan, och alla kvinnor äro honom säkert så till vida mycket tacksamma. Men jag är icke lika viss på att de vilja erkänna honom som kvinnans taleman. Ty han motsätter sig åtgärder, som hon, om man tillfrågade henne, säkerligen i allmänhet skulle förklara i högsta grad önskvärda.

Jag vill först fästa mig vid den anmärkning, som gjorts mot utskottets utlåtande i formellt afseende. Den föregående talaren yttrade, att utskottet först velat bygga porten och sedan huset. Detta därför att utskottet för sin del framhållit, att man nu endast borde borttaga de hinder, som finnas i grundlagen, och sedan öfverlämna till Konung och Riksdag att bestämma närmare grunder för kvinnans tillträde till dessa tjänster. Men det är, som han själf alldeles riktigt medgaf, en synnerligen haltande bild. Huset är redan byggt, frågan är blott, huruvida porten bör öppnas eller icke. Och jag anser, att det vore mycket olämpligt, om man i grundlagen införde de närmare bestämmelser, som erfordras; ty dessa kunna blifva skiftande och behöfva att i vissa afseenden göras olika för olika tjänster. Det är sålunda formellt en alldeles riktig väg utskottet valt, när det icke ansett sig böra införa i grundlagen dessa särskilda bestämmelser

Sedan säger samme talare — och det är den saken, som jag särskildt tänkt fästa mig vid — att på här i fråga varande lärareposter kvinnor i allmänhet icke äro lämpliga. Han erkänner dock, att de äro lämpliga som lärarinnor i folkskolan, och det har svenska folket också allmänt erkänt, att såsom folkskollärlarinna är kvinnan icke blott lämplig utan oumbärlig. Och då man i samband med det steg, som vi nu stå i begrepp att taga, vänder sig mot dess betänkliga »sociala» följder, är man för sent ute. Det blir nästan löjligt, när man härmed jämför hvad som inträffade, då man här i landet, och det redan år 1859, beslöt, att kvinna skulle få rätt att inneha läraretjänst som folkskollärlarinna. Då skedde, kan man säga, en social omhvälfning. Men nu är det icke fråga om något sådant: endast ett fåtal, ett ringa fåtal, erbjudes att ställa de gåfvor, som förlänats dem, i fosterlandets tjänst och att förvärfva samma trygghet och erkännande, som landet i fråga om män anser sig skyldigt gifva sådant arbete.

Jag gläder mig uppriktigt däråt, att min ärade vän alls icke angrep kvinnornas intelligens. Ty det är nog så, som biskop Billing vid ett tillfälle yttrade, att det finnes både dumma karlar och kvicka kvinnor, och icke lär väl kungl. fullmakt förändra detta faktum. Men, säger man: den fysiska uthålligheten hos kvinnan räcker icke till. Hennes intelligens räcker nog, men icke den fysiska uthålligheten. Det är ju möjligt, att det skall visa sig, att kvinnorna på vissa af de platser, som det nu är fråga om, icke i allo ha samma uthållighet som männen. Jag tänker särskildt just på läraretjänster. I detta afseende vågar jag icke hysa någon bestämd mening. Men jag vet dock, att i andra länder, särskildt inom den framåtsträfvande nordamerikanska republiken, man funnit lämpligt att i mycket vidsträckt omfattning använda dem just på sådana platser, som det här är fråga om, och att det visat sig fördelaktigt för samhället. Men disciplinen? Ja, det verkar ju egendomligt, när man inträder i en högre amerikansk gosskola och icke är van vid kvinnliga lektorer eller, som de där kallas, »professorer». Man tycker, att de icke skulle kunna upprätthålla disciplinen. Men det är på detta område med kvinnor som med karlar: somliga kunna hålla disciplin, andra icke. Det är nog så, att somliga kvinnor äro födda med en härskarenatur, som gör att de åtlydas till och med af de vuxna ynglingarne. Andra ha icke samma förmåga. Härvid hjälper icke kön, ty det kan vara herrar med mycket stora mustacher, som härvidlag icke lyckas på långt när så bra som kvinnor. Gåfvorna äro olika.

Skulle det emellertid sedan visa sig, att kvinnornas fysiska uthållighet icke är så stor som männens, så undrar jag, om det icke skulle kunna finnas något sätt att från samhällsekonomisk synpunkt kompensera detta. En möjlighet vore ju att, såsom redan praktiserats med hänsyn till folkskollärlarinna, gifva de kvinnliga lärarne vid de allmänna läroverken tidigare pension än männen och

*Om ändring
af § 28 mom.
1 regerings-
formen.
(Forts.)*

*Om ändring
af 28 § mom.
1 regerings-
formen.
(Forts.)*

i stället motsvarande minskning i lön. Det är en utväg. Huruvida kvinnorna själfva gilla den eller icke vet jag ej. Men hvad jag vill säga är, att det är en utväg, som icke skulle medföra någon förlust för det allmänna. Om pensionsåldern inträder tidigare, är detta ju endast till fördel för undervisningen. Ty säkert är, att det endast är undantagsvis, som en person, som sysslat med undervisning så lång tid, som är behöflig för inträde i den för läroverken nu gällande pensionsålder, kan med samma ungdomliga kraft och initiativrikedom och med samma uppfattning af barns, ynglingars och flickors utvecklingsmöjligheter handhafva sitt kall som yngre personer. Ett tätare ombyte af lärarinnor skulle därför medföra en bestämd fördel, hvarför jag anser, att från samhällets synpunkt någon invändning icke kan göras häremot.

Låt mig ännu nämna en sak i fråga om disciplinen, jag glömde det nyss. Det kvinnliga inflytandet är så stort, att just i sådana fall, där det varit så godt som omöjligt för män att upprätthålla disciplinen, där har man använt kvinnor och detta har lyckats. Detta ser man t. ex. i de stora klubbarna för i viss mån vilsekommen ungdom i utlandet. I dessa klubbar finnas mycket svåra element, gossar som ofta äro hämtade från själfva gatan, men kvinnan har visat sig äga förmåga att förbättra dem. Och hvarför? Därför att det kvinnliga inflytandet är af en annan art än mannens. Här i Stockholm finnes en sådan klubb. Jag känner icke, om den innehåller element, likartade med dem, som jag nyss nämnde. Jag vill hoppas, att det blott är bra och präktiga gossar. Men faktum är, att äfven denna gossklubb förestås af en kvinna.

Härmed har jag kommit till ett annat skäl för bifall, hvilket jag anser vara af yttersta vikt, nämligen att skolan må få del af just det slags inflytande som kvinnliga lärarekrafter föra med sig. Detta verkar i riktning mot ett mål, som är idealet för all uppfostran: skolans likhet med familjen. Här i Stockholm har man i vissa skolor, särskildt samskolorna, använt kvinnliga lärarekrafter äfven för gossarnas undervisning. Jag har aldrig hört, att någon anmärkning framställts däremot, men väl vet jag af personlig erfarenhet, att det finnes kvinnor, som äro fullt jämgoda med männen, och som icke minst i fråga om förmåga att upprätthålla disciplin tillhöra de yppersta klassen af lärarekrafter. Från profärskurserna, hvarifrån man har erfarenhet äfven i fråga om kvinnors användande vid högre allmänna läroverk; har jag här intyg af två rektorer i Stockholm. Dessa rektorer säga, att så vidt de kunna bedöma, har kvinnan icke visat sig stå efter mannen i fråga om undervisningsskicklighet och fallenhet för lärareverksamhet på skolans olika stadier. Jag har af en tredje rektor hört alldeles detsamma. Jag tycker därför, att det var en sträng dom, som fälldes af den talare, som nyss hade ordet, och jag tror, att den mera var grundad på hans individuella uppfattning än på verkliga sakskal.

Jag anser sålunda att vi ej ha råd att gå miste om det arbete,

som kvinnan kan utföra äfven på den högre skolundervisningens område. Att andra tjänster, t. ex. bibliotekariebefattningar, lämpa sig synnerligen väl för kvinnan är en sak, som ingen kan förneka. Och hvarför då icke låta henne erhålla sådan befattning med kunglig fullmakt? För hennes duglighet på detta sistnämnda område, ha de mest kända biblioteksmän gifvit kvinnor intyg, som äro likartade med dem, jag nyss nämnde från rektorerna. Visserligen räknar jag som viktigast af allt det som vinnes genom den föreslagna ändringen i denna paragraf, att genom dess nya lydelse skulle öppnas ökad möjlighet för kvinnan att blifva lärare vid de allmänna läroverken. Men högst betydelsefullt är äfven tillträdet till de öfriga befattningar, som här omnämnas. Icke minst möjligheten att använda henne såsom lärare på universitetets område, där väl ingen bestrider, att, om kvinnor med tillräckligt utmärkt begåfning därför finnas, de också böra få utöfva den lärareverksamhet, som ligger dem närmast, och få tillfälle att erhålla ordinarie plats med kunglig fullmakt. Likaså skulle därigenom, såsom nyss nämndes, öppnas möjlighet för kvinnor att få tillträde till ordinarie tjänster såsom bibliotekstjänstemän samt vidare till vissa lärarebefattningar i slöjd, skön konst m. m.

Slutligen kvarstår den svåra frågan om läkarebefattningar. Jag skall icke ingå därpå, då, såsom den ärade talare, som nyss hade ordet, nämnde, vi ha att vänta, att en läkare, själf motionär, kommer att uttala sig i den frågan.

Alltså ännu en gång: det program, som vi inom konstitutionsutskottet uppställt, när vi först satte grundlagsändringen och utelämnade de närmare bestämmelserna, är alldeles riktigt. Och jag tillägger, att man i detta fall icke kan tillämpa den sats, hvarmed man så ofta söker att mota en grundlagsändring, nämligen att ändringen icke är »högst nödig och nyttig». Om jag tänker på en hel del andra grundlagsändringsförslag, sådana som t. ex. om talmansedens borttagande, om talmansdeputationens afskaffande och dylika, så måste väl erkännas, att man icke kan jämställa dem med det nu i fråga varande ändringsförslaget, och dock ansåg Riksdagen dem tillräckligt nödiga och nyttiga, för att en ändring skulle vidtagas. Nej, här föreligger verkligen en grundlagsändring, som förtjänar namnet »högst nödig och nyttig». Eller kommer den icke att tillföra samhället nya krafter, som äro särskildt lämpade att på de platser, som öppnas för dem, föra utvecklingen framåt? Och det är en rättvis sak. Ty, mina herrar, ehuru utskottet ställt i andra rummet frågan, om man ej bör visa kvinnan rättvisa, så är detta dock en viktig synpunkt. Skulle det icke vara af högsta vikt för samhället, att man mer och mer medgifver kvinnan rätt att deltaga i allmänna angelägenheter, mer och mer visar, att man icke håller tillbaka en hel samhällsklass? Må vi tvärtom äfven i det afseende, hvarom nu är fråga, gifva kvinnan den likhet inför lagen, som man öfverallt eljest söker göra gällande!

*Om ändring
af 28 § mom.
i regerings-
formen.
(Forts.)*

Om ändring
af § 28 mom.
i regerings-
formen.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Pettersson* i Södertälje, *Eriksson* i Elgered, *Nilson* i Örebro, *Forsberg*, *Höjer* och *Palme*.

Herr Kjellberg: Herr talman! Jag ber först att få tacka utskottet för den välvilliga behandling, som ägnats motionen, och skall jag därefter gå direkt in på frågan om kvinnan såsom tjänsteläkare. Såsom framgår af de handlingar, som kammarens ledamöter haft tillfälle att taga del af, är det i kungl. kungörelsen af den 6 nov. 1903 det stadgas, hvilka läkaretjänster en kvinna för närvarande må innehafva. Dessa äro underläkarebefattningar vid länslasarett, vid allmänna barnhuset i Stockholm och vid statens anstalter för sinnessjuka, stads- och stadsdistriktsläkarebefattningar med flera. Det är naturligtvis alltsammans sådana befattningar, där utnämningen icke sker hos Kungl. Maj:t.

Nu är det emellertid så, att, medan kvinnan ansetts vara kompetent att bli underläkare vid hospital och asyler, så anses hon icke kompetent att blifva biträdande hospitalsläkare. Emellertid är det på denna bana, liksom på lärarebanan och annorstädes stundom (af brist på sökande) svårt att få platserna besatta; och så kom det sig, att Kungl. Maj:t vid en vakans på en biträdande hospitalsläkare-plats under förra året medgaf förordnande för en kvinna. Denna kvinnliga läkare hemställde sedan hos Kungl. Maj:t om rätt för henne att under vissa förutsättningar utnämnas till biträdande hospitalsläkare. Detta afstyrktes af medicinalstyrelsen i dess underdåniga utlåtande, men Kungl. Maj:t biföll den gjorda framställningen på det sätt, att sökanden medgafs rätt att söka och innehafva befattning såsom biträdande läkare vid sådana hospital, där särskild kvinnoafdelning funnes inrättad.

I alla de utlåtanden, som i detta mål inkommit, bland annat från en framstående hospitalsläkare, under hvilken denna kvinnliga läkare hade tjänstgjort, framhölls, hvilken betydelse det hade att på detta område hafva tillgång till kvinnliga läkare, särskildt då det gällde sinnessjuka kvinnor; och det betonades, att, då det var fråga om att undersöka sinnessjuka kvinnor och icke minst deras sjäslif, det ofta lyckades den kvinnliga läkaren att sätta sig i långt intimare rapport med patienten än var fallet vore med manliga läkare, samt att härigenom upplysningar vunnos, hvilka lände både sjukdomsbehandlingen och vetenskapen till fördel. Kvinnans lämplighet såsom biträdande hospitalsläkare har således af Kungl. Maj:t erkänts genom det i nyss anförda fall lämnade särskilda tillståndet.

Om man nu tillser hvilka läkaretjänster tillsättas af Kungl. Maj:t, så befinnas de vara provinsialläkare- och militärläkaretjänster samt (öfver)läkaretjänster vid lasarett och hospital. Jag skall nu yttra mig allenast om provinsial- och militärläkarebefattningarna,

särskildt med anledning af herr Centerwalls reservation i ärendet och hans nyss hållna anförande.

Man har sagt, att kvinnan ej lämpar sig för provinsialläkarebefattningar, emedan dessa ställa för stora anspråk på hennes fysiska krafter. Gentemot detta påstående vill jag blott framhålla, att frågan om kvinnans fysiska krafter är mycket litet utredd. Där, som på så många andra områden, där man ej undersökt saken, kommer man med slagord, hvilka lätt accepteras af allmänheten, emedan man helt enkelt vant sig att säga så, men icke emedan saken är vetenskapligt bevisad.

Om det emellertid är så, att kvinnan på grund af sin speciella natur, särskildt under vissa förhållanden, kan visas stå under mannen med afseende å hvad hon kan fysiskt prestera, så är det en annan sak af minst lika stor betydelse att observera, nämligen att, när det gäller uthållighet, särskildt i enformigt arbete, kvinnan visar sig i de flesta fall öfverträffa mannen. Ja, det har till och med från vissa håll anförts såsom ett tecken på hennes underlägsenhet i intellektuellt afseende, att hon på detta sätt kan hålla ut, där en man på grund af arbetets enformighet eller kanske snarare ledsamhet för länge sedan måst öfvergifva det.

Dessutom bör man erinra sig, att kvinnan som sjuksköterska redan har visat sig äga uthållighet i högre grad än mannen. Härvid invändes, att hon såsom provinsialläkare får resa omkring på landsbygden och åka hit och dit i alla väder. Men vi skola då komma ihåg, att hon såsom barnmorska är ute på resor alla årstider och alla tider på dygnet; och vi få icke tro, att den verksamhet, hon vid framkomsten efter en sådan resa skall utöfva, ställer mindre kraf på henne än provinsialläkarens åligganden på denne efter hans ansträngande resa. Jag vill också framhålla, att alla de, som sedan långliga tider haft anledning att ge sitt varma erkännande åt det arbete, som utföres af våra i stort sedt utmärkta barnmorskor, knappast lära önska, att dessa utbytas mot manliga ackuchörer.

Man framhåller vidare, att provinsialläkarne hafva mycket större distrikt och således längre resor. Detta må så vara; och jag hade nyligen tillfälle att här i Riksdagen framhålla, att många provinsialläkaredistrikt äro alltför stora; men det finnes också provinsialläkaredistrikt, som äro små till arealen och tack vare järnvägar och andra bekväma kommunikationsmedel äro mycket lätt-skötta. Man får alltså i det hänseendet ej ställa alla provinsialläkaredistrikt lika, utan erkänna, att det verkligen finnes provinsialläkaretjänster, som med afseende å sjukvård och därmed förenade strapatser mycket väl skulle kunna skötas af kvinnor.

När jag härefter kommer in på frågan om kvinnors eventuella anställande såsom militärläkare, så vet jag mycket väl, att detta skall mötas med löje och till och med från vissa håll. Jag skall också från början angifva, hvarför detta möter löje och hån.

*Om ändring
af § 28 mom.
i regerings-
formen.
(Forts.)*

Om ändring
af § 28 mom.
1 regerings-
formen.
(Forts.)

Det beror på en missuppfattning, som genom språkets makt öfver tanken fått insteg hos allmänheten och som visar sig däruti, att man vid ordet militärläkare, i de flesta fall fäster mer afseende vid den första delen af ordet nämligen, *militär*, än vid den andra, *läkare*, hvilket gör, att man vid begreppet militärläkare alltför starkt fäst föreställningen om sabeln och kartuschremmen och att, då man hör talas om kvinnan som militärläkare, man också i första rummet tänker på sabel, kartuschrem och dylikt.

Då jag emellertid talar om kvinnan såsom militärläkare, bortser jag från hennes anställning i denna egenskap under fredstid, och hittills åtminstone har man icke under fredstid haft behof af henne i dylika befattningar. I krigstid är förhållandet annorlunda. Jag har här en uppsats ur svenska läkaresällskapets tidskrift *Hygiea*, där det berättas om de kvinnliga läkarna i rysk-turkiska kriget och hur berömvärdt de fullgjorde sin tjänst och hvilket erkännande som kom dem till del. Låt vara, att dessa kvinnliga läkare icke passa ute bland trupperna, där slaget står, men de hafva sin särskilda och berättigade plats vid fältlasaretten; därom torde man knappast behöfva disputera. Vi böra nämligen komma ihåg, att hon i många och långliga tider vunnit det varmaste erkännande som sjuksköterska äfven på slagfältet, och låt vara, att man ställer större fordringar på den, som under pågående strid skall göra en operation, än på sjuksköterskan, så är skillnaden dock icke så stor, och jag erinrar ånyo om att det just i fråga om uthållighet händer, att kvinnan mången gång öfverträffar mannen. Det har vidare sagts här och särskildt af reservanterna inom utskottet blifvit framhållet, att tiden icke ännu är inne för ett godkännande af utskottets föreliggande förslag därför, att frågan om den sociala sidan af denna sak ej är utredd, i synnerhet då det gäller störande inflytelser på kvinnornas höga kallelse som mödrar. Detta är emellertid ett skäl, som icke kan hålla streck i längden, enär ett stort antal kvinnor af ett eller annat skäl icke blifva gifta och icke komma i tillfälle att utöfva moderskallet. Man säger, och särskildt är detta fallet med de lyriskt anlagda bland männen, att vi ej skola »draga ned kvinnan från hennes höga ställning». Jag skulle gifva detta uttalande mitt erkännande, om det genom den nu föreslagna grundlagsändringen gällde att utsätta kvinnan för ett sådant inflytande, som skulle göra henne olämplig att öfver hufvud taget föda ett kommande släkte. Nu är man, när det gäller så att säga de högre platserna i samhället, så rädd att släppa fram kvinnan, ty då drages hon ned från sin »höga ställning», menar man. Men när det gäller kvinnans arbete i industrien, har jag ej sett till dessa farhågor och skarpa uttalanden, och dock måste vi erkänna, att hon trots skyddslagstiftning där utsättes för vida större faror i förvarande hänseende. Hur skola vi vid anblicken af unga fabriksarbeterskor och andra kvinnor med liknande sysselsättning kunna tro, att dessa skola bevara kvinnans »höga ställning»? Ofta kunna

vi redan af dessa kvinnors utseende förstå, huru litet de redan i kroppsligt afseende äro lämpade att blifva mödrar för ett kommande släkte. Härvidlag har man ej visat sig så mån om kvinnans bevarande åt moderskap, hem och barn, och dock skola vi komma ihåg, att det där gäller ett ojämförligt större antal kvinnor såsom blifvande mödrar än på det område, där den i dag föreliggande frågan rör sig, och där för öfrigt inflytandena af sysselsättningen äro betydligt mindre skadliga.

Jag skall ej vidröra frågan om kvinnornas ställning som lärare, då denna redan blifvit behandlad. Jag vill blott instämma med den siste ärade talaren äfven däri, att den erfarenhet, som vi fått från de af kvinnor anordnade så kallade gossklubbarna här i Stockholm, vittnar om, att en del pojkar, som förut varit omöjliga att få ordning på, just genom de kvinnor, som sysselsatt sig med dem, faktiskt blifvit disciplinerade på ett sätt, som är i högsta grad förvånande.

Jag ber till sist att få nämna — och detta särskildt mot herr Centerwalls reservation — att ehuru jag nu endast yttrat mig om kvinnans ställning som tjänsteläkare, särskildt på vissa områden, jag emellertid för egen del instämmer med dem, som anse, att grundlagen ej bör innehålla några detaljbestämmelser angående olika slag af tjänster. Det gäller ju nu att söka aflägsna de hinder, som utestänga kvinnan från vissa sådana platser, där hennes förmåga är erkänd och där hon kan göra betydelsefulla insatser i samhällsarbetet. På grund af hvad jag haft äran anföra, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Kjellberg förenade sig herrar *Jansson* i Krakerud, *Andersson* i Helgesta, *Röing*, *Berggren*, *Janson* i Bräten, *Erikson* i Öfre Odensvi, *Andersson* i Baggböle, *Carlsson* i Malmberget, *Lindh* i Gäfle, *Eriksson* i Grängesberg, *Larsson* i Västerås, *Karlsson* i Fjäl, *Anderson* i Hasselbol, *Neiglick*, *Wallentin*, *Nilsson* i Malmö, *Christiernson*, *Larsson* i Lund, *Thorsson*, *Lindberg*, *Johansson* i Jönköping, *Ekman* i Mo gård, *Kropp*, *Zetterstrand*, *Forssling*, *Blomberg*, *Warburg*, *Branting*, *Leksell* och *Söderberg* i Hobborn.

Herr Hjärne: Herr talman! Jag skall ej inlåta mig på den vidlyftiga och intressanta kvinnofrågan, utan jag vill endast fästa mig vid det formella argument, som särskildt konstitutionsutskottets ärade vice ordförande har betonat. Han har framhållit, att vi här egentligen ej afgöra någonting i sak angående kvinnans tillträde till lärare- och läkarebefattningar, utan vi röja endast vägen för närmare bestämmelser om den saken därigenom, att vi i grundlagen uppställa så att säga en allmän norm. Och grundlagen bör ju, som man ganska riktigt anmärkt, företrädesvis innehålla de reglerande normerna och inga detaljbestämmelser. Det synes mig dock, som om

*Om ändring
af § 28 mom.
1 regerings-
formen.
(Forts.)*

den formulering, som utskottet valt för sitt grundlagsändringsförslag, icke är riktigt lycklig, ty denna formulering lider just af det felet, att den går alltför mycket in i detalj. Den stipulerar till och med vissa undantag, då den talar om »lärarebefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska läraretjänsterna vid universitetet likväl undantagna.» Och likaså upprepar den sedermera: »beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst» och »läkarebefattningar» — detta senare dock utan en sådan inskränkande detaljbestämmelse. Det förefaller mig, som om en sådan uppräknig af befattningar och därmed helt naturligt sammanhängande, mer eller mindre inskränkande detaljbestämmelser borde snarare tillhöra en allmän lag än en grundlag. Och för att få en tillfredsställande formulering anser jag det vara alldeles nödvändigt, att en fullt uttömmande och grundlig utredning af det ifrågavarande viktiga ämnet företages. Men så som grundlagsbudet skulle lyda, om det nu antoges af kamrarna och Kungl. Maj:t, skulle därmed vara en gång för alla fastslaget allt, hvad där säges om lärare- och läkarebefattningar. Därmed skulle det helt enkelt på förhand vara gifvet, att kvinnorna så att säga inbjödos just att för framtiden inrikta sina studier på sådana statsbefattningar. Det finnes många andra befattningar, och jag för min del skulle mycket väl kunna tänka mig, att kvinnorna kunna vara i hög grad lämpliga äfven för andra statsbefattningar än de ifrågavarande, men jag vill ej vara med om någon ändring i grundlagen för detta syfte. Öfver hufvud taget anser jag för min del det vara olyckligt, om Riksdagen nu skulle antaga denna grundlagsändring, sådan den nu är formulerad. Därför ser jag mig nödsakad, herr talman, att instämma i yrkandet på afslag.

Öfverläggningen var härmed slutad. Därunder hade yrkats: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) afslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna och 3:o) bifall till den af herr Centerwall vid utlåtandet fogade reservationen. Herr talmannen, som nu framställde proposition å dessa yrkanden, förklarade sig finna det förstnämnda yrkandet vara med öfvervägande ja godkänt. Herr Ahlstrand begärde emellertid votering, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition antagits det under 2:o) omförmälta yrkandet, uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan och de i ämnet väckta motionerna.

Omröstningen utföll med 116 ja mot 95 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Herr statsrådet m. m. *G. W. Roos* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående om- och tillbyggnad af det gamla riksdagshuset å Riddarholmen för beredande af lokaler åt vissa statens ämbetsverk m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 8.

Därnäst i ordningen fanns å föredragningslistan uppfördt Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 15, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statsunderstöd för beredande af läkarvård åt mindre bemedlade personer å landsbygden.

*Angående
läkarvård åt
mindre bemed-
lade personer
på lands-
bygden.*

I en inom Andra Kammaren väckt, till utskottets behandling hänvisad motion, n:o 76, hade herrar *C. J. Berggren* och *G. M. Sandin* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån och på hvilket sätt lättnad kunde från statens sida beredas mindre bemedlade personer å landsbygden för erhållande af nödig läkarvård samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en sådan utredning kunde gifva anledning.

Utskottet hemställde emellertid, att förevarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter på begäran ordet lämnades till

Herr Berggren: Herr talman! Utskottet afstyrker den föreliggande motionen, men har dock kommit med en delvis ganska välvillig motivering, och därmed har kanske utskottet trott, att frågan vore utagerad. Från en sådan tanke vill jag för min del taga ett bestämdt afstånd. Den fråga, som här föreligger, är af den stora omfattning och allvarliga beskaffenhet, att den hvarken kan eller får tigas ihjäl. Det är nämligen här fråga om att åt fattiga och mindre bemedlade personer å landsbygden bereda nödig läkarvård, något som de för närvarande i många fall sakna. Utskottet har

*Angående
läkarvård åt
mindre bemed-
lade personer
på lands-
bygden.
(Forts.)*

rörande behovet af sådan läkarvård för sin del funnit, att motionärernas framställning är riktig. Det säger nämligen härom: »Ej heller torde det vara tvifvel underkastadt, att det inom vissa kommuner finnes ett större eller mindre antal personer, som, ehuru de ej ansetts böra komma i åtnjutande af fattigvård, likväl stundom kunna hafva svårt att förskaffa sig medel till sitt nödortfoga underhåll och sålunda äfven till läkarvård, då sådan behöfves.»

Motionärerna ha vidare framhållit, att kommunerna i många fall äro så betungade af dryga kommunalutskylder, att man icke med skäl kan fordra, att de skola träda hjälpande emellan. Ej heller detta påstående har utskottet för sin del kunnat bestrida, och så långt äro alltså utskottet och motionärerna eniga. I fråga åter om den begärda utredningen angående själfva saken skilja sig meningar och uppfattningar. Utskottet framhåller, att en utredning af den beskaffenhet, som motionärerna påyrka, skulle möta högst väsentliga för att icke säga oöfverstigliga svårigheter. Detta kan jag för min del icke inse, utan tror tvärt om, att en undersökning å ifrågavarande område skulle komma att gifva ett för ändamålet tillräckligt noggrant resultat. Då utskottet såsom stöd för sin uppfattning anför, att förhållandena med afseende å vissa personers ekonomiska ställning växla snart sagdt med hvarje år, gör sig tydligen utskottet skyldigt till en förväxling mellan den enskilde personen och den samhällsklass, vi i vår motion afse. Den ekonomiska ställningen hos ifrågavarande samhällsklass läser nämligen icke i någon afsevärd mån växla från det ena året till det andra, utan vara tämligen konstant. Utskottet har vidare hakat sig fast vid ett uttryck i vår motion af följande lydelse: »någorlunda säkert besked». Motionärerna ha begagnat detta uttryck med afseende på den gifna undersökningens resultat, men hafva ingalunda, såsom utskottet synes föreställa sig, därmed velat framhålla, att resultatet skulle i ovanligare grad blifva otillfredsställande. Motionärerna hafva valt detta försiktiga uttryck på grund af den erfarenhet de ägt därom, att undersökningar i allmänhet pläga gifva endast ett mer eller mindre säkert besked, och jag vill i detta fall gent emot utskottet framhålla, att en undersökning på berörda område nog torde komma att gifva ett lika säkert resultat som på hvilket annat område som helst. Vidare säger utskottet: »Skulle motionärernas förslag bifallas, komme, enligt utskottets mening, många svårigheter att vid tillämpningen upprepa sig mot ett rättvist fördelande af understödet, likasom ock kan befaras, att missbruk ofta i detta afseende skulle komma att äga rum.» Jag medgifver gärna, att i detta hänseende åtskilliga svårigheter förefinnas, dock icke af sådan art, att de icke kunna och böra öfvervinnas. Den sak, hvarom här är fråga, är för öfrigt af så stor vikt och betydelse, att de svårigheter, som med densamma äro förenade, ingalunda få ställa sig hindrande i vägen. Jag tror, att i detta fall tillräcklig kontroll mot missbruk af statens mellankomst kan åstadkommas. Att statskassan för ifrågavarande ändamål skulle komma

att drabbas af någon synnerligt stor utgift torde icke heller bli fallet, utan utgifterna torde nog kunna hållas inom måttliga gränser. Staten lägger ju för öfrigt ut stora summor till hvarjehanda improduktiva ändamål, till och med sådana, som afse endast lyx, och man kan i hvarje fall säga, att de penningar, som utgifvas för dylika ändamål, äro mindre väl använda än de, som, med bifall till motionärernas förslag, skulle komma att från statskassan utgå. Jag kan, med hänsyn till det svåra missförhållandet, att 1,000-tals svenska medborgare sakna nödig och tillräcklig läkarvård, ingalunda finna mig tillfredsställd med utskottets hemställan, utan nödgas jag, herr talman, att yrka bifall till min och herr Sandins i ämnet väckta motion.

*Angående
läkarvård åt
mindre bemed-
lade personer
på lands-
bygden.
(Forts.)*

Herr Wawrinsky i Saltsjöbaden: Herr talman, mina herrar! Säsom den ärade motionären i början af sitt anförande framhöll, har utskottet välvilligt upptagit till besvarande den fråga, som af de båda motionärerna förelagts Riksdagen. Utskottet har insett, att stora missförhållanden med afseende å sjukvården råda, i synnerhet på landsbygden, men har icke kunnat finna det förslag till afhjälpan af dessa missförhållanden, som de ärade motionärerna framställt, vara praktiskt genomförbart, och utskottet har därför funnit sig skyldigt att afstyrka motionen. Den föregående ärade talaren har själf framhållit en del svårigheter, som vidlåda den föreslagna metoden för åstadkommande af bättre sjukvård åt mindre bemedlade personer, och jag måste på det kraftigaste understryka hvad han i sådant afseende anför. Redan det att söka utreda, i huru stor utsträckning sådana missförhållanden som de af motionärerna påpekade förefinnas, stöter på betydliga svårigheter. Att skilja mellan fattiga och mindre bemedlade är en svår sak, och att för stora landsförsamlingar uppgifva, att för så och så många personer förefinnas missförhållanden uti ifrågavarande hänseende eller att beräkna i hvilken grad sådana förekomma, torde vara vanskligt för att icke säga omöjligt. Ehuru således redan härutinnan hinder möta för bifall till motionen, får man dock, enligt mitt förmenande, icke på dem lägga hufvudvikten. Det, som mest hindrat utskottet att tillstyrka förslaget, har däremot varit de stora svårigheterna att kunna tillämpa den af motionärerna föreslagna metoden. Tämmligen naturligt torde vara, att kommunerna vid utdelande af fri läkarvård på statens bekostnad mången gång måste känna sig frestade att öfverskrida gränsen för det man önskat. Jag tror mig icke förgäfvets behöfva vädja till de närvarande landtmännens erfarenhet i denna fråga, för att de själfva skola erkänna, att utskottets betänksamhet härvidlag är väl grundad. Vidare kommer därtill, att kommunerna enligt nu gällande bestämmelser kunna bestrida sjukvård åt icke blott fattiga, d. v. s. af fattigvården understödda personer, utan äfven åt så kallade mindre bemedlade på sådana villkor att de, fränsetd vissa undantagsfall, som här och där kunna inträffa,

*Angående
läkarvård åt
mindre bemed-
lade personer
på lands-
bygdén.
(Forts.)*

icke däraf behöfva känna sig synnerligt betungade. Att för dessa undantagsfall skapa en ny regel har emellertid icke syns utskottet lämpligt.

Utskottet har dessutom trott sig äga anledning att befara, att de utgifter, som skulle bli en följd af ett sådant tillvägagångssätt, som de ärade motionärerna föreslagit, icke skulle blifva ringa. De skulle tvärtom, enligt utskottets förmenande, blifva mycket afsevärda på grund däraf, att en hel del personer, som icke borde komma under rubriken fattiga eller mindre bemedlade, skulle komma att erhålla understöd på statens bekostnad, och därigenom komme helt säkert största delen af den nuvarande kommunala sjukvården att öfverflyttas på staten. Att öfvergifva den hittills följda principen, att kommunerna skola betala sjukvården för sina fattiga och mindre bemedlade, är äfven farligt. Allt detta har gjort, att utskottet, som sagdt, af rent praktiska skäl måst afstyrka motionen. Då jag tror, att vi haft goda grunder för vår åsikt, kan jag icke annat än yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Zimdahl: Jag anhåller att få instämma med den föregående ärade talaren, och jag gör detta så mycket hellre, som jag med den erfarenhet, jag har från Sveriges folkrikaste landskommun, aldrig hört talas om några sådana åtgärder som de af motionärerna föreslagna. Då jag tillika tror, att utskottet för sin mening anfört fullgiltiga skäl, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thylander: Den fråga, som motionärerna här bragt på tal, är af stor betydelse, och det torde endast vara en tidsfråga, när det skall komma därhän, att fattiga sjuka i vårt land också kunna erhålla nödig sjukvård. Fråga torde emellertid kunna uppstå, huruvida den väg motionärerna föreslagit är den rätta. Mig synes det vara bättre, i fall man kunde upphjälpa den sociala verksamhet, som har till uppgift i vårt land att taga sjukvården om hand, nämligen sjukkasseverksamheten. För närvarande befinner sig denna verksamhet i det läge, att den icke kan åtaga sig ett sådant uppdrag som motionärerna afsett, men utsikt finnes för att den någon gång skall komma därhän. Länge fick sjukkasseverksamheten hjälpa sig själf utan något stöd från myndigheternas sida. När det så år 1891 kom därhän, att lagstiftningen sökte stödja densamma, blef den lag, som då antogs, af sådan beskaffenhet, att den kunde lämna föga skydd åt sjukkasseverksamhetens utveckling. Emellertid har jag mig bekant, att inom civildepartementet för närvarande pågår ett arbete, som har till syftemål att för Riksdagen framlägga förslag till ny lag om sjukkassor, och är jag icke alltför illa underlättad, så är det också meningen att i samband därmed framlägga nytt förslag till ordnande af statsanslagsfrågan för sjukkasseverksamheten. Jag kan icke säga annat än hvad jag ryktesvis hört, men jag tror, att de missförhållanden, som beröras i motionärernas fram-

ställning, skulle i viss mån bli afhjälpta genom ett ordnande af statsanslagsfrågan i den form, hvori den antagligen kommer att framläggas för Riksdagen. Jag skulle anse det mycket lyckligt, om man då ock mycket noga öfvervägde, att det finnes i vårt land tusentals fattiga sjuka, som icke behöfva blott läkarvård, utan ock sjukvård, och att sjukkaserverksamheten bör bli sådan, att den kan uträtta hvad i detta fall bör uträttas och bli en hjälparinna åt läkareverksamheten. Då kan mycket vinnas härmed. Det materiella understöd, som sjukkaserverksamheten behöfver i detta fall, bör den kunna få, om statsanslagsfrågan lägges på en annan bog än nu, och jag hoppas att, då frågan en gång kommer före i Riksdagen, herrar motionärer skola stödja ett förslag, som antagligen kommer att gå ut på att i viss mån afhjälpa de brister, som de nu genom sin motion velat afhjälpa. Jag kan naturligtvis därför icke för närvarande, hur gärna jag än vill stödja motionärernas förslag, yrka annat än bifall till utskottets hemställan, men jag har velat framställa dessa tankar därför att, då frågan en gång kommer före, det fordras, att Riksdagen tar den om hand, så att man understödjer den sociala verksamhet, som kallas sjukkaserverksamheten och som är af så stor och ingripande betydelse.

*Angående
läkarvård åt
mindre bemed-
lade personer
på lands-
bygden.
(Forts.)*

Herr Sandin i Grums: Utskottet har behandlat denna motion, såsom det heter, mycket välvilligt och gifvit sitt afstyrkande en välvillig motivering, i det utskottet erkänner riktigheten af motionärernas åskådningssätt, då det gäller de i vår motion omtalade sjuka. Samtliga kammarens ledamöter, antar jag, ha väl reda på att det finnes en klass medborgare, hvilken står närmast öfver den kategori, som får direkt fattigunderstöd af kommunerna. Denna klass skulle kanhända hellre räknas till de egentliga fattiga och intagas på respektive fattiggårdar eller erhålla direkt understöd af kommunerna på annat sätt. Af en eller annan anledning, möjligen af en viss ovilja att ingå på fattigvården och direkt mottaga fattigunderstöd, föredraga de att lefva för sig själfva och draga sig fram så godt de kunna. När sjukdom inträffar, så ligga dessa åldersstigna fattiga och lida plågor och kval utan att kunna erhålla den hjälp, som man anser, att de borde få, och detta på grund af sin fattigdom. Vi få icke tänka oss, att förhållandena i städerna och på landsbygden i detta afseende äro tillnärmelsevis lika. Utskottet säger: »En brist i motionärernas förslag har utskottet äfven tyckt sig finna däruti, att förslaget afser endast landsbygden och att städerna sålunda helt och hållet lämnats ur räkningen». Det råder väl ändock icke samma förhållanden i en stad och på landsbygden. På landsbygden kan den sjuke ha ända till tre, fyra eller fem mil till läkaren. Denne äger rätt att taga betaldt efter läkaretaxan, och läkarehjälpen blir därför betydligt dyrare för den sjuke på landsbygden än den blir i staden.

Det är just med tanke på dessa vidsträckta kommuner och

*Angående
läkarevård åt
mindre bemed-
lade personer
på lands-
bygden.
(Forts.)*

dessa från provinsialläkaren afägsat boende personer som vi föreslagit, att staten borde träda hjälpande emellan. Utskottet påstår, att det skulle vara mycket svårt att få en utredning till stånd uti det i motionen antydda syftet. Jag har svårt att få klart för mig, huruvida utskottet här verkligen menar allvar, ty vida svårare utredningar än den nu begärda har detta utskott föreslagit Riksdagen. I andra motioner ha ock föreslagits sådana utredningar. Jag tänker på en motion, sådan som den af herr Lindhagen väckta, i hvilken yrkas utredning rörande fattigare personers, såsom mindre jordbrukares, statares och jordtorparens, lefnadsförhållanden. Enligt hvad jag tror mig veta, kommer en dylik utredning att föreslås för Riksdagen, och jag hemställer till herrarne, om icke en sådan utredning skulle bli betydligt svårare att verkställa än den utredning vi önska. Det har vidare föreslagits utredningar på nykterhetsområdet, som utan tvivel också bli betydligt svårare. I det här fallet ha vi väl ändå kommunalnämnderna att vända oss till, hvilka skulle kunna lämna ganska goda och tillförlitliga uppgifter i det nu antydda hänseendet.

På sista sidan af betänkandet uttalar utskottet en tanke, som också här blifvit framhäfd af herr Wawrinsky i Saltsjöbaden. Det heter: »En tillämpning af motionärernas förslag skulle dessutom blifva ett betänkligt afsteg från den hittills gällande grundprincipen, att staten skall bekosta landets hälsovård, men kommuner och lands-ting sjukvården.» Ja, det är väl icke så säkert, att grundprinciperna så i alla afseenden bli hållna i helgd, som utskottet här antar. En sådan grundprincip, om icke direkt densamma, som det här gäller, så dock en liknande i fråga om fattigvården, har blifvit frånträdd. Det är en princip i vårt land, att de fattiga skola underhållas af respektive kommuner. Från den grundprincipen har dock staten tagit ett afsteg, då den medgifver kommunerna ersättning för fattigvård, lämnad åt fattiga, som vistats utom kommunen under visst antal år. Då kan man väl ock tänka sig ett afsteg från den princip, om hvilken utskottet talar. Man kan äfven kanske ifrågasätta, huruvida det icke vore principiellt riktigast, att staten hade icke blott landets hälsovård utan äfven dess sjukvård om hand.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall motionen.

Herr Hazén: Den siste ärade talaren berörde en punkt, som ju är ganska närgående, nämligen frågan om de långa afstånd och de dyra resekostnader, som stundom kunna förekomma. Jag ber emellertid att få erinra om, att den frågan egentligen icke tillhör denna motion, utan frågan gäller innerst läkarearfvodet för mindre bemedlade personer. För närvarande förhåller det sig så, att detta läkarearfvode bekostas till hälften af läkaren och till hälften af kommunerna. Ty läkaren får i fråga om mindre bemedlade icke mer än halft arfvode, och alltså bekostar läkaren hälften och kommunerna hälften af läkarearfvodet för dessa. Ett dylikt stadgande synes ej heller vara olämpligt. Visserligen äro kommunerna mycket

betungade i många hänseenden, men jag tror, att då det gäller sjukdom och verklig nöd, förefinnes i kommunerna ganska stor barmhärtighetskänsla och stor villighet att tillmöteskomma, där det behöves. Nu äsyftar motionen, att läkarearfvodet för mindre bemedlade skall öfverflyttas på staten. Hvad blir detta liktydigt med? Jo, att det skall öfverflyttas från läkaren, från kommunerna, där de ha trädt emellan, och i vissa fall ock, att det skall öfverflyttas från fabriksägare, godsägare och andra, som ha ackord med läkare, att de skola erhålla vård för de sina. Det blir ett öfverflyttande från dessa kategorier på staten. En stor förmån blir detta naturligtvis för läkarne, ty de få resa på statsarfvode och det kan ju vara fördelaktigt för många, men jag tror, att denna ändring ändå är mindre nödig. Vi ha nog många önskemål med afseende å hälso- och sjukvården, men i förhållande till många andra är detta mindre nödigt, och i öfrigt strider, såsom förut uttalats, en sådan åtgärd mot den princip, som följes inom vår hälso- och sjukvård, nämligen att staten bekostar åtgärder i sammanhang med hälsovård, men kommuner och landsting åtgärder i sammanhang med sjukvård. Huruvida man nu bör i en sådan detalj bryta med denna princip, torde vara minst sagdt tvifvel underkastadt.

Herr Thylander framkastade en tanke, som äfven tagits under öfvervägande inom utskottet, att, om man skall i ytterligare mån underhjälpa de mindre bemedlade, det vore väl befogadt, att man i vidsträcktare grad upptoge den så kallade sjukkassetanken.

I anslutning till hvad nu blifvit yttradt både af mig och af dem, som talat å utskottets vägnar, hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen, som emellertid öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, gaf nu ordet till

Herr Berggren, som anförde: Den siste ärade talaren påpekade, att kommunen i vissa fall betalar hälften och läkaren, som han uttryckte sig, hälften af läkarearfvodet. Detta förekommer i de fall, då kommunalnämnden finner sig föranlåten att tillkalla läkare för en viss sjuk person. Men detta inträffar enligt min erfarenhet ganska sällan, och i hvarje fall är den, som erhållit sådan sjukvård, alltid utsatt för att framdeles få till kommunen återbetala hvad sålunda för honom blifvit utlagdt. Jag finner därför det påpekade förhållandet icke vara af någon större betydelse i fråga om själfva saken. Jag yrkar fortfarande bifall till motionen.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter af herr vice talmannen gifna propositioner å de därunder gjorda yrkandena blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

*Angående
läkareärd å
mindre bemed-
lade personer
på lands-
bygden.
(Forts.)*

*Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.*

§ 9.

Vidare förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 69, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag rörande försäkring af värnpliktige under deras öfningar i fredstid.

Uti en inom Första Kammaren väckt motion, till statsutskottets behandling öfverlämnad, n:o 6, hade herr *W. Ewerlöf* hemställt, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning angående lämpligaste sättet att genom statens försorg, i likhet med hvad 1901 års lag om ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete stadgade, försäkra de värnpliktige under fredstid från och med samlingsdagen till och med den dag, de hemförlofvades, samt låta utarbета och för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Vid utlåtandet hade emellertid fogats reservation af herrar *Persson* i Tällberg och *Svensson* i Olseröd, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att herr *Ewerlöfs* förevarande motion måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af utskottets hemställan begärdes ordet af

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr vice talman! Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på att den motion, om hvilken statsutskottet uti förevarande betänkande utlätit sig, har en tvillingbroder, som är född i Andra Kammaren. Den är afgifven af herr *Nilsson-Bosson* m. fl. samt behandlad af Andra Kammarens femte tillfälliga utskott och uppförd under nästa nummer å dagens föredragningslista. Då dessa båda motioner behandla samma ämne, anhåller jag att få föreslå, att de här i kammaren måtte få behandlas gemensamt. Jag hemställer således, att Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12 äfven måtte nu föredragas, och att diskussionen angående statsutskottets utlåtande n:o 69 måtte få röra sig äfven om nämnda tillfälliga utskotts utlåtande.

Denna hemställan bifölls af kammaren, och föredrogs i enlighet härmed nu jämväl Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 12, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående olycksfallsförsäkring af värnpliktige.

I anledning af en utaf herrar *P. N. Bosson*, *N. Svensson* i Olseröd, *N. Larsson* i Klagstorp och *P. Nilsson* i Bonarp inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 119, hade i sistnämnda utlåtande hemställt, att Andra Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse hos Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida icke mera fullständiga och betryggande bestämmelser än de nu gällande kunde meddelas angående ersättning till värnpliktige, som genom skada under vapenöfning lidit minskning i sin förvärfsförmåga, eller, i händelse skadan föranledt dödsfall, till deras anhöriga, samt låta utarbета och för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

*Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)*

Sedan denna hemställan blifvit uppläst, yttrade

Herr Persson i Tällberg: Herr vice talman! Säsom herrarne finna, har jag anmält min reservation mot det slut, hvartill statsutskottet uti föreliggande utlåtande kommit. Herr Pettersson i Södertälje har redan erinrat om att det egendomliga inträffat, att två motioner med fullkomligt liknande yrkanden blifvit behandlade af två olika utskott, hvilka äfven kommit till fullkomligt olika resultat.

Statsutskottet synes förmena, att allt är bra som det är i detta afseende, hvaremot denna kammares femte tillfälliga utskott, hvars uppfattning jag helt och hållet delar, kommit till en alldeles motsatt åsikt. Statsutskottet har icke heller kunnat anföra några andra skäl än dem, motionären själf upptagit, men som motionären äfven vederlagt. Detta oaktadt säger utskottet: »Af det anförda framgår, att värnpliktige, som skadas under fredstjänstgöring, redan nu erhålla ersättning enligt samma grunder, som angifvas i 1901 års lag om ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete.» På grund häraf anser utskottet, att den af motionären föreslagna åtgärden icke är af behofvet påkallad.

Inom statsutskottet har jag sökt påvisa den omgång och osäkerhet, som är förenad med nuvarande tillstånd på detta område, och det tillfälliga utskottet har på ett synnerligen fullständigt sätt än ytterligare ådagalagt detta. Jag skall därför anhålla att få uppläsa några rader ur det tillfälliga utskottets utlåtande, som förekomma öfverst på sidan 6, där utskottet säger: »Det måste betraktas såsom misshushållning med statsorganens krafter, att alla frågor om ersättning till skadade värnpliktige skola passera genom ej mindre än sex ämbetsverk, och i synnerhet förefaller det opraktiskt, att Kungl. Maj:t skall besväras med afgörandet af alla dessa, i allmänhet ej synnerligen invecklade frågor.»

Lägges härtill det osäkerhetstillstånd, som i allt fall råder beträffande dessa värnpliktiges rätt att erhålla ersättning, och den godtycklighet, som de under alla förhållanden måste känna sig vara

Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)

underkastade, finnas synnerligen goda skäl för ett bifall till motionärens framställning i detta afseende. Det är dock en väsentlig skillnad mellan att veta sig äga laglig rätt till ersättning samt efter hvilka grunder sådan ersättning skall utgå än att vara öfverlämnad åt vederbörandes godtycke; och mig synes, att denna kammaren borde lägga synnerlig vikt särskildt vid en omständighet, nämligen det mångskrifveri och det tidsödande arbete, som kräfvades för att komma till målet, ersättning enligt 1901 års värnpliktslag. Men i likhet med det tillfälliga utskottet anser jag, herr vice talman, att det icke är nödvändigt, att staten försäkrar dessa värnpliktige, utan att bestämmelser kunna utfärdas, hvarigenom de tillförsäkras ersättning enligt den s. k. olycksfallsförsäkringslagen. Därigenom skulle äfven det arbete undvikas, som skulle krävas genom att insända penningarna till rikförsäkringsanstalten och anmäla dessa kollektivförsäkringar. Det bör visserligen icke medföra alltför stort besvär, då man mycket väl kan taga s. k. kollektivförsäkringar, och hvad själva försäkringskostnaden beträffar kan man säga, att den icke inverkar på statens utgifter. Det blir ju att gifva med ena handen och att taga med den andra.

Då jag emellertid delar det tillfälliga utskottets uppfattning, att man bör gå så gena och rättvisa vägar som möjligt, skall jag, herr vice talman, tillåta mig att framställa det yrkandet, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida icke mera fullständiga och betryggande bestämmelser än de nu gällande må kunna meddelas angående ersättning till värnpliktige, som genom skada under vapenöfning lidit minskning i sin förvärfsförmåga, eller, i händelse skadan föranledt dödsfall, till deras anhöriga, samt låta utarbета och för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Såsom framgår af denna formulering, kan man äfven tänka sig en någon vidsträcktare ersättningsskyldighet för staten än som bestämmes i 1901 års lag, och äfven andra former, under hvilka ersättning kan utgå; i alla händelser får utredningen visa detta. Jag vill därför, såsom sagdt, framställa detta yrkande under förhoppning, att Andra Kammaren skall finna detsamma väl befogadt och således därtill lämna sitt bifall.

I detta anförande instämde herrar *Kvarnzelius*, *Nilson* i Örebro, *Forsberg*, *Sundin*, *Andersson* i Baggböle, *Olsson* i Älfvalsåsen, *Johansson* i Kälkebo, *Zimdahl*, *Svensson* i Olseröd, *Danielsson*, *Sjöberg*, *Bengtsson* i Häradsköp, *Räf*, *Sandquist* och *Johansson* i Öja.

Herr Thylander: Ar 1905 den 20, 21 och 22 augusti hölls i Norrköping en sjukkassekonferens, som bevistades af 394 representanter för 552 kassor med ett medlemsantal af 198,535. Vid denna konferens hade man bland annat att behandla en motion af följande innebörd:

»Till följd af den allmänna värnpliktens utsträckning i vårt land, och då mången värnpliktig under öfningen ådrager sig sjukdomar och kroppsskador, som för längre tid gör honom oförmögen till arbete eller blifver af obotlig beskaffenhet, hvarigenom sjuk-kassorna få vidkännas stora utgifter, så frågas:

*Ang. försäk-
ring af värn-
pliktiga under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)*

Huru skola sjuk-kassorna ställa sig gentemot sjuk-kassemedlem-mar, som blifva under värnpliktsöfningen skadade eller därunder ådraga sig sjukdomar, som göra dem under längre eller kortare tid urståndsatta till arbete.»

Uttalandet från konferensen blef följande:

»Konferensen anser sjuk-kassa ej hafva någon skyldighet att utbetala sjukhjälp till värnpliktig, då staten må anses hafva denna skyldighet såväl under sjukdom under tjänstgöring som för under denna tid ådragen skada.

Konferensen yrkar, att, då vederbörande statsmyndighet vill undandraga sig denna skyldighet, medlems rättighet må på det kraftigaste beifras.»

Man finner således häraf, att det önskmål, som genom herrar Ewerlöfs och Nilsson-Bossons m. fl:s motioner blifvit framställt till innevarande års Riksdag, har stöd för sig af flera hundratusentals personer i vårt land. Visserligen är det sant, att alla sjuk-kassor icke voro representerade i Norrköping, men det var dock ett väsentligt stort antal, och jag är viss om att det uttalande, som gjordes af ombuden vid denna konferens, delas af alla sjuk-kassor i hela vårt land.

Vid konferensen tillsattes en centralkommitté, som hade dels att taga denna fråga såväl som andra frågor om hand, dels att bringa till verkställighet de beslut, som fattades å konferensen, dels ock att upptaga frågor, som då icke kunde afgöras, till vidare behandling för att sedan föras fram till en lycklig lösning. Denna centralkommitté sammanträdde förlidet år den 16 april här i Stockholm och bestod af 15 representanter från skilda delar af vårt land, och den upptog denna fråga till behandling. Därvid uppstod en mycket långvarig diskussion, hvilken resulterade i följande, af kommittén enhälligt antagna resolution:

»Kommittén ingår till Kungl. Maj:t med underdånig hem-ställan, att Kungl. Maj:t måtte pröfva lämpligheten af att vid näst-kommande riksdag framlägga proposition därom, att staten må åtaga sig skyldighet att genom sjuk- eller invaliditetsunderstöd i er-forderlig utsträckning hålla person skadelös för tillfällig eller fort-varande nedsättning af arbetsföreten på grund af skada eller annan sjukdom, ådragen under aktivt utöfvande af militärtjänst.»

Nu kan man invända, att det önskemål, som dels genom kon-ferensen och dels genom Sveriges sjuk-kassors centralkommitté ut-talats, är mera vidtgående än det af motionärerna framställda, men femte tillfälliga utskottet, som haft frågan om hand, har också haft en vidare syn på frågan än motionärerna kunnat hafva. Det har

Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)

nämligen ansett, att, när man önskar en utredning i fråga om ersättning för olycksfall, ådragna vid aktivt utöfvande af militärtjänst, det äfven bör tagas under öfvervägande, huruvida man icke därvid skulle utträtta något, som afhjälpte nu förefintliga brister med hänsyn till sjukdom, ådragen under militärtjänst. Utskottet säger på sidan 6:

»Staten borde, synes det utskottet, erkänna sig pliktig att bereda de under vapenöfning genom olycksfall eller sjukdom skadade värnpliktige en något större ersättning än den, som nu utgår för deras genom skadan orsakade förlust af förvärförmågan, enär det arbete, under hvilket ifrågavarande skador ådragits, älägges vederbörande såsom en plikt, hvilken de ej kunna undandraga sig.

Utskottet finner således en för de värnpliktige mera förmånlig och betryggande samt med hänsyn till proceduren mera enkel och praktisk anordning af ifrågavarande ärenden önskvärd och möjlig, och en närmare utredning af frågan, huru detta lämpligast skulle kunna ske, synes därför vara af behovet påkallad.»

Eftersom utskottet tagit frågan i hela dess vidd under öfvervägande, är jag förvissad om att, för den händelse Riksdagen skrifer till Kungl. Maj:t med anledning af dessa båda motioner, Kungl. Maj:t äfven skall låta sig angeläget vara att utreda frågan i hela dess vidd. Jag vill därför uttala den önskan, att Andra Kammaren för sin del måtte antaga det förslag, som blifvit af herr Daniel Persson framställt och hvartill jag, herr vice talman, anhåller att få yrka bifall.

Herr Christiernson: Herr vice talman! Såväl af statsutskottets som af Andra Kammarens tillfälliga utskotts n:o 5 utlåtande n:o 12 framgår, att man redan nu förfrågat sig hos riksförsäkringsanstalten i detta ämne. I de fall, där man så gjort, ha skadade värnpliktige fått en ersättning, som stått i proportion till den skada, som de ådragit sig, och ersättningen har alltså varit så stor, som Riksdagen hittills ansett vara något så när tillfredsställande. I verkligheten torde dock denna värdering icke alltid ske genom riksförsäkringsanstalten. För arméns vidkommande har jag icke varit i tillfälle att kontrollera, huru därmed förhåller sig, men de uppgifter, som marinförvaltningen här lämnat, har jag funnit icke vara korrekta. Jag har äfven hört från det tillfälliga utskott, som behandlat frågan, att först uppgaf man i marinförvaltningen, att i detta hänseende allting var bra, som det var, och att man i hvarje fall hörde efter hos riksförsäkringsanstalten. Men så påpekades ett fall, då detta icke blifvit gjordt, och då medgaf man i marinförvaltningen, att »ibland» frågar man icke riksförsäkringsanstalten. Till bevis härför ber jag att få åberopa ett fall, som enligt de upplysningar, jag förskaffat mig, icke är behandladt af riksförsäkringsanstalten och som visar, huru likgiltiga vederbörande äro för den personal, som de ha under sin vård, och huru litet man bryr sig om denna personal, för den händelse, att den ådrager sig stora och svåra

skador. Det nu ifrågavarande fallet gäller den eldre, som blef skadad vid explosionen 1905 ombord å pansarbåten Äran. I det af stabsläkaren utfärdade läkarebetyget heter det bland annat, att eldaren ådragit sig följande skador: 1:o förlust af öfre hälften af vänstra ytterörat; 2:o vanställande ärr efter förbränning af huden öfver hela ansiktet; 3:o genom ärrsammandragning uppkommen fullständig styfhet i samtliga vänstra handens fingrar, hvilket gör denna hand fullkomligt obrukbar i vanligt arbete; 4:o) på enahanda sätt uppkommen fullkomlig styfhet i högra handens lång-, ring- och lill-fingrar samt så höggradig styfhet i tummen och pekfingeret, att dessa fingrar med knapp nöd kunna närmas intill hvarandra, hvilket äfvenledes gör högra handen fullkomligt obrukbar i vanligt arbete. Denne man har tillerkänts en ersättning af 100 kronor om året, det vill säga 33 % af hela den ersättningssumma, som kan komma i fråga. Men det förstår ju hvar och en — utom marinförvaltningen — att denna värdering icke är i öfverensstämmelse med lagens anda och mening. Enligt upplysningar, som jag förskaffat mig från tillförlitligt håll — själf vågade jag icke, innan jag fått höra dessa uppgifter, värdera skadan till mer än 50 % — skulle den motsvara 80 %, det vill säga 80 % förlust af arbetsförmågan, och mannen skulle i öfverensstämmelse därmed bort tillerkännas en ersättning af 240 kronor — nu är han afspisad med 100 kronor. När det gäller ett så svårt fall som detta, hvilket så nyligen inträffat, nämligen för icke stort mer än ett år sedan — läkarebetyget är afgifvet i april i fjol — och när flottans pensionskassa i detta fall bestämt en så ringa ersättning, tror jag, att man alldeles icke behöfver be om ursäkt för att man betecknar marinförvaltningens uppgifter som oriktiga, som jag här tillåtit mig. Marinförvaltningen tycks icke ha någon kännedom om riksförsäkringsanstalten, då den sålunda på egen hand afgör, hur stor skadan kan vara. Enligt hvad jag funnit, har man till ledning haft en bestämmelse, som är cirka 20 år gammal och i hvilken stadgas, att en man af gemenskapen, som ådragit sig full invaliditet, skall ersättas med 150 kronor om året. Men en sådan ersättning är dock, det måste man ju medgifva, väl knapp.

Den framställning, som här blifvit gjord i de båda motionerna, pekar på ett stort missförhållande. Det är icke blott det missförhållande, som kommit till synes i motionerna, utan vederbörande myndigheter tyckas äfven behöfva förändra sin ståndpunkt i detta fall. Jag tror därför, att det skulle vara lyckligt, om det förslag, som under diskussionen blifvit framställt af herr Daniel Persson, blefve antaget, så att vederbörande och särskildt den myndighet, som jag här har syttat på, för framtiden lärde sig att något bättre värdera lif och lem hos sina underordnade och sålunda icke afspisa dem med en slant, som till och med är så liten, att man svälter ihjäl på den. Eljest brukar ju understödsbeloppet blifva afpassadt så, att det är för litet att lefva på, men för stort att svälta ihjäl på.

Jag yrkar bifall till herr Daniel Perssons framställning.

Ang. försäkring af värnpliktige under öfningar i fredstid.
(Forts.)

Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen af förhandlingarna, yttrade

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Det har, såsom den förste talaren erinrade om, inträffat, att ett och samma förslag, framställt af olika motionärer, remitterats till olika utskott. Statsutskottet har nu här kommit till ett beslut motsatt det, hvartill det tillfälliga utskott kommit, som också behandlat denna fråga.

Motionärernas förslag innehåller, att staten skulle olycksfallsförsäkra de värnpliktige under fredstid från och med samlingsdagen till och med den dagen, då de hemförlovas, så att de i händelse af skada skulle få ersättning i enlighet med olycksfallsersättningslagen af år 1901. Statsutskottet har icke kunnat tillstyrka detta förslag, då det icke kunde anse det vara lämpligt att försäkra denna talrika kår, 75 å 90 tusen personer årligen. Det lär väl icke vara möjligt att förbinda sig betala premier för en dylik försäkring; premierna skulle sannolikt överstiga det belopp, hvartill möjligen utgående ersättningar skulle uppgå. Då är väl bättre, att ersättningarna för inträffade skador blifva något rundligare, än att man betalar försäkringspremier för *alla* dessa värnpliktige, och staten plägar ej genom försäkringar skydda sig i andra fall.

Det tillfälliga utskott, som äfven behandlat samma fråga, och som har tillstyrkt en skrifvelse gående nästan vid sidan om motionärernas förslag, om det också afser samma sak, har äfven ryggat tillbaka för en sådan försäkring som den här ifrågasatta, och således äro såväl statsutskottet som det tillfälliga utskottet ense i denna del. Då är det frågan om huruvida man genom att antaga det tillfälliga utskottets förslag, hvartill den förste talaren yrkade bifall, här skulle komma på en bättre basis än den, man för närvarande har att hålla sig till. Det säges visserligen, att de värnpliktige därigenom skulle få en laglig rätt till ersättning. Men icke kan väl de värnpliktiges rätt till dylik ersättning stärkas mera, om man skrifer till Kungl. Maj:t med begäran om vidtagande af vissa åtgärder i syfte att förenkla för de värnpliktige sättet för erhållande af en rimlig ersättning, och icke blir väl därigenom deras lagliga rätt bättre tryggad. Värnpliktslagen, hvilken är antagen af Riksdagen och fastställd af Kungl. Maj:t, tillförsäkrar de värnpliktige rätt att erhålla ersättning för den händelse, att de skadas under vapenöfningarna i fredstid, och jag tror knappast, att man kan få någon bättre lag än den, med afseende å denna de värnpliktiges rätt i denna del.

Nu säges det, att denna de värnpliktiges rätt att erhålla ersättning för skador, som de ådraga sig under vapenöfningarna, tolkats så, att de i vissa fall icke fått någon ersättning. Åtminstone har icke statsutskottet fått reda på något fall, där de värnpliktige sålunda lidit oförrätt. Visserligen framhålla motionärerna, att t. ex. en värnpliktig, som förlorat sitt ena öga, fått nöja sig med ett

emaljöga, men något sådant har icke kommit till synes i de utredningar eller i den förteckning, som statsutskottet haft att tillgå beträffande skadade värnpliktige, och jag tager för givet, att samma uppgifter kommit tillfälliga utskottet till handa, eftersom dess siffror och data väl stämma med dem, som blifvit statsutskottet meddelade. Jag tror, att Kungl. Maj:t och vederbörande, som dömt i sista hand i dessa frågor, dömt ganska väl och, jag vågar påstå det, med hänsyn till nutida förhållanden. Jag har här en lista, infordrad af utskottet, å af Kungl. Maj:t beviljade understöd från beväringmanskapets invalid- och pensionsfond åren 1905 och 1906. Jag skall icke uppräknat de olika ersättningarna, vare sig de som utgått en gång för alla, eller de, som utgå årligen, utan jag skall endast anföra ett par fall. I det ena af dessa gäller det en värnpliktig vid namn Pettersson, som fått 300 kronor årligt understöd, och orsaken till hans åkomma är fullständig förlamning af båda benen såsom svit af difteri; i det andra fallet har en värnpliktig vid namn Gustafsson för nästan fullständig förlamning af armar och ben, såsom svit af barnförlamning, tillerkänts en pension af 300 kronor.

Nu kan det ju vara olika meningar därom, huruvida de nu antydda sjukdomarna drabbat de värnpliktige i fråga, just emedan de inkallats för att undergå vapenöfning. Det har ju kunnat hända, att de kunnat råka ut därför ändå. Inom Skaraborgs län gick ju barnförlamningen epidemiskt och flera fall af densamma inträffade inom en del af länet, och man kan antaga, att i några af dessa fall fingo de af sjukdomen angripna sådana sviter som i det nyss nämnda. Men de lägo icke på Axvall och gjorde sin värnplikt, och fingo därför icke ett enda öres ersättning. Det är således alldeles naturligt, att för dem, som råkade ut för sådan olycka under vapenöfningarna, var det i alla fall en förmån att på detta sätt få ersättning. Nu vill jag visst icke förneka, att det är möjligt, att han, därför att han låg på mötesplatsen, drabbades af sjukdomen, men därom kan ju dock tvistas. Jag tror sålunda, att man icke kan rikta berättigadt klander mot dem, som i sista hand bedöma frågan. Kan emellertid en bättre ordning åstadkommas, så har statsutskottet icke något däremot. Men om en sådan bättre ordning kan vinnas och ett enklare förfaringsätt åvägabringas genom en skrifvelse till Kungl. Maj:t af det innehåll, som här föreslagits, vet jag just icke. Det är ju möjligt, att den nuvarande ordningen väl mycket tynges af skrifverier, men säkerhet och trygghet måste väl i alla fall finnas.

Nu säger man, att riksförsäkringsanstalten bör afgöra hithörande frågor. Men riksförsäkringsanstalten kan ju endast bedöma, huruvida skadan är af den beskaffenhet, att ersättning för exempelvis 30 % eller 100 % invaliditet skall utgifvas. Riksförsäkringsanstalten kan icke undersöka, hvem som har förorsakat skadan och huru vid dess tillkomst försiggått, utan denna undersökning måste väl ske på platsen och af dem, som haft ynglingen under sina ögon,

Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)

då olyckan skedde eller sjukdomen yppade sig. Sålunda undrar jag, om någon större förenkling af det tillvägagångssätt, som för närvarande användes, kan åstadkommas.

Nu säger den siste talaren, att det klagas så ofantligt mycket öfver att ersättningarna äro för låga. Tro herrarna, att de arbetare, som tillerkänts ersättning för skada i arbete, alltid äro belättna med den värdering af skadan, som skett genom riksförsäkringsanstalten? Nej, hundratals arbetare hafva varit missbelättna härmed och ansett, att ersättningen bestämts för lågt. Missnöje med ersättningens storlek är alltså härutinnan icke något bevis. Det är naturligt, att, när en myndighet skall utdöma ersättning, den, som skall komma i åtnjutande däraf, vill hafva det mesta möjliga. Får han icke hvad han vill hafva, så blir han ej belåten. Belåtenhet lär väl knappt kunna åstadkommas, äfven om den utredning, som här önskas, kommer till stånd.

I motionen uttalas, om ej fullt klart, att ersättningen är för låg och bör sättas högre, därför att det gäller olika samhällsklasser och den ena icke kan vara belåten med lika låg ersättning som den andra. Men då det är fråga om värnpliktslagen, enligt hvilken alla samhällsklasser hafva samma skyldigheter, undras det mig, huruvida icke rättigheterna äfven böra vara de samma. Då det gäller ett allmänt åliggande, bör väl icke staten vid olycksfall tillerkänna den ene, som tillhör en högre samhällsklass, större ersättning än den andra, som tillhör en lägre.

För min del tror jag, att statsutskottet haft skäl för sitt afstyrkande af motionen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Till att börja med vill jag med anledning af herr Perssons i Stallerhult yttrande lämna ett beriktigande. Han talade om, att i tillfälliga utskottets utlåtande skulle stå, att ersättning till skadade värnpliktige borde utgå med olika belopp, allt efter som de tillhörde olika samhällsklasser. Jag vågar påstå, att i utskottets betänkande icke finnes en rad, som innehåller något sådant eller pekar i sådan riktning. Möjligen finnes i herr Ewerlöfs motion något, som antyder en dylik tankegång, men något sådant förekommer icke i vårt betänkande.

Vidare säger herr Persson i Stallerhult, att redan för närvarande finnes lag på, att skadad värnpliktig skall erhålla ersättning för den skada, som han kan hafva lidit genom olycksfall under vapenöfning. Detta är ju alldeles riktigt. I värnpliktslagen står, att värnpliktig, som skadats under vapenöfning, är berättigad till det understöd eller den pension, som författningarna rörande pensionering vid hären eller flottan bestämma, och det säges vidare i värnpliktslagen, att dessa ersättningar skola utgå af bevarings-

manskapets invalid- och pensionsfond. Vidare hafva vi kungl. brefvet af 1888, som stadgar, att dylika frågor skola upptagas och afgöras af arméförvaltningen för beväringmän, som tillhöra armén. Men däremot finnas icke närmare bestämmelser om de grunder, efter hvilka dessa ersättningar skola utgå. Praxis har utbildat sig så, att de grunder, som gälla för pensionering af arméns och flottans personal i allmänhet icke här tillämpas, utan i stället de grunder, som fastställts i 1901 års lag om ersättning för olycksfall i arbete. Herr Persson i Stallerhult säger, att man icke kan tänka sig en bättre lag i afseende å rätten till ersättning än den, som för närvarande finnes, men detta yttrande tål vid en viss modifikation. Nog får man väl medgifva, att det skulle blifva bättre ordnad, om de grunder för ersättningens utfäende, som faktiskt tillämpas, öfverensstämde med dem, som lagen för dylika fall fastställer.

För närvarande går det så till, att, när en beväringman blifvit skadad under vapenöfning, undersökning hålles om de närmare omständigheterna därvid. Beväringssmannen får sedermera skriva en ansökan till Kungl. Maj:t samt begära ersättning. Denna ansökan åtföljes naturligtvis af protokoll öfver undersökningen och läkarebetyg. Därefter gå handlingarna till Kungl. Maj:t, som remitterar frågan till arméförvaltningen eller, i fråga om flottan, till marinförvaltningen. Från armé- eller marinförvaltningen remitteras ärendet till riksförsäkringsanstalten med begäran om yttrande, huruvida skadan, om den skulle bedömas enligt lagen om ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete, skulle föranleda till ersättning. Så undersöker riksförsäkringsanstalten fallet och skickar därefter handlingarna tillbaka till armé- eller marinförvaltningen med upplysning om hvilken ersättning, som skulle tillerkänts vederbörande, om fallet hade bedömts efter olycksfallsersättningslagen. Armé- eller marinförvaltningen tillstyrker, att denna ersättning måtte af Kungl. Maj:t beviljas. Om Kungl. Maj:t, när handlingarna komma tillbaka dit, finner skäl bevilja ersättning, förklarar tillika, att ersättningen skall utgå ur beväringsmanskapets invalid- och pensionsfond. Därom underrättas statskontoret och armé- eller marinförvaltningen. Armé- eller marinförvaltningen får sedermera rekvirera penningarna från statskontoret, och så skickas de till vederbörande länsstyrelse, som i sin ordning genom vederbörande länsman eller magistrat tillställer den skadade beloppet.

Man har icke rätt att säga annat om denna praxis än att den står i öfverensstämmelse med grundlagens bud, att, när Kungl. Maj:t skall afgöra en fråga, denna först skall genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk beredas. Frågorna blifva naturligtvis också på detta sätt fullständigt beredda. Men nog har man rätt att uttala en undran, huruvida det är nödvändigt, att så många ämbetsverk behandla hvarje dylik fråga. Dessa frågor äro ju i allmänhet af tämligen likartad beskaffenhet,

Ang. försäkring af värdpliktige under öfningar i fredstid.
(Forts.)

Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)

och nog vill det förefalla, som om riksförsäkringsanstalten skulle vara kompetent att ensam bedöma dem. Därigenom vunnes ju, såsom redan är erinradt, en högst afsevärd förenkling af förvaltningsmaskineriet, och därigenom vunnes också, att Kungl. Maj:t befria- des från dessa ärenden. Vi veta ju, att Kungl. Maj:ts tid i alla fall är så hårdt upptagen, och kunde man nu bereda denna lindring, vore det icke alldeles ur vägen. När herr Persson i Stallerhult säger, att det icke skulle blifva någon stor förenkling, vågar jag alltså inlägga min gensaga mot detta påstående. Det är visserligen sant, att man icke kan tänka sig, att den första undersökningen kan inskränkas eller uteslutas, ty det är alltid nödvändigt att göra undersökning på den plats, där olycksfallet har skett. Men det är armé- och marinförvaltningarnas samt Kungl. Maj:ts befattning med frågan, som möjligen skulle kunna rätt väsentligt inskränkas eller upphävas.

Emellertid, främsta synpunkten för frågans bedömande, så väl för motionärerna som för det tillfälliga utskottet, har varit hän- synen till de skadade beväringarna. Det synes icke heller kunna bestridas, och bestrides väl ej af någon, att, då en ung man under fullgörandet af sin värnplikt råkat ådraga sig en skada, det är hans medborgares skyldighet att ersätta honom för denna skada, och då synes det vara bäst öfverensstämmande med statens vär- dighet, att den ersättning, som lämnas honom, tillkommer honom såsom en i alla afseenden fullt bestämd och tydlig rätt och icke såsom en nådegåfva.

Hvad sedermera beträffar sättet för sakens genomförande, så hafva motionärerna i sitt förslag råkat använda uttrycket »försäk- ring af de värnpliktige». Jag kan säga, att motionärerna råkat använda detta uttryck, ty jag vågar påstå, att det icke ingått i deras tanke, att en formlig *försäkring* af de värnpliktige skulle äga rum, så mycket mera, som de hänvisat till 1901 års lag om ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete, hvilken lag ju icke i främsta rummet genom försäkring vill lösa frågan om ersät- ning till dem, som skadats genom olycksfall. Just denna hänvis- ning till 1901 års lag gör, att jag tror, att man träffar kärnan i motionärernas syfte, när man, såsom det tillfälliga utskottet har gjort, hemställer om bifall till motionen i den form, att man an- håller om utredning, huruvida icke mera fullständiga och betryg- gande bestämmelser om ersättning till de värnpliktige må kunna meddelas.

Herr talman, jag får därför hemställa om bifall till det af herr Daniel Persson gjorda yrkandet.

Herr Eriksson i Grängesberg: Utaf den kungl. kungörelsen af år 1888 synes framgå, att ersättningen till skadad beväringman bestämmes efter den ersättning, som stammanskapet erhåller, eller att åtminstone stammanskapets ersättning i någon mån utgör nor-

men härför. Det skulle varit synnerligen intressant, om antingen statsutskottet eller det tillfälliga utskottet försökt göra en utredning om de förhållanden, under hvilka utbetalning af ersättning till stammaskapet äger rum. År 1905, alltså för 2 år sedan, skadades en 20-årig värfvad yngling under flottans sommaröfningar. Han fick sin ena fot afklippt af ångmaskinen på en torpedbåt. Mannen i fråga är från den domsaga, som jag representerar. Hvad fick han för ersättning? Jo, han fick omedelbart efter det skadan blifvit läkt en fot af kork och därefter under sommaren 1906 ännu en liknande fot, samt en årlig pension af 100 kronor. Af lagen om ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete synes framgå, att ifrågavarande skada borde ansetts utgöra 50 % invaliditet, och om det varit en enskild arbetsgifvare, skulle denne alltså fått utgifva 150 kronor årligen. Marinförvaltningen har dock icke bestämt ersättningen till högre belopp än 100 kronor. Huruvida riksförsäkringsanstalten blifvit hörd i ärendet, vet jag icke, men det synes framgå, att om bakom beväringssmannen eller den stamanställda finnes en man, som har auktoritet, den ersättning, som utbetalas, blir större än den blir, om det gäller en ung man från landet, som icke har någon inflytelserik person, som hjälper sig. Det skäl, hvarpå jag stöder denna slutsats, är en notis, som under denna vecka gått genom pressen och som rör en beväringssman, hvilken på grund af ådragen skada tillerkänts 2,000 kronor på en gång och 300 kronor om året. Det förvånar mig, att i ena fallet ersättningen blifvit så stor och i det andra fallet mycket mindre. I det sist relaterade fallet var det, såvidt jag är riktigt underrettad, en riksdagsman, som gjorde påtryckning, och det synes nästan, som om våra myndigheter toge hänsyn till hvem som framställer krafvet. Jag vill nu icke säga, att så är förhållandet, långt därifrån, men det synes vara märkvärdigt, när man sammanställer olika bedömanden i likartade fall.

Af den högt värderade ledamoten af statsutskottet herr Carl Persson har framställts den frågan, huruvida icke våra arbetare i allmänhet vore missnöjda med storleken af den ersättning, som lagen ålägger en enskild arbetsgifvare att utgifva; jag ber att få meddela herr Carl Persson och kammarens öfriga ledamöter, att våra industriarbetare äro synnerligen missnöjda med de små belopp, som arbetarna hafva rätt erhålla. De anse, att 300 kronor icke är skälig ersättning för skada, som de ådraga sig, då de sälja sin arbetskraft, och som medför full invaliditet. Jag kan för min del icke förstå, att det kan vara staten värdigt att taga till föredöme hvad en enskild liten arbetsgifvare, kanhända en stenhuggare i Skåne med 8 à 10 arbetare eller en liten fabriksägare i Dalarna med samma antal arbetare, ålägges utgifva. Att staten, som ålägger landets söner att öfva sig i vapnets bruk, skall taga en liten arbetsgifvare till föredöme, anser jag för min del icke staten värdigt.

Sälunda borde gälla helt andra normer än de förpliktelser,

Ang. försäkring af värnpliktiga under öfningar i fredstid.
(Forts.)

*Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)*

som lagen ålägger arbetsgifvarna i motsvarande fall. De nu utgående ersättningsbeloppen äro alldeles för små. Det fall vid flottan, som jag omnämnde, var så olyckligt som möjligt. En 20-årig man, förut frisk och kraftig, mister sin ena fot. Han får som ersättning 100 kronor om året. Men nog kan man förstå, att denne man har förlorat mer än hvad 100 kronor ersätter. Säkert bör hans förlust uppskattas till 4 å 5 gånger denna summa. Det förefaller märkvärdigt, att Sverige i vissa afseenden skall söka beträffande militära förhållanden efterlikna Tyskland, men däremot icke i andra. När våra militärer skola utarbeta instruktioner och reglementen, tror jag, att de mycket gärna titta öfver till Tyskland och se efter, huru där är inrättadt, och liknande är förhållandet, när de skola äska anslag till här och flotta. Men när man sedermera skall försöka få fram bestämmelser om ersättning till de värnpliktige, tycks man icke vilja gå efter samma föredöme. Jag kan icke bestämdt säga, huru stor ersättning lämnas i Tyskland, och utskottets utlåtande gifver icke heller bestämd ledning därutinnan. Det står $\frac{2}{3}$ af tjänsteinkomsten, men huru stor denna är vet man icke så noga. Längre ned står emellertid något, som är mycket markant, nämligen att till änka utbetalas minst 216 mark och för hvarje efterlämnadt barn minst 160 mark. Dessa äro de minsta beloppen, under det att de högsta äro 3,000 mark till änka och 1,600 mark för hvarje barn. Om man jämför de lägsta beloppen med det belopp af 180 kronor, som änka med 1 barn hos oss erhåller vid mannens död, så måste man säga, att Tyskland är mycket mera generöst än vi här i Sverige.

Med hvad jag här sagt har jag för min del velat stödja tillfälliga utskottets framställning, och jag ber att få instämma i herr Daniel Perssons yrkande.

Herr Christierson: Den ärade talaren på västgötabanken försökte i mitt anförande inlägga något, som icke fanns där. Jag måste därför ytterligare utveckla hvad jag sade. Det var icke mot beloppet såsom sådant, som jag riktade min anmärkning, utan anmärkningen gällde den beräknade procenten. Man beräknade 33 %, och jag säger, att, hvilket icke heller herr Carl Persson borde kunna bestrida, beväringssmannen haft anledning vara missnöjd därmed, enär skadan säkerligen bort värderas till öfver 75 % invaliditet. Sålunda var han berättigad till minst 225 kronor, men blef afspisad med 100 kronor. Då frågar jag: Skall icke mannen hafva rättighet att vara missnöjd? Det är en skam, att han skall hafva rätt därtill, och jag hade hoppats, att en ledamot af statsutskottet icke skulle sökt förringa rättmätigheten af hans känslor i detta fall. Man hade tvärtom kunnat vänta af en så framstående ledamot utaf statsutskottet, att han, om denne invalid skulle söka få sin ersättning höjd till rättmätigt belopp, icke genom sina yttranden

skulle kunna åberopas som vittne på att allt är bra, som det är i detta tråkiga fall.

*Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)*

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! En föregående talare gaf nyss uttryck åt undran öfver storleken af den ersättning, som i ett särskildt fall tillerkänts en beväringssman. Då jag haft ärendet om hand, skall jag be att med några ord få redogöra för detsamma.

Vid ett beväringssmöte år 1900 ådrog sig en förut frisk och arbetsför beväringssman en skada, hvarigenom han blef obotligt förlamad i båda benen. Genom min bemedling har han i dagarna tillerkänts en lifränta af 300 kronor. Denna lifränta skulle räknas från den dag, skadan timade, och då denna inträffade under år 1900, utgjorde de 2,000 kronorna ersättningen för de förflutna åren, hvadan han icke tillerkänts något extra tillägg till sin lifränta. Den omständigheten, att en riksdagsman ingifvit ansökningen, har säkerligen icke inverkat på frågans behandling.

Det måste verkligen förefalla egendomligt, att så olika ersättningsbelopp utgifvits, som här blifvit omnämnda, men detta beror naturligtvis därpå, att någon enhetlig princip för ersättningsbeloppens bestämmande icke finnes och att de olika fallen behandlats af olika myndigheter, som icke alls samarbeta med hvarandra. Till följd däraf måste beloppen gifvetvis blifva ganska olika, och därför är jag också af den alldeles bestämda åsikten, att föreskrift borde meddelas därom, att en viss central myndighet skall afgöra hithörande frågor och bestämma ersättningarnas belopp. Jag instämmer därför i det uti detta afseende framställda yrkandet.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag har icke klandrat dem, som äro missnöjda med de bestämda ersättningsbeloppen. Jag hade sagt, att man kunde fråga dem, som icke äro värnpliktige och som tillerkänts skadeersättning eller pension, huruvida de vore belättna, och när man nu får höra, att alla äro missnöjda, så är det klart, att äfven den ifrågavarande beväringssmannen har rätt att vara missnöjd.

Men hvad som föreslås i motionerna och som här debatteras är, att de olycksfall, som drabba de värnpliktige under vapenöfningarna, skola inrangeras under 1901 års lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete. Detta är alltsammans, och nu hör man ju, att i hvarje eller i de flesta fall riksförsäkringsanstalten, som omhänderhar tillämpningen af denna lag, blir hörd. Då blir ju hvar och en, därest han bör hafva ersättning, tillerkänd sådan i enlighet med nämnda lag.

Men nu säger jag om igen, att det skrivelseförslag, som här åsyftas, går utöfver motionärernas bemställan. Detta lär väl icke någon vilja förneka, icke ens det tillfälliga utskottet. Att vederbörande icke äro alldeles knussliga mot dem, som drabbas af olycksfall under värnpliktsöfningarna, framgår af de listor, som jag tror,

Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)

att såväl tillfälliga utskottet som statsutskottet haft tillgång till. Bland annat har — jag tror att det var år 1902 — en person blifvit tillerkänd ett understöd af 1,050 kronor en gång för alla, enär han, efter hvad som säges, mistade vänstra armen. Men denna olycka hade vållats af en kamrat, som blef dömd att betala ersättningen, därför att han bar skulden för olyckan. När det emellertid sedermera befanns, att han saknade förmåga att gälda ersättningen, betalades denna af staten. I hvarje fall kan man här skönja icke afvoghet mot dem, som lidit skada, utan tvärtom villighet att lämna ersättning; jag kan icke finna annat af alla de fall, som utskottet efter meddelade upplysningar undersökt.

Om det i något fall skulle händt, att ersättning icke erhållits, har detta ju berott på, att undersökningen gifvit till resultat, att staten icke bort betala, och vare sig man får andra lagar eller behåller den nu gällande lagen, lär det väl icke vara möjligt att betala under annan förutsättning, än att en ordentlig undersökning äger rum och leder till det resultat, att ersättning skall meddelas enligt lagens föreskrift. Jag tror, att de föreskrifter vi hafva äro tillräckliga. Om de kunna förenklas, så lära väl vederbörande arbeta därpå, alldenstund vi lefva i en tid, då man sträfvar efter enkelhet och reda på nästan alla områden.

Jag kan icke annat än vidhålla det yrkande, jag först framställt, eller att statsutskottets förslag måtte vinna Andra Kammarens bifall.

Herr Larsson i Göteborg: Herr talman! Herr Carl Persson har dragit i tvifvelsmål det formellt berättigade i det tillfälliga utskottets förslag.

Motionärerna i Andra Kammaren hafva begärt en skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning angående lämpligaste sättet att genom statens försorg, i likhet med hvad 1901 års lag om ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete stadgar, försäkra de värnpliktige. Nu vill jag fästa uppmärksamheten på att 1901 års lag tillerkänner hvarje försäkringspliktig arbetsgifvare rätten att själf bära ersättningsrisken. Han har sålunda full rättighet att välja mellan försäkring och ersättning. Jag anser alltså, att då i en motion anhålles, att staten skall försäkra de värnpliktige, däri inneslutes äfven rättighet för utskottet att göra framställning om förslag till ersättningspliktens ordnande.

Alla de olika citat, som förekomma i de två föreliggande utskottsutlåtandena och i alla de anföranden, som här hållits, torde väl visa, att det icke råder något system vid behandlingen af sådana här skadeersättningsfrågor. Det tillfälliga utskottet har ju intet annat föreslagit, än att bringa system och ordning i det hela. Värnpliktslagen bereder redan trygghet för, att skadeersättning skall utgå till värnpliktig, som råkar ut för olyckshändelser under tjänstgöring. Men det är nu fråga om att bestämma, *huru* dylik ersätt-

ning skall utgå, och att den skall gå ut under betryggande former, och sådana former, att icke den ene har rättighet att vara missnöjd, för att han får lägre ersättning än hvad den andre fått.

Jag anser sålunda icke, att utskottet har gått utanför motionens ram, och anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till herr Daniel Perssons hemställan.

*Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)*

Herr Karlsson i Göteborg: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att man säkerligen icke kan alltför mycket klandra statsutskottet för det slut, hvartill utskottet kommit. Man har sagt, att utskottet har en massa ärenden att behandla och att de upplysningar, som lämnats utskottet, varit sådana, att utskottet verkligen kunnat ha visst fog för att säga, att hvad motionären föreslagit, det har redan på det hela taget praktiserats.

Emellertid har nu det egendomliga inträffat, att i Andra Kam-maren är väckt en motion, som remitterats till ett tillfälligt utskott och som rör samma sak, som statsutskottet behandlat i föreliggande betänkande. Det tillfälliga utskottet har ägnat saken en ganska grundlig uppmärksamhet och undersökning, och utskottet har framställt några synpunkter, som jag för min del tycker borde vara för kammaren bestämmande, då den går att fatta beslut äfven i den fråga, som är föremål för behandling i statsutskottets betänkande. För mig åtminstone är det verkligen så, som äfven af det tillfälliga utskottet framhållits, att staten, då den har att lämna understöd med anledning af olycksfall, som inträffat under värnpliktens fullgörande, bör lämna ett något högre understöd, än hvad de enskilde arbetsgifvarne på grund af lagen angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete ha att utbetala. Det är ju så, att, då denna lag af Riksdagen antogs, fäste man stort afseende vid den omständigheten, att åtskilliga industriidkare skulle ha ganska svårt att komma ut med de ersättningsbelopp, som i lagen stadgades, därför att dessa voro för stora. Den hänsynen behöfver man ju icke ha gentemot staten. Därför anser jag det vara rättvist, att staten lämnar ett understöd, på hvilket den af olyckan drabbade kan drägligt draga sig fram.

Jag skall be att få framhålla en särskild synpunkt, som här under debatten, såvidt jag hört, icke varit påpekad, nämligen den, att hvarje vän af vårt försvar bör se till, att man ställer det så, att folk blir på så många punkter som möjligt tillfredsställdt med de anordningar, som äro med försvaret förbundna. Om en värnpliktig under öfningarnas fullgörande drabbas af en olyckshändelse och han sedan af staten får en ersättning, som hvar och en, som känner till hans förhållanden, måste anse vara alldeles otillräcklig för honom, så kommer gifvetvis missnöjet häröfver att i någon mån återfalla på försvaret och därmed förenade åtgärder. Det är mer än en, som kommer att säga: hade han icke haft den olycksaliga värnplikten att fullgöra, hade detta icke träffat honom. Jag menar,

Ang. försük-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)

att på detta liksom andra områden böra anordningarna för försvaret ställas så, att folk blir belåtet och att man gör försvaret populärt i vårt land.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till herr Daniel Perssons hemställan.

Häruti instämde herr *Johansson* i Jönköping.

Herr Bosson: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att för det första få säga ett varmt och hjärtligt tack till femte tillfälliga utskottet för den omständliga utredning, det lämnat rörande den föreliggande motionen. Likaså ber jag att få framföra ett tack till de ärade talare, som här under debatten understödt den tanke, som motionärerna haft. Af allt detta har man kunnat draga den slutsatsen, tror jag, att denna fråga verkligen icke är så liten och ringa, att den icke tarfvar Riksdagens grundliga undersökning och ompröfning. Det är visserligen sant, som här framhållits såväl af statsutskottet som af tillfälliga utskottet och under debatten, att det redan är något åtgjort i syfte att bereda de värnpliktige ersättning för det fall, att de råka ut för en olyckshändelse, då de äro i tjänstgöring. Men det är lika tydligt och klart erkänt, att de föreskrifter, som i detta afseende nu finnas, äro ganska primitiva och alldeles otillfredsställande. Det har ock med mycken styrka påvisats, att det verkligen behöfver göras mer i detta hänseende, än hittills gjorts. Och jag tror därför, att de påpekningar, som här framkommit, äro värda allt beaktande.

Vi torde, mina herrar, litet hvar känna till, att, då vi fingo den sista utsträckningen af värnplikten, det icke var med så blida känslor, som folk ute i landsorten mottog underrättelsen därom, utan tvärtom kände nog alla, att det var en ganska stor tunga, som lades på svenska folkets skuldror. Jag tror också, att det missnöje, som däröfver gifvit sig tillkänna, icke varit alldeles oberättigadt. Men å andra sidan erkännes och äro vi öfverens om, att värnpliktstungan, den kunna vi dock icke komma undan. Men vi torde vara lika mycket öfverens om, att man bör göra så mycket, man kan, såsom den siste ärade talaren påpekade, för att icke något berättigadt skäl till missnöje öfver denna sak måtte förefinnas. Att det icke är bra, som det är, visar sig äfven däraf, att en motionär i Första Kammaren, herr öfverste Ewerlöf också motionerat om någon ändring i föreliggande förhållanden.

Om nu icke motionärerna ha varit tillräckligt kompetenta att på det bästa sätt formulera sitt yrkande, så tror jag icke, att man bör lägga dem detta alltför mycket till last. Tillfälliga utskottet har ju i den delen kompletterat, hvad som kan ha fattats i vår framställning. Och det äro vi motionärer icke alls missbelåtna med, utan tvärtom tacksamma för. Jag förmodar, att denna lilla om-

ständighet icke skall behöfva lägga hinder i vägen för att vår framställning vinner ett gynsamtt beaktande af denna kammare.

Nu är det visserligen ledsamt, att den mycket aktade och mycket framstående statsutskottsledamoten herr Carl Persson af formella skäl icke ansett sig kunna utan vidare tillstyrka den framställning, som tillfälliga utskottet gjort och som i hufvudsak sammanfaller med det yrkande, som framställts af herr Daniel Persson. Men jag tror ändock, att han med hänsyn till frågans vikt icke skall vilja lägga något vidare hinder i vägen för den goda sakens framgång.

Jag skall be att få framställa den frågan, om denna kammare skall vilja utan vidare afslå det föreliggande förslaget och helt och hållet gå förbi denna viktiga sak. Det skulle icke vara välbetänkt, och jag tror, att det skulle väcka mycket delade känslor ute i landet. Jag är alldeles viss om, att förhållandena i nu berörda afseende, som man erkänt vara ganska oegentliga, måste ändras till det bättre, om man vill lugna oron och bekymren på en hel del håll.

Jag är visserligen öfvertygad om, att Första Kammaren med hänsyn till det läge, hvori frågan nu ligger, icke kan vara med om den lilla obetydliga framställning, som tillfälliga utskottet gjort. Jag är nästan säker på, att Första Kammaren med lätt hjärta hellre voterar hundratals millioner kronor till flera fästningar och flottstationer, än den vill vara med om att lämna några tusentals kronor till detta behjärtansvärda ändamål. Men jag hoppas, att denna kammare skall visa sig inse sakens hela vikt och att ett bifall till denna framställning skulle verka mera lugnande och vara mera effektivt, när det gäller att finna botemedel gentemot ungsocialisternas antimilitaristiska propaganda än något annat medel, som vi i den vägen kunna hitta på.

Jag har icke anledning att nu gå närmare in på sakens innebörd, ty den är tillräckligt belyst här i dag. Jag har endast velat vädja till kammarens rättskänsla i detta fall.

Jag ber till sist, herr talman, att få yrka bifall till tillfälliga utskottets förslag i den form, som herr Daniel Persson gifvit det samma.

Med herr Bosson instämde herr *Larsson* i Klagstorp.

Herr Persson i Malmö: Jag skall icke säga mycket. Det är redan, synes det mig, tillräckligt framhållet, så att det bör vara klart för alla, att likhet icke är rådande mellan ersättning för olycksfall, då det träffar en arbetare i arbetet, och ersättningen för olycksfall under fullgörande af värnpliktstjänsten. Jag instämmer med herr Karlsson i Göteborg, att det synes vara rätt att ställa något större kraf på tillmötesgående från statens sida, då det gäller att hålla dem, som drabbas af arbetsoförmåga i statens och fosterlandets tjänst, skadeslösa, än hvad man kan kräfva af den enskilda arbets-

*Ang. föräk-
ring af värn-
pliktiga under
öfningar i
fredstid
(Forts.)*

*Ang. försäk-
ring af värn-
pliktige under
öfningar i
fredstid.
(Forts.)*

gifvaren. Då sålunda någon öfverensstämmelse i detta afseende icke är rådande, synes det mig, som om hvarje tvifvel nu borde bortfalla angående lämpligheten och det rätta i att Andra Kam-maren beslutar bifalla det under öfverläggningen gjorda yrkande af herr Daniel Persson.

Det är en annan sak, som jag också skall be att få något tala om. Det nämndes här af en ledamot af statsutskottet såsom skäl mot olycksfallförsäkring af de värnpliktige, att sådan vore olämplig bland annat därför att premien härvidlag skulle utgå med, jag vågar icke säga säkert, om jag fattade det riktigt, dubbelt eller mångdubbelt belopp mot hvad ersättningarna utan försäkring skulle gå till. Jag tror också, att så är förhållandet. Det är därför jag vill säga några ord om den saken. Om så är förhållandet, att premien utgår med så väsentligt högt belopp i förhållande till den ersättningssumma, som utbetalas till de värnpliktige, som drabbas af arbetsoförmåga under tjänstgöringen, då vittnar detta antingen därom, att riksförsäkringsanstaltens premier äro för höga, och följaktligen att Riksdagen eller riksförsäkringsanstalten, hvilkendera det nu är, som bestämmer om denna sak, kräver för höga premier af våra arbetsgifvare, då de i riksförsäkringsanstalten försäkra hos dem anställda arbetare, hvarför det vore synnerligen välbetänkt, om man sökte revidera riskpremierna i försäkringsanstalten, antingen är detta förhållandet, säger jag, eller ock är det så, att den ersättning, som utbetalas till de i arbetat skadade, är för låg. Hvilkendera af dessa två förutsättningar, som är med verkliga förhållandet öfverensstämmande, vågar jag icke med bestämdhet yttra mig om. Jag har endast velat påpeka, att något fel i detta afseende föreligger. Vederbörande borde försöka få rättelse härutinnan, så att icke riskpremierna i riksförsäkringsanstalten hållas onödigt höga eller att man onödigtvis och öfver höfvan ålägger arbetsgifvare, som äro skyldiga att följa lagen, utgifter, som de icke behöfde bära. På samma gång riskerar man, att riksförsäkringsanstalten härigenom icke får den anslutning, som den skulle få, i fall premierna stode i förhållande till premierna i enskilda försäkringsbolag, som lämna försäkring enligt i lagen stadgade grunder. Jag har endast velat påpeka detta, enär det anförts såsom skäl mot en ersättningsplikt, som jag anser nödig och lämplig. I främsta rummet behöfva vi emellertid i vårt land få en institution, som bedömer arten och graden af arbetsoförmågan, så att likställighet i detta fall vinnes.

Det är därför jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den af herr Daniel Persson gjorda hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, blef beträffande statsutskottets utlåtande n:o 69 efter af herr talmannen gifna propositioner det af herr Persson i Tällberg under öfverläggningen gjorda yrkandet af kammaren bifallet.

I fråga därefter om Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12 förklarades utskottets hemställan besvarad genom det beslut, kammaren fattat i anledning af statsutskottets utlåtande n:o 69.

§ 10.

Härefter föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets utlåtanden:

n:o 70, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande af en hydrografisk undersökning af Sveriges färskvatten;

n:o 71, i anledning af Kungl. Maj:t proposition angående försäljning af ett utskifte till förra häradshöfdingsbostället Høija n:o 7 i Kristianstads län; och

n:o 72, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af den till förra häradshöfdingsbostället 1 mantal Enögla n:o 3 i Uppsala län hörande andel i soldattorpet till roten n:o 83 vid Enköpings kompani af Upplands infanteriregemente.

§ 11.

Å föredragningslistan fanns vidare uppfördt statsutskottets utlåtande n:o 73, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra militiebostället Ekenäs n:o 1 i Jönköpings län hörande torfmosse.

Ang. försäljning af en torfmosse.

I en till Riksdagen den 8 mars innevarande år afåten, till statsutskottet remitterad proposition hade Kungl. Maj:t, med åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att medgifva,

dels att den förra sergeantbostället $\frac{1}{2}$ mantal Ekenäs n:o 1 i Anderstorps socken och Västbo härad af Jönköpings län tillhörande andel i den s. k. Store mosse, hvilken andel enligt en af förste landtmätaren Y. Ostwald år 1906 däröfver upprättad karta i areal innehölle 514 hektar 86 ar, måtte från egendomen afsöndras och mot en köpeskilling af 20,860 kronor till T. Olbers försäljas under villkor i öfrigt,

att köpeskillingen erlades å tid, som af Kungl. Maj:t bestämdes, och af köparen till landtränteriet i länet inbetalades,

att området finge af köparen tillträdas vid utgången af nu löpande arrendeperiod den 14 mars 1921 eller dessförinnan å tid, hvarom köparen kunde med vederbörande arrendator öfverenskomma,

samt att köparen skulle ensam vidkännas alla med områdets afsöndring och köpets lagfarande förenade kostnader,

Ang. försälj-
ning af en
torfmosse.
(Forts.)

dels ock att köpeskillingen för ifrågavarande område måtte, på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts ofvannämnda proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan yttrade

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande propositionen förefaller vid en hastig överblick utgöra endast ett litet expeditionsärende, som man för formens skull söker erhålla Riksdagens bifall till. Men om man något närmare granskar innehållet i denna proposition, synes det mig, som om nödig utredning saknades för att nu fatta beslut i ett ärende som detta, hvilket, säga hvad man vill, dock har en mycket stor räckvidd.

Sakens sammanhang är i korthet, att Kungl. Maj:t föreslår Riksdagen försälja en torfmosse, innefattande en areal af omkring 514 har, och för detta jordområde begäres ett pris af 20 kronor pr tunnland. Det är ju ganska naturligt, att, när man ser en så låg siffra uppgifven som 20 kr. pr tunnland för en torfmosse, funderar man, hur i all sin dar detta kan hänga ihop. Man liksom väntar sig, att det bakom detta pris skall ligga en utredning, som kan lugna ens farhågor för, att staten skall skänka bort en naturtillgång, som, äfven om den *nu* icke är så högt värderad, kanske ganska snart kan blifva af stor betydelse för staten.

Det är så, att en herr Olbers från Göteborg, enligt hvad man kan inhämta af betänkanudet, under en tid uppköpt torfmossar till lika billigt pris i närheten af den här ifrågavarande statsegendomen, och, sedan han sålunda nu inköpt ett stort antal torfmossar, kommer han och anhåller att af staten få köpa dess andel i Store mosse för af mig anfördt pris.

Denna herr Olbers' begäran har domänstyrelsen — till hvilken myndighet han förmodligen ingått — först remitterat till domänintendenten och domänintendenten har icke ställt sig afvisande till försäljningen af ifrågavarande jordstykke, men däremot har domänintendenten ansett, att det pris, som här är bjudet, 20 kr. pr tunnland, icke utan vidare kan godkännas, och han vill hafva, såvidt jag kan fatta, ett högre pris, beroende på en särskild värdering. Det, som annars brukar iakttagas, när staten skall afyttra jordområden af något större omfattning, nämligen att tillkalla särskilda värderingsmän, synes här icke hafva förekommit, utan, såsom man kan finna af utlåtandet, har ärendet gått direkt till Konungens befallningshafvande i Jönköpings län, som anført, »att af Jönköpings län, som innehöll omkring 150,000 tunnland mossar, de på grund af därifrån härrörande frostländighet sämst lottade trakterna voro

socknarna norr och nordväst om sjön Bolmen, inom hvilka socknar just ifrågavarande mosse vore belägen, att genom den utdikning, som vore nödvändig för att sökanden skulle kunna göra sina inköp å Store mosse inkomstbringande, trakten till stor fördel för omgifvande fastmarker blefve betydligt sundare och varmare» jämförd med antyddå fördelar, har Konungens befallningshafvande ansett erbjudna priset 20 kr. pr tunnland skäligt och tillstyrkt försäljningen.

Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)

Ett annat skäl, som Konungens befallningshafvande anført, är det, att år 1898 värderades detta jordområde till det låga priset af 3 kr. pr hektar. Vidare säger Konungens befallningshafvande, att man i trakten sålt mossjord till i allmänhet 5—10, undantagsvis 15 kr. pr tunnland, och att staten för dessa pris har tillhandlat sig mossjord. Vidare anför Konungens befallningshafvande som ett ytterligare skäl för denna försäljning, att därigenom skulle kunna uppstå en industri, hvilken skulle bereda arbete för den fattiga befolkning, som finnes i trakten. Sedan detta Konungens befallningshafvandes utlåtande afgifvits, har ärendet remitterats till domänstyrelsen, och då har det inträffat, att domänstyrelsen, i stället för att stödja sig på den, som man i detta fall väl får anse vara den sakkunnige, nämligen domänintendenten, hvilken begärt värdering af mossen, hvarvid skulle närvara sakkunnigt biträde, hos Kungl. Maj:t hemställt om att försäljningen skulle få äga rum på de af Konungens befallningshafvande i länet föreslagna grunder, och man har till slut icke gjort någon annan ändring, än att man räknat ut, att i stället för 20 kr. pr tunnland skulle jordområdet inbringa staten 40 kronor och 51½ öre för hektar. Jag medgifver, att man behöfver göra en liten omräkning, ty, när man försäljer jord till så billigt pris, bör man taga vara på de halfva örena också.

Nu skall jag be att något litet få fästa mig vid de skäl, som Konungens befallningshafvande har anført för att sälja till så billigt pris. Det kan naturligtvis icke förnekas, att en utdikning af ett område sådant som detta kan för kringliggande traktors åkerbruk hafva en gynnsam inverkan, och därmed äfven vara fördelaktig för staten. Men om staten har en stor egendom i omedelbar närhet af denna mosse, hvilken egendom, såsom Konungens befallningshafvande framhållit, skulle höjas i värde genom utdikningen, förstår jag icke, hvarför vi skola gå omvägen att sälja 1,030 tunnland mossjord för 20 kr. tunnlandet, för att lösa utdikningsfrågan, och därigenom höja värdet på den ifrågavarande statsegendomen.

Vi anslå årligen stora belopp till mossutdikningar i Norrland. När vi nyss behandlade anslaget till mossutdikningar, var det någon, som antydde, att det behöfves anslag till detta ändamål äfven för Jönköpings län. Där äro klimatförhållandena bättre och därför lämna utdikningsföretag bättre resultat, sade man. Då synes mig den klokaste ståndpunkten vara, att staten lämnar utdikningsanslag till dessa trakter och i stället behåller sin jord.

Ang. försälj-
ning af en
torfmosse.
(Forts.)

Så sent som 1901 beslöt Riksdagen lämna ett anslag på 100,000 kronor för uttrönande af bästa sättet att tillgodogöra sig mossarne och det finnes relateradt på sidan 151 under sjunde hufvudtiteln, hurusom man i detta års statsverksproposition begär ett anslag af 35,000 kronor till en torfskola. Där anföres, att sedan 1901 har Riksdagen beslutat lämna 145,000 kronor i anslag för att vidtaga sådana åtgärder, som kunna finnas vara ägnade att främja lösningen af frågan angående lämpligaste sättet att tillgodogöra sig den i landets torfmossar befintliga bränsletillgången. Sedan år 1901 ha vi således anslagit 145,000 kronor till företagande af en undersökning, genom hvilken man skulle kunna värdesätta våra torfmossar. Men nu några år därefter kommer Kungl. Maj:t med en begäran, att vi skola sälja 1,000 tunnland torfmosse till ett pris af 20 kronor per tunnland, utan att denna framställning är åtföljd af något, som visar, om denna jord är under- eller öfvervärderad genom detta pris. Detta synes mig vara att »köpa grisen i säcken», rent ut sagdt, och jag kan för min del icke vara med om bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Då man i detta års statsverksproposition begär 35,000 kronor till en torfskola, anför man där, att det är af synnerlig vikt icke allenast att taga reda på, hvilka nationalriksedomar ligga i våra torfmossar, utan äfven att utbilda folk, som förstår sig på att göra kraften i dessa torfmossar nyttig för den svenska nationen.

För hvarje dag nästan, som går, ha vi här i Riksdagen att dragas med besvärligheter, som äro en följd af förbiseende af våra föregående lagstiftare. Härpå ha vi många exempel, när vi se, huru det gått till i Norrland, när vi se, hurusom man där för en »spottstyfver» slumpat bort naturtillgångar, hvilka varit statens otvifvelaktiga egendom. Nu få vi lof att med det ena anslaget efter det andra betala böter för hvad föregångarne icke haft tillräckligt förutseende att taga vara på. Det ligger just nu på Riksdagens bord en proposition, som går ut på kolossala summor. Och konsekvensen bjuder oss att nu utbetala — i lyckligaste fall — omkring 150 millioner kronor för att åt staten återförvärfva äganderätten till hvad man genom en bristfällig lagstiftning från föregående representanters sida öfverlätit åt den privata spekulationen.

Nu är det fråga om, att vi skola öfverlåta 1,000 tunnland mosse. När denna mosse blifvit utdikad, kan det hända, att staten måste betala den energi, som genom elektriciteten blifvit en frukt af den kraft, som ligger i mossen. Vi ha nämligen att skaffa oss elektrisk kraft icke allenast från våra vattenfall, utan äfven från våra torfmossar. Och just med hänsyn till, att vi nu icke kunna se, hvad framtiden bär i sitt sköte, synes mig klokheden bjuda, att vi låta denna fråga gå tillbaka igen till en förnyad utredning, så att vi veta hvad vi sälja och hvad vi få för det vi sälja.

Det har anförts, — naturligtvis, kan jag förstå, såsom ett lockbete, hvarigenom man skulle få Riksdagen att gå med på den

tilltänkta försäljningen — att denna skulle öppna vägen för en ny industri, och att denna industri skulle gifva tillfälle till arbetsförtjänst åt den fattiga befolkningen i trakten. Ja, mina herrar, hvilken af smålandsrepresentanterna man än talar vid, så klagar han för brinnande lifvet öfver, att man i Småland icke får tillräckligt med arbetskraft. Och nu sökes en anledning till att försälja mossen däri, att därigenom skulle beredas arbetstillgång åt den arbetskraft, smålänningarne med ljus och lykta söka efter. Jag skulle naturligtvis först af alla vara med om att lämna mitt bifall till ett beslut, som kunde innebära ett öppnande af möjlighet till arbetsförtjänst. Men då jag funnit, att man icke alltid så noga kan bygga på försakringar i detta hänseende, tillåter jag mig att afven harutinnan kräfva en litet noggrannare undersökning, innan vi gå att fatta beslut i denna fråga.

Jag hvarken vill eller kan med fog rikta något klander mot statsutskottet, för att det icke, såsom jag tycker, egnat denna fråga tillräcklig uppmärksamhet. Jag har hunnit sätta mig in så mycket i den arbetsböda, som hvilar på dess medlemmar, att jag förstår, huru ärendena i stort sedt *måste* expedieras. Men jag tror icke, att någon af statsutskottets ledamöter skall känna sig ledsen öfver att den siste suppleanten i utskottet i sista ögonblicket riktar en liten erinran, som kan vara ägnad att åt staten bevara dess tillgångar, en liten erinran om att vi åtminstone böra ha reda på hvad vi sälja och hvad vi få för det vi sälja.

Med anledning af hvad jag sålunda haft äran anföra, tillåter jag mig, herr talman, att yrka afslag å statsutskottets föreliggande betänkande, med tanke på att de myndigheter, vi ha att tillgå, skola lämna en mera nöjaktig utredning af frågan, innan den nästa gång kommer på Riksdagens bord.

I detta anförande instämde herrar *Lindhagen, Lindley, Blomberg, af Burén, Pettersson* i Södertälje, *Andersson* i Baggböle, *Leksell, Nilsson* i Malmö, *Rydén, Thylander, Lundell, Gustafsson* i Sjögesta, *Branting, Sandquist, Olsson* i See, *Karlsson* i Fjal, *Beckman* i Djursholm, *Höjer* och *Eriksson* i Elgered.

Herr Hazén: Herr talman, mina herrar! Eftersom ifrågasvarande torfmosse ligger inom mitt valdistrikt, anser jag mig böra här yttra några ord.

Mossen bär namnet Stormossen och den sträcker sig i norr och söder omkring 1 mil i längd och $\frac{1}{2}$ mil i bredd samt utbreder sig emellan Anderstorps och Bäraryds socknar på litet afstånd från Nissan och den s. k. Nissastigen. Vid södra ändan af berörda mosse ligger Anderstorps järnvägsstation. Omformalda hemman, från hvilket mossarealen, som är i fråga, skulle afsöndras, är sergeantsbostället $\frac{1}{2}$ mantal Ekenäs. Detta Ekenäs ligger ungefär vid midten af mossen å östra sidan i Anderstorps socken. Alltså

Ang. försäljning af en torfmosse.
Forts.)

ligger detta hemman, så vidt jag vet, omkring $\frac{1}{2}$ mil från Anders-
torps station. Nu förhåller det sig så, att, som jag tror, alla del-
ägarne i mossen — jag tror, att det verkligen är alla — uppgjort
något aftal att eventuellt försälja sina andelar. Och det är ju en
gifven sak, att det vore en stor förmån för företaget i det hela,
om äfven den del, som tillhör sergeantsbostället Ekenäs, komme
att försäljas samtidigt.

Beträffande priset så är det just det pris, som i min ort är
det vanliga. Här äro flere eventuella pris uppgjorda för moss-
komplexer: 15 kronor och 20 kronor. Man har visserligen sålt
för billigare pris, men man har äfven försökt erhålla högre pris.
När ett år gått, har det emellertid visat sig, att man icke kunnat
få mera. Mot priset tror jag således, att det icke från min trakt
är något att erinra, utan att det är det normala. Och är det så,
att dessa förståndiga hemmansägare rundt omkring mossen gått in
på ett pris af 20 kronor, så är det naturligt, att staten väl icke
heller kan begära att få ett högre pris. För öfrigt är det icke
fullt i öfverensstämmelse med verkliga förhållandet, då herr Thors-
son sade, att domänintendenten ansett priset för lågt. Nej, det är
icke så, domänintendenten har endast sagt, att sakkunnigt biträde
borde vara med om bestämmandet af priset, men han har icke alls
satt i fråga, att priset är för lågt. Och priset är just det, som de
mest sakkunnige i orten satt på mossen, och detta är just hemmans-
ägarene själfva. Hafva de satt detta pris, så torde det vara så
sakkunnigt bestämdt, att det bör gälla äfven för staten. Det är
visserligen sant, att det är ett lågt pris, och kan staten medverka
till, att vi för våra stora mosskomplexer kunna få ett bättre
pris, så skall jag naturligtvis i bygdens namn vara herrarna tack-
sam därför.

Herr Thorsson framställde, huru önskvärdt det vore, att vi i
Jönköpings län kunde få ökade bidrag till utdikning och sådant,
och jag är mycket tacksam för den handräckning, som nu i förväg
blifvit oss gifven. Och vi skola väl också göra anspråk på, att
löftet blir infriadt. Vi behöfva det mycket väl, på det att dessa
mossar, som legat och sofvit så länge och varit utanför kulturen,
måtte på detta sätt tagas i bruk. Det vore förmånligt för klimatet
i bygden och förmånligt äfven för allmänheten.

Den ort, jag tillhör, är visserligen en af de orter, som åtmin-
stone delvis ha brist på arbetsfolk, men detta beror därpå, att
arbetsfolket strömmar till Amerika. Det är den starka emigrant-
strömmen till Amerika, som är anledningen härtill. Det behöfs
verkligen något företag för att binda folket vid vår bygd, vid hem-
bygden. Men att, då det är fråga om att börja ett företag, säga
nej, så att ingenting sker, det synes mig betänkligt. Om herrarne
nu äro med om afslag å denna fråga, tycker jag, att herrarne taga
på sig ett ansvar för att göra något bättre, något som verkligen
kan främja kulturarbetet på dessa mossar. Att säga nej, då allmän-

heten försöker bilda ett företag, det tror jag icke vara lämpligt. Jag kan icke finna annat än, att denna fråga är i det läge, att Riksdagen bör säga ja till densamma. Och jag tror icke heller, att genom vidare utredning något synnerligt skall i frågan kunna göras.

Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)

Jag får därför yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Bengtsson* i Häradsköp, *Sjöberg* och *Danielsson*.

Herr Sandquist: Blott några ord! Jag känner väl den föregående talarens varma intresse för att fästa vårt folk vid dess jord, och jag är den förste att instämna med honom däri, att Riksdagen härutinnan bör göra hvad den kan. Men då jag detta oaktadt instämt med herr Thorsson, ber jag att få säga, hvarför jag gjort det.

Det är oss bekant, en och hvar, att för flere årtionden tillbaka ägde allmogen i Norrland stora vidsträckta skogar, men att ett stort antal bönder sedan slumpade bort sina skogar till personer, som hade större vyer för hvilket värde i framtiden dessa skogar kunde komma att få. Berörda skogar ha ock sedan, som bekant är, fått ett stort värde.

Nu råder i allmänhet i dessa skogssköflade trakter, hvilka bli mer och mer sköflade för hvar dag som går, ett mycket stort missnöje, ja, en stor indignation hos allmogen, som af oförstånd afhändt sig sina skogsmarker. Af dessa omständigheter vill jag draga en slutsats, som jag visserligen icke kan anse mig ha så fullt starka skäl för, men som det dock ligger bra nära till hands att antaga såsom icke oriktig. Och det är denna: värdet af de stora mossmarkerna i vårt land kan enligt min mening *i nuvarande* stund icke till fullo uppskattas; man kan ännu icke komma till deras egentliga, fulla värde. Men vi hafva liksom en *känning* af, att våra stora mossar kunna komma att få ett värde, som vi nu kanske icke ens kunna ana. Och med tanke just härpå tror jag, att det nog har sig litet svårt äfven för af föregående talare väl vitsordade »förståndige hemmansägare» i Smålands bygder att sätta ett *riktigt* värde på sina torfmossar. Just af det skälet, att jag betviflar, att värdet på den torfmosse, hvars försäljning här är föreslagen, är sådant, som det bör vara, och som det i en — kanske icke så aflägsen — framtid kan bli, har jag, af varmt intresse för hela vårt lands sanna väl — och således äfven för våra arbetares — afgifvit det instämmande, som jag gjort.

Jag har begärt ordet för att gifva detta tillkänna och för att därmed förklara, att jag anser, att utskottets förslag, sådant det nu föreligger, icke bör af kammaren bifallas, utan att här behöfves en närmare utredning om den ifrågavarande torfmossens egentliga värde.

Herr *Larsson* i Lund instämde häruti.

Ang. försälj-
ning af en
torfmosse.
(Forts.)

Herr Thorsson: Endast några ord! Herr Hazén yttrade, att, om vi nu afslå den gjorda framställningen, vi skulle därmed taga på oss ansvaret att i stället göra något annat, som vore bättre. Jag har icke genom mitt uppträdande sökt skada den befolkningsintresse, som bor i orten, jag har endast velat få till stånd en grundlig undersökning om hvad värde som kan ligga i denna torfmosse. Ty jag befarar, att, om staten nu skall åt den enskilda spekulationen utlämna densamma, det icke skall dröja så länge, förrän denna mosse skall vara uppe i ett betydligt högre pris än dessa 20 kronor per tunnland.

Herr Hazén ansåg folket i orten vara fullt kompetent att bedöma mossmarkens värde; men det förefaller mig, som om de i alla fall icke hade riktig kompetens för att bedöma detta värde, ty Konungens befallningshafvande i länet säger, att det finnes personer, som sålt sina torfmossar för fem kronor per tunnland. Våra efterkommande skola helt visst bedöma dessa mossaffärer på samma sätt som vi nu bedöma en del af skogsaffärerna i Norrland. Norrlandsbönderna sålde skogar till stora värden för en kagge brännvin. De kunde mycket väl afstått från brännvinet och haft sina skogar kvar i Norrland. På samma sätt är det nog också här, smålandsbönderna hade nog också kunnat afvara dessa småsummor, ty det hjälper nog icke upp deras ekonomi så mycket, att de afstå ett tunnland jord och därför få en 5—10 kronor.

Är det nu så, som herr Hazén anfört, att folket i orten emigrerar i brist på arbetsförtjänst, är det min uppfattning, att om man på ett rationellt sätt utför den af Konungens befallningshafvande i Jönköpings län antydda utdikningen, man därigenom skall kunna åt de arbetsbehöfvande i trakten skaffa arbetstillfällen, utan att därför behöfva gå den nu föreslagna omvägen.

Jag kan således icke se, att staten skulle på något sätt träda de enskildes intressen för nära, utan tvärtom tillgodose både de enskildes och sina egna intressen genom att här göra en grundligare undersökning, än hvad som synes hafva varit fallet att döma af de föreliggande handlingarna.

Det förefaller mig också besynnerligt, att när man har Svenska mosskulturforeningen i Jönköping så nära inpå sig — en förening, som väl får antagas hafva någon »hum» om värdet af denna mossmark — det förefaller mig då besynnerligt, säger jag, att man icke frågat denna förening om hvad pris mossmarken kunde anses betinga. Jag skall emellertid icke gifva mig in längre på detta resonnemang. Det är en instinkt, som säger mig, att om jag går in på det föreliggande förslaget, jag därigenom gör något, som jag längre fram får ångra, och som man kommer att klandra mig för.

Jag vidhåller därför mitt yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Alfred Petersson: Herr talman, mina herrar! Jag är herr Thorsson

mycket tacksam för att han håller sin vårdande hand och sitt vakande öga öfver att statens egendom såväl förvaltas på det allra bästa och för staten förmånligaste sätt som ej heller obetänksamt eller på lättsinnigt sätt afhändes staten. Men jag undrar, om den politik, som herr Thorsson i just detta speciella fall drifver, verkligen har något skäl för sig och är ägnad att på något sätt främja statens intressen i stort sedt. Ty hvad är det här egentligen fråga om? Jo, det är fråga om att försälja en del af en torfmosse, en del, som tillhör en kronoegendom. Den allra största delen af mossen är genom upplåtelsehandlingar förut försäld, och försäld till ett pris, som blifvit bestämdt genom öfverenskommelse emellan dem, som hittills varit ägare till denna större del af mossen, samt den person, som vill köpa densamma. Icke tror jag, att man bör drifva den politik, som herr Thorsson företräder, på ett sådant absurdt sätt, att staten söker hindra framkomsten af hvarje enskild företagsamhet i den här vägen, och detta endast af det skäl eller i den förhoppning, att värdet af detta stycke mossmark å 1,000 tunnland i framtiden skall stiga i pris.

Herr Thorsson synes mig särskildt fasta sig vid och göra affär af den omständigheten, att ingen speciell undersökning blifvit gjord för att bestämma eller få fram värdet å dessa 1,000 tunnland mossjord, som det nu är ifrågasatt, att staten skulle afhända sig. Jag får då säga herr Thorsson, att när jag såg på handlingarna i ärendet, det icke förbigick mig, att domänintendenten, som icke var emot den ifrågavarande försäljningen i och för sig, emellertid satte i fråga, huruvida icke en sakkunnig värdering af kronans andel i mossen dessförinnan borde försiggå. Inom parentes ber jag att här få påpeka, att vid senaste — 1898 års — arrendeuppskattning beträffande detta kronohemman, Ekenäs, vid hvilken förrättning dåvarande domänintendenten var närvarande, den hemmanet tillhöriga mossmarken åsattes ett värde af endast tre kronor per hektar; nu åter har man åsatt ett pris därå af 40 kronor per hektar. Nå, hvad anledning hade man då att skicka ärendet tillbaka, förutsatt att man här ville vara med om att främja uppkomsten af en torfindustri eller tillgodogörandet i öfrigt af mossens naturtillgångar? Man kunde naturligtvis skickat ärendet tillbaka och sagt: var god anställ värdering af området i fråga. Man kunde också föreslagit, att priset skulle bestämmas på sätt stadgas i 1866 års förordning om expropriation. Men nu hade man härvidlag en fast utgångspunkt. Af handlingarna framgick nämligen, att här fanns en massa enskilda jordägare, som själfva sålt sina andelar i mossen efter ett pris af 40 kronor per hektar, och man hade ingen anledning tro, att dessa personer, hvilkas egen mark det gällde, icke skulle vara omdömesgilla och angelägna att erhålla högsta möjliga pris, när det var fråga om att bestämma mossmarkens värde. Jag sätter för min del lika mycken tillit till det värde, som framkommit genom alla dessa upplåtelser, som jag gör beträffande det värde, hvilket man skulle

Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)

Ang. försälj-
ning af en
torfmosse.
(Forts.)

fått fram därigenom, att till exempel tre särskildt utsedda personer kommit tillsammans och åsatt ett värde. Men när man vill, att en fråga skall falla, är det ju så vanligt, att man anför detta skäl: här föreligger icke någon tillräcklig undersökning eller utredning. Man brukar ju i våra dagar så ofta och så mycket och med så många ord tala om byråkratism och mångskrifveri här i landet. Under det att man på flere håll, och kanske icke minst inom regeringen, arbetar för att få bort detta, så ser det ut, som skulle mångskrifveriet och byråkratismen hålla på att smyga sig in och blifva omhuldad i Riksdagen, och det förefaller mig något underligt.

Herr Thorsson nämnde i sammanhang med denna fråga, att staten anslagit mycket pengar, hundratuseotal kronor, för att främja tillvaratagandet af bränsletillgången och tillgångarna i allmänhet i våra torfmossar. Ja, det har staten gjort, och jag tror, att staten beträddt en god och riktig väg härvidlag. Här, i detta fall, är det just fråga om att tillvarataga ett stycke af den svenska mossmarken och göra bruk däraf, så att den icke längre ligger som ett öde, obegagnadt fält. När man färdas fram i Småland och ser dessa ofantligt stora mosskomplexer, hvilka ligga där alldeles öde utan att vara till någon nytta, då undrar jag, om icke hos hvarje varm fosterlandsvän, som ser detta, skall uppstiga en önskan, att dessa öde vidder måtte förvandlas och genom mänskligt arbete göras till något annat än en vildmark. När det nu blir fråga om att gifva ett tillfälle därtill, skall då Andra Kammaren säga nej och därmed omöjliggöra saken i ett fall sådant som detta?

Jag ber, herr talman, att få uttala en önskan och en förhoppning om att kammaren skall bifalla det föreliggande förslaget.

Herr Sjö: Den förste talaren nämnde i sitt andra anförande, att därest försäljning af ifrågavarande kronan tillhöriga del af mossen skulle komma till stånd, han vore förvissad därom, att denna mosse skulle betydligt stiga i värde. Jag vågar icke bestrida detta, men jag vågar heller icke gifva honom rätt i hans påstående att så *skall* blifva förhållandet, ty det synes mig vara en ganska vansklighets sak att säga, huruvida mossarna skola stiga eller falla i värde. Men hvad som är i detta fall visst och säkert, det är, att det finnes en mångfald af hemmansägare, som sålt sina andelar i denna mosse efter 20 kronor tunnlandet, och herrarna kunna vara förvissade om att dessa nog icke skulle hafva sålt sina andelar, om de icke fått något så när ordentligt betaldt för dem. De ha länge öfvervägt denna sak, och helt säkert ha de kommit till den öfvertygelsen, att det varit bäst att sälja, emedan de ansett, att de icke haft någon nytta af dessa mossar i det skick, hvori de nu ligga. Litet hvar af oss, som har erfarenhet på det området, vet, att det enda, hvartill dylika usla mossar duga, är torfströ, och att på dem vanligtvis endast växa dålig ljung och mossväxter, som djuren icke gärna äta — det är att riktigt släppa dem på svältkur, om man låter dem gå

där den tid mossen är så pass torr, att den bär djuren. På en del sådana mossar växer ingenting utan i stället sprida de osundhet omkring sig.

Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)

Då vederbörande myndigheter, domänstyrelsen och Konungens befallningshafvande, tillstyrkt denna försäljning, synes det mig verkligen vara besynnerligt, om denna kammare skulle säga nej därtill. Klimatet därnere blir väl ändock betydligt sundare därigenom, att denna mosse torrläggas, och denna för en stor, vidsträckt trakt nyttiga sak borde icke Riksdagen motsätta sig. Vi måste komma ihåg, att man icke gärna kan tillgodogöra sig en mosse utan att först göra stora appoffringar. Enskilde ha icke gärna råd därtill, utan här bör det vara fabriksändamål, som komma fram, och i spetsen bör stå ett bolag eller en förmögen man, som har råd att skjuta till ganska väsentliga belopp.

Herr Sandquist och Thorsson jämförde här dessa, som nu försälja sina mossar med dem, som för flera år sedan sålde skogslotter. Jag hemställer emellertid till herrarne litet hvar, om en sådan jämförelse kan vara riktig. För min del tror jag det icke. Man måste se denna fråga sådan som den verkligen är, och när man det gjorde inom utskottet, kunde man där icke komma till något annat resultat än det föreliggande. Såväl Konungens befallningshafvande som domänstyrelsen ha motiverat sin ståndpunkt i frågan och något annat resultat kunna de väl icke gärna komma till.

Herrarna erinra sig kanske, att för några år sedan förelåg här ett förslag från Kungl. Maj:t angående försäljning af ett ganska värdefullt vattenfall i Kristianstads län, tillhörande delvis staten, delvis enskild ägare. Riksdagen afslog denna försäljning, därför att man hade fått för sig, att köpeskillingen var för låg. Men hur gick det då? Jo, det blef ytterligare utredning, men denna andra utredning kom till samma resultat som den första. Och man kan befara, att det här skall gå på samma sätt och — jag säger detta med stöd af den erfarenhet jag har angående mossarna i Småland — att den nu ifrågasatta köpeskillingen efter hvad för mig uppgifvits fullt motsvarar mossens värde, och att en förnyad undersökning i frågan troligen kommer att utfalla på samma sätt, som när det gällde det nyssnämnda vattenfallet — Torsebro vattenfall, tror jag det var. Skola vi nu förhåla tiden och icke tillvarataga denna egendom, som, om den på ett tidsenligt och praktiskt sätt tillgodogöres, kan komma allmänheten och landet i dess helhet till nytta och gagn? Nej, det böra vi icke, och därför göra vi klokt i att icke hörsamma den förste talarens yrkande. Jag tror ej det vore nationellt handladt att göra så, som han här föreslagit.

Jag yrkar på här anförda skäl bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå, att den siste talaren icke finner herr Thorssons yrkande ha den stora innebörd, som herr Thorsson själf inlade i detsamma. Herr

Ang. försälj-
ning af en
torfmosse.
(Forts.)

Sjö har sett denna fråga ur de nuvarande dagsbehofvens synpunkt, och han har funnit, att för närvarande skulle utan tvifvel befolkningen i den ort, hvarom här är fråga, ha gagn af att en industri uppstode där.

Herr Thorsson fällde här ett ord om att redan hans instinkt sade honom, att det låg en stor fråga bakom det detaljspörsmål, som här är före, och hvad denna fråga är, det tror jag, att han ganska klart utlade för oss. Det är den gamla historien, som svenska folket ånyo står inför. Sverige har stora naturliga rikedomar utaf olika slag, och de komma väl att tid efter annan exploateras. Här gäller det nu en af dessa rikedomar, nämligen landets torfmossar. Man börjar redan förespå de stora framtidsutsikter dessa torfmossar ha för tillgodoseende af landets ekonomi. Ännu har man emellertid icke hunnit utfinna de rätta metoderna för att kunna på ett ekonomiskt sätt utnyttja denna naturtillgång. Under tiden börja spekulanter uppträda, som ha vyer för framtiden och som förstå, hvad ett dylikt utnyttjande möjligen kan innebära. De ha passat på tillfället. Först gå de till bönderna och köpa för en ringa penning torfmossarne; af dessa kunna bönderna själfva för närvarande icke göra något bruk och de tycka därför, att det ringa belopp, som de nu få för dem, är en oanad vinst — och så komma dessa spekulanter till kronan och säga: Få vi köpa äfven af kronan, som ju icke har något eller åtminstone mycket ringa gagn af sin egendom? Ja, genast är kronan färdig att afhända sig den, alldeles som i den gamla tiden.

Men när det stora genombrottet för denna naturtillgångs utnyttjande kommer, då få dessa mossar ett stort värde. Metoderna att förädla torfven uppfinnas. Det kan ock inträffa, att Englands stenkol taga slut, eller att England förbjuder vidare export af sitt kol. Då behöfver vårt land sina torfmossar, och då vakna både statsmakter och allmänhet och säga: Här måste vi tillgodogöra oss våra mossar. Men hur är det då? Jo, då ha spekulanterna redan lagt sig till med de bästa och flesta torfmossarne, såväl de enskildes som statens, och så säga de: Ja, ni skall mycket gärna få köpa af oss för landets behof, men vi vilja dock ha särdeles rundligt betaldt för att landet skall kunna bli i tillfälle att draga den nytta af dem, som landet önskar. Jag tror, att hvad herr Thorsson pekade på, är en sådan ekonomisk utveckling, som vi börja bli vana vid här i landet, och jag anser verkligen, att han har rätt i att bedja kamraren att, när en dylik fråga här är före, icke blott tänka på hur saken ställer sig för dagen, utan äfven hur den ställer sig för framtiden.

Det har såsom ett särskildt skäl här åberopats, att de enskilda redan ha låtit locka sig att för en ringa penning sälja sina torfmossar, hvilka kanske deras efterkommande skulle få tusenfaldt mera för, och man har sagt, att staten därför bör göra samma dumhet, då den nu ifrågasatta affären hänger ihop med de andra

försäljningarna. Jag tycker däremot, att äfven om de enskilde på detta sätt sålt, är detta icke någon anledning för staten att göra på samma sätt, utan den bör hålla på sina torfmossar, till dess att bättre tider stunda. Det finnes ju förutsättningar för att staten mera än de enskilda hemmansägarna skall kunna se denna fråga ur framtidens synpunkt.

Hur jag än skärskådar denna sak, kan jag således icke annat än på det lifigaste tillstyrka bifall till herr Thorssons yrkande.

Med herr Lindhagen instämde herrar *Kvarnzelius, Ericsson* i Vallsta, *Eriksson* i Grängesberg, *Juhlin, Carlsson* i Malmberget och *Berglund*.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Med den uppfattning, som jag har om staten och dess uppgift, är det alldeles klart, att jag helst vill söka att åt staten bibehålla, hvad den äger — detta har jag icke någon anledning förneka. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framhöll här, att för en tid sedan värderades den nu ifrågande mossen till tre kronor per hektar. Jag vill då erinra om att denna värdering ägde rum år 1898, såsom också framgår af utskottsbetänkandet. År 1901 ansåg sig svenska staten böra bevilja ett anslag å 100,000 kronor för utrönandet af huru man egentligen skulle kunna på bästa sätt tillgodogöra sig den tillgång, som finnes i våra torfmossar. Sedan har man fortsatt med att bevilja dylika anslag. Det är ju ganska naturligt, att en mosse, som ansågs nästan värdelös år 1898, i dag kan vara mycket mera värd, beroende på omständigheter, som under mellantiden inträffat; hvad man i dag vet, visste man icke 1898. Den då skedda värderingen har därför icke den ringaste beviskraft i detta fall.

Hvad vidare beträffar herr statsrådets antydning om att, medan regeringen är i färd med att demokratisera sig, vi här i Riksdagen skulle vilja vidtaga åtgärder, som komma att öka på byråkratismen, vill jag endast säga, att något sådant är naturligtvis icke min afsikt. Nog kan väl en undersökning ske, utan att detta behöfver likställas med byråkratism. Man kan ju ägna sig åt saken i stället för formerna.

I detta fall har man icke uraktlåtit att använda de byråkratiska formerna, men saken, mossens värde, har man fullständigt lämnat å sido.

Vidare har herr statsrådet anført, att denna försäljning är absolut nödvändig, om en enskild industri på detta område nu skall kunna komma till stånd, och att jag här skulle vilja uppträda för att motsätta mig detta företag. Det har redan antydts, att de personer, som vilja sätta i gång en dylik industri, redan förskaffat sig afsevärda arealer af mossmark genom köp af enskilde. Industrien kan således börja på de mossar, som redan inköpts, och under tiden hinner undersökning ske angående det värde, som statens ifråga-

Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)

Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)

varande mosse har, så att här kan det icke vara tal om något hinder för industrien.

Herr Sjö ville jämföra ställningen nu med den, som förefanns, då fråga här var före om försäljning af Torsebro fattenfall i Skåne. En sådan jämförelse är nog icke fullt riktig. Hvad den sistnämnda frågan beträffar, var det litet tvifvelaktigt, hvem som egentligen ägde större delen af vattenfallet, staten eller enskild person. Här är däremot äganderätten fullt klar; här kunna vi peka på att det är staten, som äger denna mosse. Frågan gäller blott, att vi icke skola lämna bort den för en småslant.

Jag vidhåller mitt förut gjorda yrkande.

Herr vice talmannen: Herr talman! När jag först läste Kungl. Maj:ts proposition i den föreliggande frågan, fick jag samma uppfattning, som den förste talaren i dag uttalat, men vid närmare begrundande, och sedan jag vägt skäl och motskäl mot hvarandra, fann jag dock det riktigaste vara att tillstyrka propositionen. Ett skäl därför såg jag först och främst i den omständigheten, att de enskilde jordägarne ville sälja till samma pris, som staten här skulle sälja till. Man vet ju, att de enskilde jordägarne söka få så mycket för sin egendom, som de skäligen anse sig kunna begära. Det föreföll mig vidare vara aldeles omöjligt att bestrida hvad som af vederbörande departementschef yttrats därom, att kostnaderna för ett utnyttjande af mossen skulle blifva ofantligt mycket större, om statens andel i mossen nu icke blir såld, enär denna delar mosskomplexen i tvenne områden, hvarigenom svårigheter alltid måste uppstå att bearbeta endast den del, som äges af de enskilda. Ja, det kan till och med hända — därom kan jag emellertid icke med någon visshet yttra mig — att det blir nästan omöjligt för den, som här är spekulant på inköpet af mossen, att begagna sig af någon del af densamma, med mindre än att han äger mossen i dess helhet. Uppmärksamheten har hittills under diskussionen icke blifvit fäst vid att mossars värde i vårt land i många fall till ganska stor del betingas af de kostnader, som erfordras för afdikningen af desamma. Här i detta fall föreligger icke någon utredning i det afseendet. Jag föreställer mig dock, att de enskilde jordägarne haft detta i sikte, när de beslutade att sälja sina andelar i mossen. Hade det varit annorlunda, skulle de helt säkert för länge sedan ha satt i verket en afdikning af mossen. Sannolikt förhåller det sig så, att en dylik afdikning drager så väsentliga kostnader, att de ansett, att det förbättrade värde, som mossen skulle få genom afdikningen, icke skulle svara mot kostnaderna för denna.

Vidare vill jag anmärka, att vederbörande myndigheter, både domänstyrelsen, domänintendenten och Konungens befallningshafvande i länet, tillstyrkt en försäljning af statens andel i mossen till det nu föreslagna priset eller 20 kronor per tunnland.

Det sades af en ärad talare på jönköpingslänsbänken, att våra

småländska mossar legat länge nog och sofvit, och att det nu kunde vara på tiden att väcka upp dem och draga nytta af dem. Här, där det är fråga om att vid en småländsk mosse börja en industriell verksamhet, föreligger just ett sådant tillfälle. Hvad det är meningen att taga ut för något ur mossen, om det skall göras torfströ af den eller om det är fråga om att taga ut elektrisk energi eller hvad det är, känner jag icke alls till, men det är dock aldeles uppenbart, att här är planerad ett industriellt företag, som är tänkt skulle sättas i gång med det snaraste. Denna plan skulle emellertid förhindras, om vi nu afslå den föreliggande kungl. propositionen.

Därtill kommer, att de genom försäljningen inflytna medlen skulle, enligt hvad Kungl. Maj:t föreslagit, användas till inköp af skogbärande mark.

Om man tar vederbörlig hänsyn till så väl det ena som det andra, som af frågan beröres, kan jag således icke finna annat än att öfvervägande skäl tala för Kungl. Maj:ts förslag, till hvilket jag därför, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr *Anderson* i Hasselbol instämde häruti.

Herr Lindblad: Herr talman, mina herrar! Vi veta ju alla, att såväl herr Thorsson som herr Lindhagen hylla den principen, att staten borde vara ägare till all Sveriges jord, och jag uppfattar den förstnämnde talarens yrkande egentligen såsom härrörande ur tanken, att här vore ett sådant tillfälle, då man icke borde afhända kronan någon egendom. Herr Thorsson skulle väl snarare vilja tillvinna kronan mera, men jag undrar ändå, om detta är den rätta punkten att rikta sitt teoretiserande på. Ty det förefaller mig, som om det just genom hvad som här föreslagits vore möjligt att få till stånd såväl en utdikning af denna stora mosse som därjämte ett tillvaratagande af en nationalrikedom, som hittills legat absolut värdelös. Jag har icke någon kännedom om dess belägenhet, men det har ju så pass nyligen gått en värdering öfver detta hemman, hvori äfven ingått saluvärdering af mossen, och man har då kommit till ett pris af 3 kronor pr hektar. Vi se således, att det nu ifrågasatta priset är väsentligen högre, och när det tillika upplyses, att de enskilda jordägarna befunnits villiga att sälja till detta pris, ligger däri nog ett tillräckligt bevis, att man uppnått det under förhandenvarande förhållanden högsta möjliga salupriset. Redan af detta tycker jag, att man kan bifalla den gjorda hemställan.

Den framställning, som är gjord af domänintendenten, läser herr Thorsson annorlunda än jag. Jag kan icke finna annat än att han blott tillrådt en undersökning *af sakkunnige*. Domänintendenten säger, att han för sin del *ej är fullt sakkunnig*, utan vill han fritagta sig från att uttala sig som sådan.

Huru skulle det nu gå, om vi litet hvarstans tillämpade denna regel om att staten öfverallt skulle taga initiativet, männe det icke

Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)

Ang. försälj-
ning af en
torfmosse.
(Forts.)

ginge så, att man förhindrade de experiment med mossar och dylikt, som man borde befordra? Vore det fråga om en järnmalmgrufva, så vore det klart, att tillgångarna äro mera begränsade, men nog finnes det mossar i tillräcklig mängd, så att, äfven om staten skulle afhända sig denna, det likväl skulle finnas sådana såväl i statens som i enskild ägo, som kunna räcka till för alla de experiment, som herr Lindhagen och herr Thorsson ville förbehålla framtiden.

Jag tror emellertid, att om vi nu ge den enskilda företagsamheten tillfälle att just i den här trakten få till stånd en större anläggning, detta skulle medföra, att det på andra mosstrakter i Småland torde kunna framkallas än flere dylika företag. Man bör icke längre låta dem ligga värdelösa.

Jag vill påpeka, att enligt arrendeliggaren det här ifrågavarande hemmanet icke ger 200 kronor i arrende. Det är utarrenderadt till år 1921, och det skall således ske ny värdering 1918, men då är man antagligen tvungen på grund af gällande bestämmelser att taga i noggrant öfvervägande, om det icke bör säljas. Men då kanske både det tillfälle och den spekulant, som nu äro till finnandes, äro borta; utdikningen af mossen får då stå öfver, och det tillfälle, som nu är öppet att skaffa orten en nyttig verksamhet, är då försuttet. Vi få icke blott tänka på att vi ha en mängd af slumrande rikedomar och därmed slå oss till ro, utan jag tror, att det är bäst, att vi låta den enskilde taga hand om de tillfällen, som verkligen bjudas, och ingalunda öfverlämna ensamt åt staten att göra några mer eller mindre dyrbara experiment, som aldrig torde bli verklighet. Skulle det nu visa sig, att en sådan handtering blefve verkligt lönande på en punkt, då finnes det nog tillfälle för staten att begagna sig af samma erfarenheter på andra punkter, och då har detta endast skett till sakens allmänna befordran. Därför att jag hyser denna uppfattning, vågar jag utan tvekan tillstyrka utskottets hemställan.

Med herr Lindblad förenade sig herrar *Räf*, *Hammarström* och *Camitz*.

Herr vice talmannen, som ånyo öfvertagit ledningen af förhandlingarna, lämnade härefter på begäran ordet till

Herr Svensson i Skyllberg, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag är alldeles öfvertygad, att köparen af mossen, om affären kommer till stånd, gör en god affär, synnerligast om mossen innehåller godt torfströmmaterial. Men jag är lika öfvertygad, att staten gör en mycket dålig affär, ifall försäljningen icke blir af, utan mossen får ligga obrukad och sannolikt vara lika öde om 10, 20 år, som den nu är. Staten har då icke allenast gått förlustig köpeskillingen och räntan därå, utan orten går jämväl förlustig den arbetsförtjänst, som kunnat vinnas genom den industri, som där otvivelaktigt hade uppstått. Om nu staten skulle sälja dessa 1,000

tunnland god torfmosse för ett billigt pris, betyder det väl icke i all rimlighets namn så mycket, då ju staten äger många 100,000 tunnland sådan, som ligga obegagnade och för lång tid allt fortfarande förbli utan afkastning. Låt oss icke i detta fall, därför att vi vilja, att staten skall tillvarataga sina tillgångar, försumma att få en industri till stånd i en trakt, som eljest är utan sådan, och som, efter hvad vi nyss hörde, behöfver tillfälle att taga till vara sin arbetskraft. Jag ber att få fästa herrarnes uppmärksamhet på att, ehuru jag såsom torfströfabrikant skulle få en ny konkurrent, jag icke desto mindre anser det synnerligen oklokt, om man försummar att få till stånd en verksamhet, som så väl behöfves. Staten har ju ändå mer än tillräckligt med mossar för exploatering. På dessa skäl tillåter jag mig yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Kronlund* och *Zimdahl*.

Herr Vennersten: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig, som om det vore klokt att tillmötesgå herr Thorssons önskan, och jag kan icke finna, att företaget därigenom skulle äfventyras. Ty den spekulant, som nu är i fråga, torde vara villig att nästa år återkomma, äfven om priset till dess skulle ha stigit något. Vi ha nu här hört den sista värderingen återopas, då mossen blef taxerad så lågt som till 3 kronor pr har, d. v. s. mossen var då så godt som värdelös. Nu har under de sista 9 åren priset stigit till det 13-dubbla. Vore det då icke klokt, att man gjorde sig bättre reda för värdet af mossar, sådana som den ifrågavarande? Jag föreställer mig, att det icke är någon brännorfmosse, utan en stor hvitmosse, som hufvudsakligen lämpar sig för beredande af torfströ, men vi veta ju, att också torfströ vinner en alltmer ökad afsättning och torde kunna blifva föremål för en icke obetydlig export, bl. a. till England. Jag tror sålunda, att det vore bäst, om vi uppsköte frågan till ett annat år och under tiden skaffade oss närmare reda på, huru dessa mossar böra värderas, innan Riksdagen skänker sitt bifall till försäljningen. Detta gäller icke blott denna mosse, som i och för sig är mycket betydande, då den ju omfattar 1,000 tunnland, utan det gäller äfven alla kommande öfverlåtelse af mossar, och därför torde det väl vara lämpligt att ju förr dess hellre utreda saken, och det är på grund häraf, som jag ber att få instämma i herr Thorssons yrkande.

Herr Lindhagen: Herr talman, mina herrar! Det ser ut, som om man menade, att värdefulla experiment och särskildt hela detta företag skulle stranda, ifall icke staten afhände sig ifrågavarande torfmosse. Jag vill därför endast fästa uppmärksamheten på att spekulanten redan köpt af de enskilda hemmansägarna. Han kan således mycket väl börja dessa experiment, ifall det nu verkligen är sådana han vill göra och således icke blott och bart äsyftar

Ang. försälj-
ning af en
torfmosse.
(Forts.)

att göra en affär. Företaget synes i hvarje fall kunna komma till stånd. Staten kan mycket väl inom områden, där den äger alla torfmossar, upplåta någon mindre del däraf för att bereda enskilda tillfälle att experimentera, men på de platser, där man redan har sådant tillfälle, tycker jag som sagdt att staten snarare bör spara sina torfmossar för framtiden eller själf drifva affär med dem utan att afhända sig äganderätten.

Herr Juhlin: Herr talman, mina herrar! Jag har redan instämt med herr Lindhagen, så att det kan på sätt och vis vara onödigt att yttra sig vidare, synnerligast som behandlingen af denna fråga tagit alldeles för lång tid. Men jag blef uppkallad af herr Lindblads yttrande. Han synes hålla före, att de, som äro emot den här försäljningen, skulle hylla mer eller mindre socialistiska åsikter. Det är ju ett sätt att föra frågan på sidan om saken. Jag kan för min del icke annat än till fullo instämma med herr Thorsson, som yttrade, att denna affär tål litet närmare granskning, innan man inlåter sig på den. Jag kan icke ingå på frågan, hvilket värde torfmossarna ha i Småland. Smålandingarna själfva påstå, att de ha orimligt mycket af den varan, men jag misstänker, att det icke är för mycket. Med den utveckling, industrien tagit på alla områden, är det väl endast en tidsfråga, när våra torfmossar erhålla ett betydligt högre värde, än de ha i dag. Det har redan antydts här, att England möjligen blir nödgadt att inskränka sin kolexport. Hvad tro herrarna då, att torfmossarna kunna få för värde? Det är visserligen sant, att de icke kunna täfla nu i dag, men allt undergår förändring, och allt tenderar att bli dyrare på alla områden. Och för att särskildt yttra mig om värdet på denna torfmosse, så ber jag att få anföra ett exempel från min egen hembygd. Vi ha i det härad, jag representerar, fått oss upplåten en torfmosse — vi äro jordägare allesamman — och bildat en andels-torfströförening. Vi kunna tillverka vår torf 25 % billigare än fabriks-handlarne. Detta exempel borde väl betyda någonting för det fattiga Småland och vara efterföljansvärdt. Jag kan säga, att intill mossen finns en liten areal, som ägdes af enskild person och som behöfdes för utdikning och andra ändamål, och för den betala vi 5 kronor för tunnland om året och göra därpå en mycket god affär. Så att jag tror icke, att det varit opåkalladt att framhålla, att denna affär tål en närmare granskning än den erhållit.

För min del skulle jag helst se, att staten icke säljer mossen till något pris, utan att det blir så, att den kan upplåtas på arrende. Vi skola komma ihåg, att det är en torfmosse om 1,000 tunnland, belägen en half mil från järnvägsstation, så vidt jag hörde rätt af representanten från Småland, och att denna mosse redan nu har ett afsevärdt värde och skall få ännu högre framdeles.

På grund af hvad jag anfört, anhåller jag att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Lindblad: Herr talman! Jag skall endast be att med ett par ord få svara på hvad herr Lindhagen yttrade. Det framgår icke af handlingarne, att en sådan anläggning ändå kommer till stånd, ty hinder kunna möta med hänsyn till dyrbar utdikning och sådant. Det är klart, att den person, som köper de enskilda hemmansägarnes andelar, måste för att kunna verkställa den dyrbara utdikningen, ha statens torfmosse i sin hand. Han kan icke tvinga staten att deltaga i anläggningen, och huru han under sådana förhållanden skall få en repartisering, som för honom torde vara behöflig, står nog i vida fältet.

*Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)*

Gentemot den siste ärade talaren vill jag säga, att jag undrar, om man på rak arm kan göra en jämförelse mellan en mindre mosse i Sörmland, i en bebodd trakt med högt uppdrifvet jordbruk, där man nog kan få den utarrenderad för fem kronor tunnlandet för att sätta ortens befolkning i tillfälle att skaffa sig torfströ för eget behof och möjligen afsalu, och en af våra största mossar nere i Småland i helt andra trakter. Jag undrar, om man icke här skulle kunna tillämpa det gamla ordspråket: »en fågel i handen är bättre än tio i skogen».

Herr Olsson i See: Herr talman, jag instämmer med den förste talaren i föreliggande ämne. Men det är en sak, som hvarken han eller, som jag tror, någon af de andra talarne vidrört. Jag vill först vända mig mot dem, som påstå, att man icke kan jämföra mossar och grufvor, ty malmtillgångarna äro begränsade. Men jag tänker, att det finns gränser för mossarna också, och det är icke säkert, hvilken af dessa naturtillgångar förekommer i största mängd. Vidare framhöll herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att vi här nu skulle hindra en industri, som skulle vara af nytta för vårt land. Det är icke bevisadt. Det kan vara möjligt, att industrien kommer till stånd, utan att staten säljer sin andel. Vi se, att hemmansägarna sälja sina andelar, och det kan vara möjligt, att industrien kommer till stånd ändå.

Men jag ville egentligen, då jag begärde ordet, påpeka en annan utväg, på hvilken staten kunde få det verkliga värde, som ligger i mossen, både för tillfället och kommande tid. I den bygd, som jag representerar, har en liknande industri kommit till stånd. En stor torfströfabrik är i min hemsocken under uppförande, och den kom till stånd på det sätt, att Gefleborgs läns andelstorfströförening bildades, som byggde fabriken. I den stora mosse, som man har att taga material från, ha ägarne ingått med andelar. Det förekommer emellertid i denna mosse en stor del, som tillhör staten eller rättare kyrkoherdebostället, och vi ha tänkt att på något särskildt sätt också förvärfva denna del, icke så, att vi köpa den, utan på det sätt, att bostället går in i företaget med andelar i förhållande till sin mosse och sålunda får den tribut, som därå kan blifva både nu och för framtiden. Skulle icke den nu omdebatter-

Ang. försälj-
ning af en
torfmosse.
(Forts.)

rade frågan möjligen kunna lösas på en sådan väg? På de skäl, jag nu förebragt och som förut blifvit framlagda af herr Thorsson, ber jag få yrka afslag å utskottets betänkande.

Herr Kjellén: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet endast för att tillkännagifva, det jag fullt och helt instämmer i princip med de åsikter, som den förste ärade talaren har utvecklats. Och jag hoppas, att denna oväntade diskussion under alla omständigheter skall ha gjort godt, i det den manar till ökad försiktighet för framtiden vid afhändandet af statens fasta egendom.

Å andra sidan är det klart, att man i de särskildt föreliggande fallen måste taga hänsyn till praktiska förhållanden, och därvid kan man icke förbise, att äfven *det närvarande* har stora kraf. Jag har under diskussionen kommit att tänka på en historia, en saga, som just handlar om en mosse i Småland. Jag vet icke, om alla i denna kammare har läst den bok, där den står, nämligen »Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige» — en särdeles god bok. Däri talas om en gammal gumma i Småland, som fick lefva ensam på ålderdomen, emedan alla hennes barn och barnbarn rest bort till ett stort främmande land. Den sista dagen, hon lefde, kommo några bönder och erbjödo sig att köpa hennes mosse. Hon sade då, att om det budet kommit förr, så hade hon kanske icke behöft dö ensam. Det ordet är ju ett målande bevis på att äfven *det närvarande* har sina kraf, och att det icke alltid kan vara nyttigt, att egendomar ligga räntelösa länge.

Jag har alltid häfdat den principen, att staten bör iakttaga försiktighet vid afhändandet af sina egendomar. I det nu diskuterade fallet synes det emellertid vara upplyst, att särskilda förhållanden föreligga, som göra tillfället mindre lämpligt att bryta med gammal praxis, hvarför jag med rent samvete kan yrka bifall till statsutskottets förslag.

Med herr Kjellén instämde herr *Nydal*.

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Jag hade kunnat nöja mig med att instämma med herr Vennersten, men jag vill dock tillägga några ord. Från statsrådsbanken och af många talare för öfrigt har framhållits den stora betydelse för bestämmandet af mossens värde, som skulle ligga däri, att de enskilda ägarne försålt sina andelar af mossen för visst pris. Jag undrar emellertid, om dessa ägare ha samma tillgång till utmärkta medhjälpare för att få en riktig värdering af densamma, som Kungl. Maj:t har. Jag föreställer mig, att både torfingenjörer och andra sakkunniga stå jordbruksdepartementet bättre till buds än enskilda jordägare, hvarför jag anser, att man borde fordra en grundligare undersökning från statens sida, när den säljer, än hvad de enskilda kunna anställa vid försäljning af sin egendom. Vidare ber jag få påpeka, att

riskan i detta fall att vänta med försäljningen är obetydlig. Jag är icke affärsman, men har emellertid iakttagit, att personer, som önska köpa, icke genast bjuda sitt högsta bud, hvarför det mycket väl kan hända, att nu ifrågavarande köpare äfven kan öka sitt bud. På dessa skäl anser jag, att frågan bör anstå, och jag kommer att rösta för afslag å utskottets hemställan.

Ang. försäljning af en torfmosse.
(Forts.)

Herr Wiklund: Herr talman, mina herrar! De synpunkter, som af den första ärade talaren framhållits, ha äfven blifvit — och i viss mån äfven af mig — framhållna å afdelningen i utskottet. Men i den mån man söker sätta sig in i detta ärende och taga del af handlingarne beträffande detsamma, skall man finna, att så pass stora fördelar skulle genom hvad som föreslagits tillföras det allmänna, att den gjorda framställningen borde bifallas. Jag tror för min del, att man här har velat anlägga en allför vid syn på denna fråga. Man måste ju taga i öfvervägande, att det här icke gäller någon stor mosse, som staten ensam är ägare af, utan att staten äger allenast en del af densamma. Därest nu denna försäljning icke kommer till stånd, skulle torrläggningen af denna mosse helt och hållet förhindras.

Man har vidare försökt göra en jämförelse mellan hvad här är ifrågasatt samt det afhärande af statens skogar, som skett i Norrland, hvilket ingen kan i högre grad än jag beklaga. Men jag tror icke, att den jämförelsen är tillämplig på den föreliggande frågan. Man har vidare sökt framhålla, att priset vore för lågt, men af handlingarna framgår i allt fall, att det är högre än någon ännu erhållit för dylik mark å denna ort. Och jag undrar, när egentligen Riksdagen kan komma på det klara med om priset är tillräckligt högt. Det är ju gifvet, att prisen å sådan mark kunna växla, bli högre eller lägre, och det är kanske svårt att veta, när de äro tillräckliga.»

Jag tror sålunda för min del, att man tryggt kan påstå, det så stora fördelar genom försäljningen tillföras det allmänna, att jag har fullt skäl att yrka bifall till utskottets förslag.

Härefter och sedan herr talmannen emellertid återtagit ledningen af förhandlingarna, förklarades öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, framställde herr talmannen proposition först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och fann herr talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den sistnämnda propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition så lydande:

Den, som vill, att kammaren afslår statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 73 och Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 114 ja mot 100 nej, hvadan kammaren således afslagit utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

§ 12.

Slutligen föredrogos hvar för sig

statsutskottets utlåtanden:

n:o 74, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två till förra militiebostället Visteby n:o 1 Uppsala län hörande ägoskiften jämte ett mindre jordområde;

n:o 75, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af den kronan tillkommande jordägarandel i grufva; och

n:o 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af marmorfyndigheter å kronojord; samt

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande, n:o 3, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten.

Hvad i dessa utlåtanden hemställts bifölls af kammaren.

§ 13.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr Starbäck, som anförde: 1904 års Riksdag beslöt inrättandet af en öfverstyrelse för allmänna läroverken, för hvilken närmare föreskrifter skulle meddelas i af Kungl. Maj:t utfärdad instruktion.

Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för dess öfverstyrelse för rikets allmänna läroverk gafs Stockholms slott den 28 okt. 1904.

I § 3 mom. b af denna instruktion för öfverstyrelsen föreskrifves, att det åligger öfverstyrelsen »beträffande rikets allmänna läroverk och högre lärarinneseminariet att på förslag af rektor och vederbörande ämneskonferens bestämma val af läroböcker».

I § 2 mom. 1 af samma instruktion bestämmes »att till öfverstyrelsens handläggning höra ärenden angående undervisning och ordning» m. m. vid de i första paragrafen nämnda läroanstalterna, bland hvilka vi finna främst rikets allmänna läroverk. Om vi jämföra denna föreskrift med § 11 i nu gällande läroverksstadga, som lyder: »Målet för undervisningen i de olika läro- och öfningsämnena, äfvensom timplan och kursfördelning angifvas i särskildt utfärdade undervisningsplaner», framgår sålunda däraf med all tydlighet, att undervisningsplan för alla ämnen skall af öfverstyrelsen handläggas. Den af Kungl. Maj:t den 2 mars 1906 fastställda undervisningsplan för realskolan var också af öfverstyrelsen utarbetad.

Dessa på grund af 1904 års Riksdags beslut och skrifvelse n:o 172 efter vederbörlig utredning tillkomna stadgar framkallade en underdånig petition från rikets samtliga biskopar, dagtecknad den 1 maj 1906. I denna anhålla petitionärerna »i djupaste underdånighet, att Kungl. Maj:t täcktes i nåder utfärda bestämmelser, dels därom, att eforerna skola hafva att bestämma om läroböcker, som vid kristendomsundervisningen i allmänna läroverken skola få användas; och dels därom att det skall tillkomma eforerna att afgifva yttrande om läroplan för kristendomsundervisningen vid sagda läroanstalter.»

Anbefalld att häröfver afgifva utlåtande yttrar öfverstyrelsen efter en utförlig motivering i sin den 23 juni dagtecknade skrifvelse angående den föreslagna bestämmelsen:

»att den enligt öfverstyrelsens öfvertygelse komme att leda till en för undervisningens och uppfostrans enhetliga mål ödesdiger splittring;

att den på ett ur pedagogisk synpunkt förkastligt sätt lätteligen kan förrycka förhållandet mellan skolarbetets mål och medel;

att den torde medföra en betänkelig ojämnhet i fråga om val af läroböcker i de olika stifteten; samt

att den icke står i öfverensstämmelse med förutsättningarna för den nya läroverksorganisationen.»

På grund häraf hemställer öfverstyrelsen, att punkt 1 i biskoparnes anhållan icke må till någon åtgärd föranleda.

I stället framställer öfverstyrelsen följande väl motiverade förslag: att innan någon vid de allmänna läroverken hittills icke använd lärobok i kristendom eller väsentligen förändrad upplaga af redan använd sådan af öfverstyrelsen medgifves till användning vid nämnda läroverk, densamma skall underkastas granskning af därtill särskildt utsedda sakkunniga;

Interpellation.
(Forts.)

att dessa sakkunniga skola jämte en medlem af öfverstyrelsen utgöras af en af rikets biskopar, en af medlemmarna af de teologiska fakulteterna vid rikets universitet, en ordinarie lektor och en ordinarie adjunkt vid allmänt läroverk;

att den sakkunnige medlemmen inom öfverstyrelsen skall utses af öfverstyrelsen;

att öfriga sakkunniga skola sålunda utses, att på anmodan af öfverstyrelsen rikets biskopar inom sig utse en, medlemmarna af de teologiska fakulteterna vid rikets universitet inom sig en samt ämneskonferenserna i kristendom vid de allmänna läroverken en ordinarie lektor och en ordinarie adjunkt vid dessa läroverk, hvarjämte för hvar och en af de sålunda utsedda på enahanda sätt en suppleant utses, ägande öfverstyrelsen att vid inträffande lika röstetal genom lott afgöra valets utgång;

att om utsedd sakkunnig eller dennes suppleant afgår, öfverstyrelsen äger att föranstalta om nytt val af sakkunnig eller suppleant inom den korporation, den afgångne tillhört;

att efter hvarje verkställt val det skall tillkomma öfverstyrelsen att i den officiella tidningen meddela uppgift om den eller de utsedda sakkunniga jämte deras suppleanter;

att utsedd sakkunnig skall vara skyldig att inom tre månader efter det att föreslagen lärobok blifvit honom genom öfverstyrelsen tillställd, på öfverstyrelsens anmodan, till öfverstyrelsen insända skriftligt, motiveradt yttrande med bestämdt till- eller afstyrkande af lärobokens användning vid de allmänna läroverken.»

Med anledning af deras anhållan att få yttra sig angående undervisningsplanen för kristendomsundervisningen yttrar öfverstyrelsen:

»Då det ankommer på Eders Kungl. Maj:ts egen nådiga åtgärd att, då sådant erfordras, låta uppgöra förslag till och fastställa planer för undervisningen vid de allmänna läroverken, torde det icke vara lämpligt, att Eders Kungl. Maj:ts genom på förhand utfärdade bestämmelser förbinder sig att från vissa bestämda myndigheter inhämta yttranden öfver de förslag, som i ofvar angifna afseenden kunna komma att afgifvas. Skulle eforskans yttranden öfver dylikt förslag anses erforderliga, torde nådigt beslut härom lämpligen böra meddelas efter pröfning af hvarje särskildt fall. Öfverstyrelsen får därför såsom sin underdåniga mening uttala, att den gjorda framställningen angående nådig föreskrift om infordrande af yttranden från eforskans öfver läroplaner för undervisningen i kristendom vid de allmänna läroverken icke torde behöfva föranleda någon Eders Kungl. Maj:ts omedelbara åtgärd.»

Sedermåra remitterades handlingarne i ärendet för yttrandes afgifvande till kanslersämbetet, som inhämtade de teologiska fakulteternas mening, till eforskans samt till ämneskonferenserna i kristendom vid rikets allmänna läroverk. I öfverstyrelsens skrifvelse till Konungen af den 30 november 1906 finnes följande redogörelse för ämneskonferensernas utlåtande.

»Af de inkomna yttrandena framgår, att inalles 77 ämneskonferenser, representerande sammanlagt 252 lärare, afgifvit yttranden i förevarande ärende. Huru skiftande än de meningar äro, åt hvilka de afgifna yttrandena ge uttryck, låta dock med bestämdhet två hufvudriktningar särskilja sig, af hvilka den ena är för och den andra emot bifall till biskoparnes petition. Till den förra höra 7 konferenser och 26 lärare eller, om de konferenser och lärare medräknas, som uttalat sig för ett biskopligt veto i fråga om bestämmande af läroböcker i kristendom, inalles 15 konferenser och 57 lärare. Bortser man från de 6 konferenser och 9 lärare, hvilka yttrat sig mera sväfvande och obestämdt, kunna de återstående 56 konferenserna och 186 lärarna sägas i hufvudsak hafva yttrat sig emot bifall till den af biskoparna framställda petitionen. Af nämnda 56 konferenser och 186 lärare hafva 45 konferenser och 151 lärare uttalat sig för att bestämmanderätten af läroböcker i kristendom fortfarande bör innehafvas af öfverstyrelsen. Härvid ansluta sig 30 konferenser och 84 lärare till det af öfverstyrelsen framlagda förslaget å en särskild sakkunnig institution, 9 konferenser och 37 lärare önska bibehålla de nuvarande bestämmelserna oförändrade, under det att 6 konferenser och 30 lärare föreslå, att vederbörande eforus skall sättas i tillfälle att afgifva yttrande för läroboksförslag, innan öfverstyrelsen fattar det afgörande beslutet. För den ifrågasatta sakkunniginstitutionen, men med tillagd bestämmelse, att de sakkunnige skola ha icke blott pröfnings- utan äfven bestämmanderätt, ha 8 konferenser och 23 lärare yttrat sig. Slutligen ifrågasätta 3 konferenser och 12 lärare, att det slutliga afgörandet i fråga om bestämmande af läroböcker i kristendom måtte träffas af Eders Kungl. Maj:t själf.»

Enligt samma skrifvelse ha »de teologiska fakulteterna vid rikets båda universitet i väsentliga delar anslutit sig till öfverstyrelsens förut relaterade ståndpunkt.»

Sedan öfverstyrelsen vidare delvis bemött de af eforerna framställda anmärkningarna mot det af öfverstyrelsen gjorda förslaget, framhåller den, hurusom den föreslagna åtgärden, som tydligtvis åsyftar att skapa ytterligare garantier för att vid beslut om läroboks införande samtliga hithörande synpunkter, den kyrkliga, den teologiskt-vetenskapliga och den pedagogiska må komma till sin fulla rätt, synes öfverstyrelsen öfverflödigt, alldenstund enligt öfverstyrelsens förmenande de åsyftade garantierna redan i tillräcklig grad äro för handen. I detta afseende tillåter sig öfverstyrelsen i ett sammanhang erinra om:

att förslag å ny lärobok enligt gällande bestämmelser skall utgå från ämneskonferenserna i kristendom och alltså afgifvas af samtliga de lärare, som vid ett visst läroverk meddela undervisning i kristendom,

att dessa lärare jämlikt § 179, punkt 3, af gällande läroverksstadga skola bekänna sig till den rena evangeliska läran samt att

Interpellation.
(Forts.)

de redan nu till öfvervägande del äga och för framtiden, därest universitetskommitténs förslag i denna punkt af Eders Kungl. Maj:t godkännes, utan undantag komma att äga en grundlig fackbildning,

att den föreslagna läroboken därefter, därest öfverstyrelsens förslag å sakkunnig institution godkännes, skall underkastas ingående granskning af fem sakkunnige, hvilka äro skickade att tillvarata samtliga de synpunkter, ur hvilka läroboken bör bedömas, den kyrkliga, den teologiskt-vetenskapliga och den pedagogiska,

att öfverstyrelsen därefter, med ledning af de afgifna sakkunnigeomdömena, har att, efter föredragning af sin speciellt sakkunnige medlem, hvilken enligt nu föreslagen ändring af öfverstyrelsens instruktion, alltid skall vara ordinarie lärare i kristendom, fatta beslut angående bokens användning;

att det sålunda af öfverstyrelsen fattade beslut kan, jämlikt § 28 af öfverstyrelsens instruktion, öfverklagas hos Eders Kungl. Maj:t, som i egenskap af svenska kyrkans summus episcopus således i sista hand har att tillvarata samtliga de intressen, som nu kunna komma i fråga,

och föreslår slutligen under vidhållande af sitt ursprungliga förslag följande tillägg till instruktionens § 16:

»Beträffande ärenden rörande bestämmande af läroböcker i kristendom iakttages, att, för det fall att öfverstyrelsen inom sig räknar medlem, som tillika innehar ordinarie läraretjänst, med hvilken skyldighet att meddela undervisning i kristendom är förbunden, beslut i förenämnda ärenden icke må af öfverstyrelsen fattas, utan att nämnda medlem i beslutet deltagit, samt att, för det fall att öfverstyrelsen icke inom sig skulle räkna sådan medlem, nu ifrågavarande ärenden skola i öfverstyrelsen föredragas af särskildt för ändamålet af Kungl. Maj:t, efter förslag af öfverstyrelsen, utsedd sakkunnig person, som jämväl skall hafva skyldighet att i öfverstyrelsens beslut i nämnda ärenden deltaga.»

Sedan slutligen kanslärämbetets utlåtande i ärendet till Kungl. Maj:t inkommit, förelåg frågan i fullt utredd beslutsmässig form i slutet af december 1906.

Det är af frågans egen natur klart, att många intresserade sedan dess med otålighet väntat, att Kungl. Maj:t skulle gifva besked för eller emot biskoparnas petition. Och detta desto mer, som frågan har en stor betydelse för alla lärare i ämnet och ej minst för eventuella författare af läroböcker i kristendom. Det skulle ej förundra mig, om under nuvarande osäkerhetsförhållande fullständig stagnation på detta område vore rådande. Men läroverken kunna äfven lätt bli hindrade i ett önskadtt ombyte af lärobok. Det är nämligen föreskrifvet, att förslag till nya sådana efter ämneskonferens' hörande skall af rektor insändas till öfverstyrelsen före den 15 april för att granskning skall ske och beslut kunna fattas i tid före nästkommande läsårs början. Äfven från denna synpunkt hade det sålunda varit synnerligen önskvärdt, att

Kungl. Maj:t medhunnit att fatta beslut i ärendet före den 15 april, som inträffar i öfvermorgon.

Och slutligen ligger det mig såsom medlem af Andra Kammaren varmt om hjärtat att med det första bli underkunnig om, huruvida den af Riksdagen år 1904 beslutade läroverksreformen skall fullföljas enligt då lagda grunder eller på ett viktigt område förvanskas.

På grund af hvad jag sålunda anført, anhåller jag hos Riksdagens Andra Kammare om tillåtelse att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande spörsmål:

1) Hvilken har anledningen varit, att Kungl. Maj:t ännu ej fattat beslut angående den af landets biskopar med afseende på läroböcker och undervisning i kristendom gjorda hemställan?; och

2) när kan ett beslut i detta ärende väntas?

Ifrågavarande framställning bordlades på begäran.

§ 14.

Härpå begärdes ordet af

Herr Warburg, hvilken yttrade: Kungl. förordningen af den 6 augusti 1881, som utgör en förnyelse af förordningen af den 21 mars 1844, hvilken framkallades af 1840 års Riksdags begäran om förbud mot enskilda lotterier, innehåller i sin första paragraf: »Lotteri om penningar eller penningars värde må ej för allmänheten inrättas eller öppnas och vare ej heller någon tillåtet att för egen eller annans räkning utbjuda eller afyttra lott eller annat bevis om rätt till delaktighet i dylikt inom eller utom riket anordnad företag eller att kungöra försäljning af sådant bevis.» Undantag medgifvas blott för bortlottning af lösören för välgörande ändamål eller af konst saker till konstidkares understöd.

Vid olika tillfällen hafva inom Riksdagen motioner väckts rörande inrättande af penninglotterier men afslagits.

Så var fallet 1868, då ett väckt förslag om jämkning i 1844 års förordning afslogs af båda kamrarna; 1873, då ett förslag om klasslotteri afslogs i båda kamrarna; 1888, 1889, 1895, 1899 och 1901, då förslag om skrivelser till Kungl. Maj:t rörande inrättande af statslotterier väcktes och afslogos i Andra Kammaren liksom 1902 i båda kamrarna väckta skrifvelseförslag föllo, hvilket ock var fallet med ett vid 1906 års riksdag i Andra Kammaren väckt skrifvelseförslag.

Som bekant har Kungl. Maj:t emellertid flere gånger, oaktadt förbudet mot penninglotterier i kungl. förordningen kunde synas vara kategoriskt, genom vissa särskilda tillstånd medgifvit undantag för olika slags lotterier och premielån, som främjat anslagenheter, de där kunnat anses vara, ur vissa synpunkter, riksintressen, såsom

Interpellation.
(Forts.)

Interpellation.

Interpellation.
(Forts.)

för Kungl. Operans byggnad, för 1897 års utställning, för Nordiska Museet och för Dramatiska Teaterns byggnad. Det må nämnas, att vid ett par af dessa tillfällen i viss mån Riksdagen lämnat ett indirekt medgifvande.

Å andra sidan hafva dessa lotteritillstånd framkallat skarpa gensagor inom Riksdagen, och då år 1904 ett lotteri planlades till förmån för ett så behjärtansvärdt ändamål som tuberkulos-sanatoriernas vård, väckte denna tanke så allmänt motstånd, att 45 ledamöter af Första Kamraren samt 138 af den Andra föreslogo, att Riksdagen måtte bevilja ett betydande anslag till sanatorierna under förutsättning att icke något lotteri till förmån för deras verksamhet anordnades, något som också Riksdagen biföll under detta uttryckliga villkor.

Hvilken ställning Riksdagens och kamrarnas majoritet principellt intager till penninglotteriers inrättande kan således icke vara tvifvelaktigt, vare sig man gillar eller ogillar denna ståndpunkt.

Det borde då kunna förväntas, att det icke skulle sättas i fråga att inrätta några nya penninglotterier vid sidan af gällande lag. Tyvärr hafva emellertid på sistone företeelser visat sig, som tyda på att man inom de mest framstående kretsar anser sig böra söka utverka undantag från den kungl. förordningens tydliga förbud mot penninglotterier.

Eoligt hvad det försports, hafva olika framställningar ingått till Kungl. Maj:t att för mer eller mindre behjärtansvärda syften få taga arf efter Dramatiska teaterns lotteri. Man har sålunda i Uppsala velat hugfästa Linnés minne genom en fond för vetenskapliga ändamål vid vårt största universitet och härför icke, såsom väl naturligtast vore, vågat vädja vare sig till *statens* eller *enskildes* oförevillighet utan ansett saken böra ställas på lotteri.

Man kan för visso dela h. h. prokanslern och ärkebiskopens åsikt om behofvet och gagnet för Uppsala universitet af en dylik fond men på samma gång förstå, att han icke ville yttra sig om »sättet för fondens anskaffande» och sålunda indirekt reserverat sig mot detta dåliga medel för ett ädelt ändamål. Huru däremot Konungens befallningshafvande i Uppsala län (hvars ordinarie landshöfding är en af lotteriets anordnare) kunnat uttala, att fondens ändamål öfverensstämmer med hvad i förordningen för lotteri är tillåtet, är svårare att förstå, då den kungl. förordningen så uttryckligen förbyder lotteri om penningar eller penningars värde och endast medgifver utlotning af lösören och *konstverk* för välgörande ändamål eller konstuppmuntran.

Vidare har man erfarit, att här i Stockholm planerats ett stort lotteri för ett idrottspalats, som tillika skulle användas såsom något slags i musikaliskt afseende ganska omskridd jättekonsertthus, och att en ansökan härom under högt och mäktigt beskydd inlämnats till Kungl. Maj:t. Än vidare har akademiska föreningen i Lund trädt i författning om utverkande af tillstånd för anskaffande af

medel till sin nybyggnad, en framställning, som vunnit den nyss aflidne universitetskanslerns kraftiga understöd, och från Skåne har nu äfven ingått en ansökan om tillåtelse till lotteri för byggande och understödjande af en teater i Malmö. Det har, om jag ej är illa underrättad, äfven satts i fråga, att ett lotteri skulle inrättas för en andra Linnéfond till skydd för våra naturminnesmärken.

Uppenbart är ju, att många andra behjärtansvärda intressen från Ystad till Haparanda, från Göteborg till Norrköping lika väl kunna begära att komma i åtanke, och väl må man spörja, hvar detta skall sluta.

Vi hafva ledsamma erfarenheter från förflutna tider i detta fall. I det betänkande, som Andra Kammarens första tillfälliga utskott afgaf i fjor rörande ett statslotteri meddelades en, som det sades, ingalunda fullständig lista å lotterier, som under frihetstiden beviljades »ad pios usus och publici nytta», såsom termen löd. Denna förteckning upptager ensamt från 1730-talets början och till 1770 lotterier för följande ändamål: Ladugårdslands fattighus 1733; Lunds akademi 1733; Kalmar stads publika byggnader 1737; Danviks hospital 1741; Västerviks lotteri 1741; Falu hospital 1744; Åbo domkyrka 1745; Örebro fattighus 1745; ett magasinshus i Södermanland 1746; Nyköpings stads behof 1746; S. Klara och S. Olofs fattighus i Stockholm 1746; Katarina fattighus 1746; Eskilstuna manufaktur i Karl Gustafs stad 1747; adligt fruntimmersstift 1747; Linköpings domkyrkas torn 1747; Västerås brandvakts inrättande 1747; Åtved kopparverks upphjälpande 1747; sidenbandsfabriks upprättande 1747; Änke- och pupillkassa vid landtmilisen 1747; S. Mariæ Magdalænæ församlings fattighus 1747; inrättande af en knyppelskola 1748; Ädelfors bergverk 1751; stamschäferiers inrättande 1752; fond för ädlare metallers upparbetande 1752; Stockholms lasarett 1754; Jönköpings stadskyrka 1754; Gäfle stads publika byggnader 1756; Stockholms stads prydnad 1757; Gladhammars kopparverk 1758; Ulricehamns kyrka 1759; Göteborgs hospital 1760; Karlskrona storkyrka 1762; Stockholms publika byggnader 1763; Mariebergs porslinsfabrik 1764; Uppsala stads publika byggnader 1770; Strömstads stad 1770; att ej tala om de stora lotterierna för tullarrendesocieteten (1730-talet) och för Trollhätte slussverk (1762—1773).

En hvar, som hade öra hos frihetstidens maktägande, kunde sålunda nära nog ha hopp om att få inrätta sitt eget lilla lotteri.

Väl må det sägas, att »spåren skrämra», och att det är skäl att stämma i bäcken.

Ett medgifvande åt det ena eller andra lokala intresset för inrättande af lotterier medför en viss moralisk förpliktelse att icke vägra ett annat, måhända lika berättigadt, att få följa exemplet. När man i Uppsala får ställa till ett lotteri för en Linnéfond, kan man ej gärna neka Lund att en annan gång lotta till förmån för

Interpellation.
(Forts.)

en Tegnérsvond eller Karolinska institutet att spela för en Berzeliusvond och så vidare, så länge de stora namnen räcka.

När Malmöhus läns teatervänner få ställa till lotteri för ett skådespelshus i Malmö, lär det ej kunna vägras Västra Sverige att anordna ett liknande i Göteborg eller norrlänningarna att spela på lotteri för ett teaterhus i Gäfve.

Och på samma sätt kan väntas att hvar helst ett godt ändamål skall realiseras, man tycker det vara bekvämast att anlita spelpassionen såsom medel att ur de mindre bemedlades fickor plocka de slantar, som behövas.

Hvilken åsikt man nu än må hysa om det i nationalekonomiskt eller moraliskt afseende lämpliga eller olämpliga i inrättande af penninglotterier — och jag är för min del en bestämd motståndare till dessa, därför att det hufvudsakligen är de små i samhället, som få betala kalaset — så lär man väl dock böra medgifva, att *därest* penninglotterier skola inrättas, det bör ske efter en noga öfvervägd, konsekvent genomförd plan och endast för tillgodoseende af ändamål, som kunna anses vara verkliga *riksintressen*, men icke tillfälligtvis för den ene eller andre, som passat på och hållit sig framme.

Lagligheten af dessa dispenser för penninglotterier har till och med varit i Riksdagen ifrågasatt, bland annat af en bland denna kammarens dåvarande mest betrodde ledamöter i ett anförande af den 5 april 1900.

Huru som helst måste det vara önskvärdt, att denna angelägenhet ordnas genom *allmän lag* och göres oberoende af Konungens ekonomiska lagstiftning. Och detta icke minst för de växlande regeringarna själfva, för hvilka det ju ej kan vara annat än obehagligt att utsättas för lotteripåtryckningar från skilda håll, vare sig ansökningarna beviljas eller vägras.

På grund af hvad jag sålunda anført, anhåller jag vördsammast om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framställa följande frågor:

1) Ärnar regeringen taga initiativ till en lagstiftning i fråga om penninglotterier, som, på samma gång den motverkar spridande af utländska lotterisedlar i vårt land, stadgar, att penninglotterier, om de öfver hufvud taget skola här i landet tillåtas, endast kunna inrättas på grund af bestämmelser i en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag, och vill regeringen sålunda medverka till en ordning, hvarigenom det förhindras att tillfälliga och godtyckliga undantag från förbudet mot penninglotterier medgifvas å administrativ väg? Och

2) i händelse den förra frågan besvaras jakande, är det regeringens afsikt, att, till dess en sådan lag stiftats, icke tillåta nya penninglotteriers inrättande i tydlig strid med 1801 års kungl. förordning?

Jämväl denna framställning blef på begäran lagd på bordet.

§ 15.

Herr statsrådet m. m. *A. H. Hammarskjöld* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående anslag till utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Älfsjö och Huddinge järnvägsstationer; och

angående anslag till anläggning af ledningar för distribuering af elektrisk energi från statens kraftstationer vid Trollhättan.

Dessa propositioner bordlades.

§ 16.

Herr *D. M. Lyckholm* aflämnade en motion, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maldrycker.

Denna motion, hvilken erhöll ordningsnumret 250, blef på begäran genast remitterad till bevillningsutskottet.

Vidare aflämnade herr *M. F. Nyström* en motion, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande af telegrafverkets utgiftsstaten för år 1908 m. m.;

och blef denna motion, som fick ordningsnumret 251, på därom gjord framställning genast hänvisad till statsutskottet.

§ 17.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 73, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial och utlåtande:

n:o 67, i anledning af Kungl. Maj:ts remiss med öfverlämnande af uppgift å förändringar år 1906 i statsverkets inkomster af för dess räkning utarrenderade kronoegendomar m. m.; och

n:o 78, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående öfverlåtande åt en kasernbyggnadskommission att handhafva uppförandet af åtskilliga nya byggnader för armén;

bevillningsutskottets memorial:

n:o 15, angående lydelsen af rubriken »Hår» i gällande tull-taxa; och

n:o 16, med föranledande af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa delar af bevillningsutskottets betänkande n:o 13, i anledning af dels Kungl. Maj:ts propositioner, n:is 47 och 48, med förslag till ny förordning angående bevilning af fast egendom samt af inkomst äfvensom till ny förordning om inkomstskatt, dels ock med föranledande af propositionen n:o 47 väckta motioner;

lagutskottets utlåtande n:o 38, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt till försäljning af fast egendom, som innehafves såsom fideikommiss m. m.; samt

Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 19, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående nedsättning i afgiften för växelprotest m. m.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>K. F. G. Almqvist</i>	under den 15 april,			
» <i>N. Persson</i>	i Malmö under 4 dagar fr. o. m. den 15 april,			
» <i>N. Nilsson</i>	i Skärhus » 3 » » » 15 »			
» <i>J. E. Ericsson</i>	i Alberga under den 15 april,			
» <i>A. Ekman</i>	i Mo gård under 2 dagar fr. o. m. den 15 april,			
» <i>A. Asker</i>	» 3 » » » 15 »			
friherre <i>J. Hermelin</i>	» 2 » » » 16 »			
herr <i>J. A. Jonsson</i>	i Hökhult » 5 » » » 16 »			
» <i>S. H. Kvarnzelius</i>	» 4 » » » 15 »			
» <i>H. Wijk</i>	» 4 » » » 16 » och			
» <i>K. G. Karlsson</i>	i Göteborg » 3 » » » 16 ».			

Kammarens ledamöter åtskildes härupå kl. 4,38 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.